

AIDAI

1 9 5 3
NR. 3

TURINYS

MARCH, 1953

AIDAI-ECHOES, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunk Port, Maine. Subscription $5.00 yearly in U. S. A.; single copy 50c.; Canada $5.25, single copy 55c.: Foreign $6.00.—Entered as second class matter at the post office at Kennebunk Port, Maine, February 7, 1950, under the act of March 3, 1879. Additional entry at Brooklyn, N. Y.

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1953 METAI | KOVO MĖNUO | NR. 3 (59)

NAMŲ BAIMĖ

ANTANAS MACEINA

1

Sykį*) prisiartino prie Jėzaus vienas Rašto žinovas ir tarė: "Mokytojau, aš seksiu Tave, kur tik Tu eisi" (Mat 8, 19). Bet kurgi eis Išganytojas, kad jis neturi žemėje buveinės: "Lapės turi urvų, dangaus paukščiai lizdų, o žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti" (8, 20). Visi, artėjant vakarui, grįžta į savo židinį: ir žmonės, ir žvėrys. Visi nutraukia savo buvimą pakeliui, kad rytoj jį pradėtų vėl iš naujo. Vienas tik Kristus jo nenutraukia. Jis yra keleivis dieną ir naktį, todėl negrįžta, nes neturi kur grįžti, dienai baigiantis. *Kristus žemėje turėjo užeigą, bet jis neturėjo namų.* Jis neturėjo centro, aplinkui kurį telktųsi žemiškoji Jo būtis. *Kristus niekad nebuvo namie, bet visados pakeliui.*

Ar kitoks tad galėjo būti ir "antrasis Kristus"? Tiesa, šv. Pranciškus turėjo tėvų namus Asyžiaus mieste. Juose jis užaugo ir subrendo. Tačiau, pasiryžęs sekti didžiuoju Karaliumi, jis savo tėviškę paliko, o antrosios nesusikūrė. Jis norėjo sekti Kristumi, kur tik jis eis. Bet kadangi Išganytojas neturėjo kur eiti, tai tuo pačiu ir *šv. Pranciškaus kelias žemėje pasidarė benamio kelias.* Šiuo atžvilgiu Asyžiaus šventasis buvo taip pat nuostabiai panašus į Kristų; panašus ne tik tuo, kad neturėjo *savo* namų, bet visų pirma tuo, kad tiek savo paties, tiek savo brolių gyvenimą pastatė ant *keleiviškumo* principo. Tai buvo daug daugiau, negu tik pratęsti neturtą į pastatų sritį ir neturėti vad. nekilnojamosios nuosavybės. Visi kiti vienuoliai taip pat neturi namų. Nekilnojamojo turto jie taip lygiai yra išsižadėję, kaip ir kilnojamojo. Tačiau jie *gyvena* namuose, o kaikurie, sakysime, benediktinai, net visam amžiui yra prie vienos buveinės pririšti, būdami pasižadėję nesikilnoti iš vietos į vietą. Tuo tarpu šv. Pranciškus norėjo, kad broliai iš viso neturėtų jokių namų ir jokios buveinės ne tik nuosavybės, bet ir paties gyvenimo prasme.

Išsinuomojęs[1]) iš benediktinų apirusią Porciunkulės koplytėlę ir ją susitaisęs, šv. Pranciškus įrengė šalia jos sau pačiam ir savo broliams būstą: nusipynė iš žabų pirkelę, apkrėtė ją moliu ir apdengė šakomis bei lapais; šiaudiniai čiužiniai buvo lovų vietoje; plika žemė buvo sykiu stalas ir kėdės; žalumynai aplinkui sudarė vienuolyno tvorą. Tai buvo pranciškoniškasis *luogo*, locus, gyvenamoji vieta, turinti pagal aiškią šv. Pranciškaus valią būti pavyzdžiu visiems būsimiesiems brolių "namams" (plg. Spec. perf. 209). Bendruomenei didėjant, didėjo ir trobelių skaičius. Bet visos jos buvo pastatytos pagal aną pirmykštį "planą". Visos jos buvo iš molio ir žabų. Kitose vietovėse, sakysime, Carceri, Ponte Colombo arba Alverno kalne, nė to nebuvo: ten broliai gyveno olose arba po medžiais. Šio savo nusistatymo neturėti namų šv. Pranciškus taip

*) **Pastaba.** Šis straipsnis yra ištrauka iš Ant. Maceinos studijos apie šv. Pranciškų Asyžietį, pavadintos SAULĖS GIESMĖ, kurią Amerikoje leidžia prel. Pranciškus J u r a s, spausdina Tėvų Pranciškonų spaustuvė Brooklyne. Knyga turi keturis skyrius: 1. Šv. Pranciškus gamtoje, 2. Šv. Pranciškus ir turtas, 3. Šv. Pranciškus tarp žmonių, 4. Šv. Pranciškus su Dievu, ir apima per 400 pusl. — Kokio pobūdžio yra ši nauja Maceinos knyga, skaitytojai kaip tik ir patirs iš čia dedamo vieno skyrelio. — **Red.**

1) Benediktinai šią koplytėlę iš tikro buvo šv. Pranciškui padovanoję, bet šventasis jos niekad nelaikė sava nuosavybe ir kasmet siųsdino vienuoliams krepšį žuvų kaip nuomą už jos naudojimą. Tuo būdu jis nenorėjo turėti **savų** net Dievo Namų.

griežtai laikėsi, kad kai sykį Asyžiaus miestas pastatydino broliams mūrinį namą, šventasis pats savo rankomis griebėsi jį griauti ir jau buvo nuardęs dalį stogo, kai įsikišo miesto atstovas, pastebėdamas, kad jis naikinąs miesto nuosavybę. Tada šv. Pranciškus paliko ją ramybėje.

Nenuostabu todėl, kad jo broliai, išauklėti keleivinėje dvasioje, net supratimo neturėjo, kas yra vienuolynas *pastatų* prasme. Eidami į svetimas šalis skelbti Evangelijos, jie apsistodavo raupsuotųjų prieglaudose, rūsiuose arba apleistose bažnyčiose. Atvykęs į Eufratą, brolis Jordanas buvo gyventojų paklaustas, ar nenorėtų, kad miestas jam pastatytų vienuolyną. Šisai atsakė: "Aš nežinau, kas yra tasai jūsų 'vienuolynas'. Bet jei norite, pastatykite mums namelį arti vandens, kad galėtume nusiplauti kojas" (Joergensenas). Kaip šie naujieji "vienuolynai" turi atrodyti ir kokiomis sąlygomis jie turi būti steigiami, nubrėžė pats šv. Pranciškus, kai jam, dėl akių ligos esant Siennoje, kažkoks ponas Bonaventūra pasiūlė žemės sklypą. Visų pirma, kalbėjo šventasis šiam geradariui, broliai turį imti žemės tik tiek, kad "visados pasiliktų neturtingi ir duotų gerą pavyzdį, kuriam mes esame kiekvienu atveju įpareigoti". Toliau, broliai neturį imti "žemės nuosavybėn, bet gyventi kaip svetimšaliai ir svečiai". Jie turį kreiptis į vietos vyskupą ir prašyti palaiminimo darbui pradėti. Gavę leidimą steigti vienuolyną, jie neturį mūryti aplinkui sklypą augštos sienos, bet tik apsodinti jį žalumynų tvorele. Nameliai turį būti "iš molio ir medžio". Broliai turį "statyti tik mažas bažnytėles, bet ne didžiulius pastatus" ir nesiteisinti reikalu sakyti žmonėms pamokslų, "nes didesnis yra nusižeminimas, jei mes Dievo žodį skelbiame svetimose bažnyčiose" (Spec. perf. 258-59).

Reikalas neturėti *savos* buveinės šv. Pranciškaus dvasioje buvo toks jautrus, jog kai sykį vienas brolis jam pasakė "aš ateinu iš *tavo* celės", šventasis nebenorėjo ja daugiau naudotis. Jam buvo tiesiog nepakenčiama turėti žemėje *savą* pastogę. Štai kodėl jis, piešdamas mažesniojo brolio idealą, šalia kitų brolių, kaip Bernardo de Quintavalle, ištikimo neturtui; Leono, tiesaus ir skaistaus; Masseo, protingo ir iškalbaus; Rufino, pamaldaus ir dievobaimingo, — įtraukė ir brolį Liucidą, kadangi šisai niekur negalėjo ilgiau pabūti, kaip vieną mėnesį. Pabuvęs ilgiau ir pajutęs, kad prisiriša prie gyvenamosios vietos, jis tuojau ją palikdavo ir keldavosi kitur, sakydamas: "Mūsų buveinė yra danguje" (Joergensenas). Šis brolio Liucido *polinkis kilnotis* kaip tik ir išreiškė vieną iš šv. Pranciškaus kuriamos bendruomenės idealinių bruožų. Idealus mažesnysis brolis "turėjo nenustigti vietoje", kaip ir brolis Liucidas.

Šie pavyzdžiai rodo, kad šv. Pranciškus ne tik vengė didelių pastatų, prabangiai įrengtų butų ar apstatytų kambarių, bet kad *jis iš viso nenorėjo žemėje turėti pastovios buveinės*. Mieliausia jam būstinė buvo kalnų ola, pagaminta ne žmogaus rankomis, bet dovanota Viešpaties Apvaizdos apsiginti nuo oro negandų. Todėl savo testamente jis ir rašė: "Tegul saugojasi broliai priimti bažnyčias, gyvenamus namus ir visa kita, kas tik bus jiems statoma, jei tai neatitiktų šventojo neturto, kurį esame reguloje pasižadėję; jie tegali tenai sustoti, kaip ateiviai ir keleiviai". Šiuo nuostatu šventasis nurodė savotišką namų reikšmę žmogaus egzistencijoje. Namai yra kažkas daugiau, negu tik turtas, sakysime, maistas, drabužiai, įrankiai. Namai yra aprėžta žemės erdvė, kurioje žmogus įsitaiso gyventi. Šiuo atžvilgiu jie daro krikščioniui ypatingos įtakos, kurią šv. Pranciškus laikė nesuderinama su tobulu Evangelijos vykdymu. Todėl jis namų vengė, tiesiog jų bijojo, nes juose jautė įsikūnijusį savotišką krikščioniškosios egzistencijos gundymą. Nauja pranciškonų bendruomenė turėjo namų išsižadėti ir tuo būdu šį gundymą pergalėti, vesdama savo buvimą žemėje ne namie, bet *užeigoje*. Eiti iš užeigos į užeigą, būti svetimšaliu ir keleiviu turėjo būti pranciškoniškas gyvenimo būdas *būstinės* atžvilgiu. — Koks tad yra šitasai namų gundymas? Ką reiškia namai krikščioniškojoje būtyje? Kokia prasmė glūdi šv. Pranciškaus apsisprendime už nuolatinį buvojimą užeigoje? Trijų Šventraščio pavyzdžių sklaida padės mums į šiuos klausimus atsakyti.

2

Užmušęs savo brolį Abelį ir Dievo pažymėtas prakeiksmo ženklu, Kainas išėjo į platų pasaulį ir "pasistatė miestą, praminęs jį savo sūnaus Henocho vardu" (Gen 4, 17). Šis miestas kaip tik ir buvo pati pirmoji žmonijos *sodyba*. Užmuštasis Abelis buvo, pasak Apreiškimo, "avių ganovas" (Gen 4, 2) arba, etnologiškai kalbant, klajoklinės - nomadinės kultūros pirmatakas. O šios kultūros atstovai *pastovių namų* neturi. Jie gyvena palapinėse, nes reikalas nuolatos kilnotis su bandomis, ieškant vis naujų ganyklų, neleidžia jiems prisirišti prie vienos vietos ir pastoviai įsikurti. Todėl ne Abeliui, bet Kainui teko pirmajam pasistatyti namus ir žmogų apgyvendinti aprėžtoje erdvėje. Be abejo, šis jo žygis gal būtų buvęs didelis laimėjimas žmonijos išsivystymui, jeigu jo pagrinduose nebūtų slypėjęs nuodėmingas pasipriešinimas Dievui. Kodėl Kainas pasistatė miestą, vadinasi, pastovių namų sodybą? Ne todėl, kad apsigintų nuo darganos ar šalčio: šis namų vaidmuo buvo reikalingas ir tolimam Kaino palikuoniui Jabeliui, kuris tačiau nutraukė savo prosenio tradicijas ir virto "palapinėse gyvenančiųjų ir ganovų tėvu" (Gen 4, 20), vadinasi, nuėjo Abelio pėdomis. Taip pat ne dėl to, kad pastovūs namai padarytų žmogų ūkiškai stipresnį: nomadinės kultūros atstovai arba gyvulių augintojai, neturį pastovių namų, yra apskritai turtingesni, negu žemės dirbėjai arba matriarchatinės kultūros atstovai (plg. Gen 13, 6-7). Taigi ne klimatinės ar ekonominės sąlygos paragino Kainą pasistatyti pastovią buvei-

nę. Kaino žygio pagrindas buvo *religinis:* tai buvo atsakymas į jam mestą Viešpaties prakeikimą.

Šventraštis pastebi, kad Kainas buvo žemdirbys (Gen 4, 2). Jis pirmasis buvo pradėjęs vykdyti dar rojuje Viešpaties paskelbtą žmogaus paskyrimą palenkti žemę ir ją apvaldyti. Jeigu Abelis kaip avių ganovas dar naudojosi daugiau tuo, ką jam teikė gamta, tai Kainas jau keitė laukinę žemę pagal savo norus. Jis didino jos našumą, sėjo jon grūdus, ją tvarkė ir valdė. Kaino rankose žemė, pagadinta jo tėvo nuodėmės ir todėl želdanti tik usnis ir erškėčius, virto žmogaus išsilaikymo pagrindu. Kaip žemdirbys Kainas buvo pirmasis pasaulio kultūrintojas. Bet štai įvyko nuodėmė. Kainas užmušė Abelį, ir jo dirbama žemė sugėrė nekaltai pralietą kraują. Kainas sutepė dirvą, įspaudė jai savo kaltės ženklą ir todėl nustojo teisės ja naudotis. *Brolžudystė ištrėmė Kainą iš ankstesnio jo santykio su žeme.* Suteršta žemė negalėjo toliau žmogžudžio išlaikyti. Todėl Dievas jam ir tarė: "Jei tu ją dirbsi, ji neneš tau vaisių" (Gen 4, 12). Kainas turėjo palikti pirmykštį savo užsiėmimą. Jis turėjo liautis buvęs žemdirbys ir turėjo imtis kažko kito. Pats Viešpats jam nurodė naująjį kelią: "Tu būsi tremtinys ir klajoklis žemėje" (Gen 4, 12). Jokios pastovios buveinės, jokio artimesnio sąlyčio su žeme jis ateityje nebegalėjo turėti. Jis buvo pasmerktas keltis iš vietos į vietą, o kad galėtų išmisti, turėjo griebtis gyvulių auginimo ir virsti avių ganovu, kaip anksčiau Abelis. Gal šituo pasmerkimu Dievas kaip tik ir norėjo, kad Kainas toliau tęstų užmuštojo brolio pradėtą klajoklinės kultūros gyvenimą, kad jis perimtų Abelio pareigas, jo darbą ir jo uždavinius. Prasidėjęs žmonijos skyrimasis į dvi pagrindines kultūras — į gyvulių augintojus ir žemdirbius — Kaino brolžudyste buvo sustabdytas. Kiek iš Šventojo Rašto matyti, tik šeštojoje kartoje po Kaino Jabelis vėl pradeda nomadinę kultūrą, virsdamas, kaip sakyta, palapinėse gyvenančiųjų ir ganovų tėvu. Gal todėl Dievas ir liepė Kainui būti klajokliu, kad Abelio palikimas būtų pratestas ir kultūrinis žmonijos pasiskirstymas nebūtų nutrauktas. Kiekvienu tačiau atveju, jeigu Dievas turėjo ir kitokį tikslą, Kainas buvo įsakytas keisti ligšiolinę savo gyvenimo linkmę. Tai buvo jam bausmė už jo įvykdytą brolžudystę.

Tačiau šią bausmę Kainas prisiėmė be gailesčio. Savo gyvenimo pakaitą jis pergyveno ne kaip logišką išvadą iš savo kaltės, bet kaip viršinę naštą; ne kaip atgailą, bet kaip prievartą, kuria reikia kuo greičiausiai nusikratyti. Tiesa, Dievo liepiamas, jis iškeliavo "į rytus nuo rojaus" (Gen 4, 16). Bet čia pat Apreiškimas pastebi, kad kai tik gimė jo sūnus Henochas, Kainas "pasistatė miestą" ((4, 17). Kitaip sakant, jis nutraukė savo klajones ir virto sėsliu gyventoju. Žemdirbiu jis, be abejo, nepasidarė. Šiuo atžvilgiu Dievo prakeikimas pasiliko galiojąs. Bet Kainas pagrindo *naują* kultūros tipą, kuri etnologijoje yra žinoma kaip amatų ir menų pradininkė. Tai liudija ir Šventasis Raštas sakydamas, kad Kaino palikuonis Jubalis "buvo tėvas tų, kurie groja stygomis ir vamzdeliais" (4, 21), o kitas palikuonis Tubalkainas "buvo geležies kalėjas" (4, 22). Prie žemės Kainas nebegrįžo. Naujasis išsilaikymo šaltinis jam buvo žmogaus rankų dirbiniai ir dvasios gabumų objektyvavimas menų pavidalu. Tai buvo naujas dalykas, ligi tol negirdėtas žmonijos istorijoje. Tačiau šis naujas pragyvenimo šaltinis, šis naujas gyvenimo būdas kilo ne iš Dievo valios, bet kaip tik iš Jo paskirties paneigimo. Pasistatydamas miestą ir sustabdydamas savo keliones, Kainas vietoje dieviškosios valios pabrėžė bei įvykdė savąją, kaip ir anas legendinis Prometėjus. *Pirmoji Kaino sodyba buvo Dievo paskirtos bausmės atmetimas.* Viešpats jį skyrė būti tremtiniu bei pabėgėliu žemėje. Tuo tarpu jis apsistojo vienoje vietoje ir įsitvirtino savo paties pasistatytuose namuose. *Namai Kainui buvo savęs atpirkimo priemonė.* Jie turėjo atsistoti atgailos vietoje ir išvaduoti jį iš kaltės. Tai buvo žmogaus atsakymas į Dievo nurodytą kelią; nuodėmingo žmogaus, kuris tačiau neprašo pasigailėti, bet griebiasi savo paties rankų padaro, kad atsipirktų nuo įvykdytos kaltės. Pirmasis žmonijos miestas arba pirmoji pastovi žmonių sodyba buvo sykiu ir pirmoji regima išraiška to nuostabaus įvykio, kada žmogus atsitraukia nuo Dievo ir pradeda eiti savu keliu. Gal todėl šis trečiasis kultūrinio žmonijos pasiskirstymo tipas ir yra etnologijoje laikomas *bedievišku:* jame esama gausiai magijos ir burtų, bet jame nėra Dievo. Pats augščiausias sprendėjas čia yra žmogus, pasivergęs gamtos galias ir jomis naudojąsis saviems reikalams. Nereikia beveik nė priminti, kad šis pirmykštis kainiškasis kultūros tipas kaip tik ir yra gyvas moderniojoje mūsų civilizacijoje.

Antrasis pavyzdys yra Babelio bokštas. Jis buvo taip pat klajoklinės kultūros žmogaus šunkelis. Atkeliavę iš Rytų, šios kultūros atstovai "rado Sennaaro šalyje lygumą ir joje apsistojo" (Gen 11, 2). Be abejo, jiems buvo aišku, kad čia jų klajonės nesibaigs, kad netrukus vėl reikės kilti ir žygiuoti toliau, nes, bandoms gausėjant, ganyklų greitai pritruks. Vis dėlto prieš išsiskirstydami, šie žmonės ryžosi nuostabiam darbui: "Pastatykime miestą ir bokštą, kurio viršūnė siektų dangų ir skelbtų mūsų vardą, kai išsisklaidysime žemėje" (11, 4). Koks tad turėjo būti šio miesto ir bokšto skelbimas? Ką jis turėjo pasakoti apie jį stačiusius žmones? Ne ką kita, kaip tai, kad *jis yra Sennaaro gyventojų valios išraiška paneigti klajoklinį savo buvimą.* Šį miestą ir bokštą Sennaaro nomadai statė, kaip ir Kainas, ne kūniniam ar ūkiniam reikalui, nes patys jame gyventi nesirengė. Jie norėjo jį tik išmūrinti ir paskui išsiskirstyti. Tačiau bokštas turėjo pasilikti ir liudyti jų pastangas pastoviai žemėje įsitaisyti. Pasilikęs bokštas turėjo būti centras, į kurį kryps jų dvasia, apie kurį patirs būsimosios kartos, kuris amžinai bylos pasakose ir padavimuose. Ir šis centras bus čia, *žemėje:* tolimoje Sennaaro šalyje; jis bus šiapus, bus pa-

siekiamas, apčiuopiamas, regimas. Tiesa, jo viršūnė sieks dangų, bet ne tam, kad jo laiptais būtų galima patekti į anapus, o tiktai tam, kad žmogus parodytų Dievui, galįs dangų pasiekti ne tik Jo malone, bet ir savo paties galia. Vis dėlto šio bokšto papėdė bus stipriai atsirėmusi į žemę. Jis tvirtai stovės, nes bus skirtas liudyti šiapusinę žmogaus būtį. Babelio bokštas, kaip ir Kaino sodyba, buvo žmogaus atsakymas Dievui į Jo kvietimą klajokliniu gyvenimu reikšti tremtiniškąją žmogaus būseną žemėje; atsakymas *neigiamas,* nes Sennaaro nomadai nenorėjo būti tremtiniai šioje tikrovėje. Jie norėjo būti pastovūs šio pasaulio gyventojai. O negalėdami to įvykdyti *praktiškai,* jie mėgino išreikšti savo valią bent *simboliškai* dangų remiančio bokšto pavidalu. Tačiau Viešpačiui nepatiko toksai sumanymas, todėl jis sumaišė Sennaaro gyventojų kalbą, ir šie išsiskirstė po žemę, "liovęsi miestą statę" (11, 8).

Šie du pavyzdžiai rodo, kad pastovi buveinė žemėje yra atsiradusi kaip išraiška žmogaus pasipriešinimo Dievui. *Namų pamatuose yra įmūryta prometėjiška idėja.* Todėl ir Aischilo Prometėjus, Hefaisto prikaltas prie uolos dėl neklusnumo Dzeusui, giriasi, esą, prieš jį žmonės "nemokėję pasinaudoti nei plytomis, nei rentiniais šviesiems namams statyti".[2]) Namai esą jo išradimas: jis išmokęs žmonių giminę gyventi ne urvuose, "kaip knibždančios skruzdėlės", bet pastoviose sodybose su visu kultūriniu jų turtu. Prometėjaus pagyros prasmingai prisijungia prie Kaino ir Sennaaro klajoklių žygių ir tik dar labiau paryškina mintį, kad *žmogus apsigyveno pastoviuose namuose tada, kai pasijuto esąs žemėje nebe pabėgėlis ar svetimšalis, bet čiabuvis.* Tai yra išvada, aiškiai plaukianti iš minėtų abiejų pavyzdžių. Pats Apreiškimas namus — Kaino sodybą ir Babelio bokštą — laiko priešginybe klajokliniam žmogaus buvimui.

Pažiūrėkime tačiau, ką mums sako trečiasis pavyzdys. Jau minėjome Kristaus atsakymą į Rašto žinovo pasisiūlymą sekti Juo, kur tik Jis eis: "Žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti" (Mat 8, 20). Tai yra nepaprasti žodžiai. Jais Išganytojas nori nurodyti, kad *Jis neturi namų,* vadinasi, neturi pastovios buveinės ir kad todėl Juo sekti reiškia taip pat jos neturėti arba jos išsižadėti, jeigu ji buvo anksčiau įsisteigta. Kitaip sakant, *sekti Kristumi reiškia nuolatos būti pakeliui.* Sekimas Kristumi yra iš esmės keleivinis žmogaus buvimas žemėje.

Bet šitoje vietoje mums kaip tik ir kyla klausimas: kodėl Kristus neturėjo namų? Juk argi jis nebuvo žmogus pačia tikriausia ir giliausia šio žodžio prasme? Argi jis neprisiėmė mūsų prigimties ir mūsų likimo? O kas gi yra žmoniškesnio, kaip namai? Kas yra žmoniškesnio, kaip turėti savą židinį, į kurį grįžtama pasilsėti, susitelkti, pamąstyti ir pasimelsti? Gyvenimas šalia namų žmogų iš tikro perkelia, augustiniškai kalbant, į buvimą lauke: išblaško jį, atitraukia nuo jo paties, panardina į masę ir tuo būdu daugiau ar mažiau nuasmenina. Buvodamas šalia namų, žmogus niekad neišauga į didelę asmenybę. Asmeniniam subrendimui reikia vienatvės ir tylos. ramybės ir susikaupimo. Namai visa tai kaip tik ir teikia. Jie yra erdvė, kur žmogus suranda pats save, kur jis susivokia savo paskirtyje ir savo uždaviniuose. Kiek pasaulis užgožia žmogų kolektyvine savo sąmone, tiek namai aštrina *asmeninę* jo sąmonę. Štai kodėl tiek pedagogikos, tiek asketikos pastangos eina ne pasaulio, bet namų linkme. Žmogui reikia buveinės, nes jam reikia gyventi pačiame savyje. Mūsų dienų šūkis "kiekvienam asmeniui atskiras butas, kiekvienai šeimai atskiras namas" yra pagrįstas ne ūkiniais, bet psichologiniais ir moraliniais motyvais.

Ir vis dėlto Kristus neturėjo namų. Vis dėlto Jis buvo nuolatinis keleivis. Norėdamas susitelkti ir pasimelsti, jis grįždavo ne į namus ir net ne į savo celę, bet eidavo į kalnus arba į tyrus, vadinasi, *į gamtą.* Prieš pradėdamas išganomąjį savo veikimą Palestinoje, jis išbuvo dykumoje net keturiasdešimtis dienų bei naktų, pasninkaudamas ir melsdamasis (plg. Mat 4, 2). Kodėl? — Į šį klausimą atsakykime kitu: ar galime įsivaizduoti Kristų, turintį namus? — Ne! Kristus — *namų savininkas* yra kažkokia keista, beveik piktžodžiaujanti sąvoka, tokia pat, kaip ir Kristus, turįs žmoną ir apsuptas vaikų būrio. Visi šie dalykai yra savyje geri. Visi jie yra nenuodėmingi, o, priešingai, paties Dievo pašvęsti. Vis dėlto taikomi Kristui, jie apreiškia kažką, kas mus supurto ligi gelmių. O jeigu taip, tai namai nėra jau toks žmogiškas dalykas, kaip mums iš sykio atrodo. Kristus juk yra žmogaus pirmavaizdis. Žmogiškumas Jame yra pasiekęs pačią mūsosios būties pilnatvę ir virtęs kiekvienam iš mūsų idealu. Bet štai, namai kaip tik nesiderina su šiuo idealu. Mes negalime jų įjungti į žmogiškąją pilnatvę, kuria yra Kristus. Mums yra visiškai suprantama, kad Kristus valgė ir gėrė, dirbo ir ilsėjosi, mokėsi ir mokė, pasninkavo ir meldėsi, dalyvavo vestuvėse, draugavo su nusidėjėliais, kentėjo ir mirė. Tačiau mes tučtuojau vejame nuo savęs mintį, kad Kristus būtų galėjęs turėti namus. Ne, *Kristus negalėjo turėti namų!* Ir ši negalimybė yra tokia stipri, jog jos sušvelninti nepajėgia jokia namų teikiama žmogui palaima: nei jų galia sutelkti žmogų savyje, nei jų pagalba asmenybei bręsti, nei apsauga nuo pasinėrimo minioje. Visos šios turimos namų vertybės nepriartina jų prie idealinio žmogiškojo buvimo, kaip jis yra mums apreikštas Kristuje. Kitaip sakant, namuose šalia jų gerųjų savybių glūdi kažkas, kas juos padaro svetimus tobulam žmogaus buvimui žemėje. Dar daugiau, namuose glūdi kažkas, kas šį tobulą buvimą kaip tik iškreipia, pasuka jį netikra linkme ir teikia jam klaidingų bruožų. Namai yra kažkokio gundymo regima apraiška. Jie yra dviprasmiai, kaip

---

[2]) Prikaltasis Prometėjus, 48 p. Kaunas 1937.

G I O T T O (1267-1337) ŠV. PRANCIŠKUS

ir turtas. Todėl Kristus buvo ne tik elgeta išsilaikymo prasme, bet ir keleivis buvojimo prasme. Jis tvartelyje gimė ir užeigoje gyveno. O atsiminę, kad pirmoji pastovi žmonijos buveinė buvo *Kaino* pastatyta, suprasime, kodėl Kristus negalėjo tokios buveinės turėti. Kristus atėjo ne tam, kad Kaino žygį pateisintų ir įtvirtintų, bet kad žmoniją nuo jo išvaduotų; ne kad Babelio bokštą užbaigtų, bet kad jo ir pėdsakus žemėje užtrintų.

3

Krikščionybė vadina žmogų keleiviu: *homo viator*. Be abejo, tai yra simbolinis posakis. Tačiau jis gerai išreiškia žmogiškąją būseną žemėje. Sukurtas pagal Dievo paveikslą bei panašumą, žmogus slepia savyje nuostabią dialektiką: kaip *kūrinys* jis yra aprėžtas ir reliatyvus; kaip *Dievo paveikslas* jis yra begalinis ir nieku nepripildomas, kadangi savimi reiškia begalinį Dievą. Savo *tikrovėje* žmogus yra toks menkas, jog pats Viešpats jį yra pavadinęs dulke, lemdamas jam dulke ir virsti (plg. Gen 3, 19); lėmimas, kurį mums Bažnyčia primena kiekvieną Pelenų trečiadienį. Savo *galimybėse* žmogus tačiau yra toks didis, jog turi galios į Dievo padarus (plg. Ps 8, 7), yra Jo giminės (plg. ApD 17, 29), pasidarys panašus į Jį, nes regės Jį taip, "kaip Jis yra" (1 Jon 3, 2) ir todėl atrodys esąs labiau dievas, negu žmogus, kaip šią galimybę apibūdina Romos katekizmas: "Potius dii quam homines videantur" ir kaip ją prasmingai pakartoja Goethės Mefistofelis, vadindamas žmogų "mažuoju pasaulio dievu". Šitoji tad tikrovės ir galimybės priešginybė įspaudžia savotiškų bruožų ir visai žmo-

gaus egzistencijai žemėje. Iš vienos pusės žmogus kaip kūrinys yra priverstas paisyti šio pasaulio sąlygų, prie jų derintis, jausti jo veiklai nurodomas ribas ir šiose ribose pasilikti. Iš kitos pusės kaip Absoliuto paveikslas jis niekad nesusitaiko su tuo, kas yra jam duota arba kas yra jo paties laimėta. Jis visados eina vis toliau ir siekia vis daugiau. Kiekvieną valandą jis stengiasi peržengti savo tikrovę. *Žmogaus egzistencija žemėje yra nuolatinis peržengimas ir to, kas yra šalia jo, ir to, kas yra jame pačiame. Žmogus yra iš esmės save ir pasaulį peržengianti būtybė.* Gabriel Marcel teisingai atkreipia mūsų dėmesį į tai, kad šis linkimas visa peržengti neturi nieko bendro su prigimtuoju išsivystymu arba evoliucija, kuri valdo kitas būtybes ir kuriai žmogus, kiek jis yra gamtos padaras, taip pat yra palenktas.[3]) Evoliucija visados eina aprėžto ir pasiekiamo tikslo linkui. Dar daugiau, šis tikslas jau glūdi išsivystančioje būtybėje: evoliucija jį tik išplėtoja ir apreiškia. Todėl išsivystanti būtybė greitai pasiekia savo kelio galą ir sustoja.

Tuo tarpu žmogaus pastanga peržengti savo tikrovę niekados nesibaigia, nes ji kyla ne iš jo prigimtyje esančių gamtinių užuomazgų, bet iš pačios metafizinės jo sąrangos būti Absoliuto paveikslu, vadinasi, Dievą savyje nešti ir Jį reikšti. Šv. Povilo posakis, kad Dievas yra taip "netoli nuo kiekvieno mūsų", jog "Jame mes gyvename, judame ir esame" (ApD 17, 28), kaip tik ir išreiškia ypatingą žmogaus santykį su savo Kūrėju. Žmoguje glūdi ne tik polinkis išvystyti prigimtąsias savo galias, gautas gimimo keliu, bet sykiu ir kitas žymiai gilesnis polinkis — susijungti su savo Pirmavaizdžiu, su savo Originalu, kurio paveikslas jis yra. Gamtinių galių evoliucija padaro žmogų *išsivystančia* būtybe ir sukuria jam žemiškąją tikrovę — fizinę ir psichinę. Metafizinių galimybių vykdymas padaro žmogų *peržengiančia būtybe,* nes šias galimybes žmogus gali žemėje vykdyti, bet jis negali jų *įvykdyti,* vadinasi, negali virsti tokiu, kad visiškai sutaptų su savo Pirmavaidžiu ir Jį tobulai išreikštų. Šis galutinis ir tobulas įvykdymas yra Viešpaties malonė, ne žmogaus pastangų vaisius, todėl pažadėtas tik anoje tikrovėje. Tik baigties būsenoje — *in statu termini* — metafizinės galimybės virs mūsąja tikrove ir sukurs mums tikrąją mūsų būtį. O kol esame šiapus, tol tik einame šių galimybių įvykimo linkui, tol jas vykdome tik iš dalies, tik netobulai, nes čia niekad visiškai neapsireiškia tai, "kas būsime" (1 Jon 3, 2). Šioje žemėje mes esame visados tik pakeliui —*in via.*

Tai ir yra anoji keleivinė žmogaus būsena, apie kurią kalba krikščionybė. Mes būname pakeliui ne tik laiko prasme, kad kinta mūsų kūnas, mūsų sielos gyvenimas, mūsų pažiūros ir nusistatymai; ne tik erdvės prasme, kad mes pačiu savo organizmu nesame, kaip gyvuliai, pririšti prie vienos erdvės, bet turime prieš akis visą pasaulį ir todėl nuolatos keičiame savo gyvenamąją vietą; bet, svarbiausia, metafizinės mūsų sąrangos prasme, kad nešame savyje Absoliutą ir todėl negalime nurimti tol, kol Jis mumyse visiškai tobulai apsireikš ir kol mes patys virsime Jo transparentu. Kol mes kaip Viešpaties paveikslas nesame sutapę su savo Originalu, tol mūsų egzistencija yra nerami pačia savo esme: mes virpame lyg kompaso adatėlė, nerandanti šiaurės poliaus. Šv. Augustinas šį žmogaus nerimą išreiškė žinomu posakiu: "Tu mus sukūrei sau, ir mūsų širdis bus tol nerami, kol ras poilsio Tavyje".[4]) Tai nėra tik viršinių gyvenimo sąlygų sukeltas nepasitenkinimas. Žmogus yra neramus ne todėl, kad jam *negera* žemėje, bet todėl, kad žemė nėra jo būties pirmavaizdis. Jam todėl ir negera, kad čia jis yra svetimas pačia metafizine savo sąranga ir paskirtimi. *Žemė yra tik žmogaus praėjimas.* Čia jis niekur nesustoja ir prie nieko neprisiriša. Nerimas stumia jį vis toliau ir toliau. Ne žemiškosios negerovės gimdo šį nerimą, bet, priešingai, šis esminis nerimas padaro žemę negerą, svetimą, žmogaus nepatenkinančią, todėl reikalingą nuolatinio keitimo, pertvarkymo, peržengimo. *Nerimas yra egzistencinė žmogaus keleiviškumo apraiška.* Jis yra ženklas, kad žmogus būna pakeliui. Ir juo labiau ši keleivinė žymė prasiskverbia į jo sąmonę, juo jis darosi savyje neramesnis, o iš viršaus maištingesnis. Juo labiau tada auga jame nepasitenkinimas visu tuo, kas šioje tikrovėje esti sukuriama ar laimima. Keleivinis žmogaus pobūdis neleidžia jam jokių šios žemės pavidalų laikyti tikrais, pastoviais ir galutinais. Štai kodėl G. Marcel ir teigia, kad "galimas daiktas, jog pastovi žemiškoji tvarka negali būti įsteigta, jei žmogus turi aštrią keleivinės savo būsenos sąmonę"[5]) O kadangi jis šią sąmonę visados turi — pastangos nužudyti ją dirbtinėmis priemonėmis yra nesėkmingos, — tuo pačiu žemiškasis gyvenimas ir yra visados pusiau chaotiškas, nes ardyti sena ir siekti kas kartą naujo yra amžinas žmogaus "užsiėmimas"[6]).

---

3) Plg. Homo viator, 6 p. Paris 1944.

4) Confessiones 1, 1.

5) Homo viator, 213 p.

6) Keleivinis žmogaus pobūdis neišnyksta nė netikėjimo atveju. Priešingai, jis tik dar labiau paaštrėja, nors ir chaotiška forma. **Atmesti anapus reiškia pasimesti šiapus.** Dievo kaip savo kelionės tikslo paneigimas pačios kelionės nesunaikina: žmogus keliauja ir toliau, bet tokiu atveju jis nežino, **kur** jis keliauja. Todėl netikinčiojo žmogaus žemiškasis buvimas pasidaro **akla kelionė,** kelionė užrištomis akimis; kitaip sakant, ėjimas ne į tikslą, bet sukiojimasis aplinkui patį save, nes aklieji visados eina ratu. Tokio žmogaus nerimas nėra nė kiek mažesnis, negu tikinčiojo. Bet jis neturi objekto. Jis pasilieka tiktai viduje kaip sunkus akmuo, kaip slogutis, kaip neperskverbiama tamsa. Dabartinio žmogaus dvasios maišatis, apsireiškianti visose gyvenimo srityse, pradedant filosofija ir baigiant politika, kaip tik ir yra šitokio ateistinio keleiviškumo apraiška; keleiviškumo, netekusio krypties, tikslo ir objekto.

4

Kas tad įvyksta, kai žmogus įsitaiso pastovią žemėje buveinę miesto, bokšto ar namų pavidalu? — Viršine savo išvaizda namai yra, be abejo, medžiaginis dalykas. Tiesiogine savo paskirtimi jie tarnauja mūsų kūnui. Tačiau tuo, kad jie pririša žmogų prie vienos vietos, kad verčia jį nuolatos grįžti į tą pačią erdvę, kad sulaiko jo dėmesį nuo neaprėžtų tolių — visu tuo namai peržengia grynai medžiagines sritis ir įgyja gilios dvasinės prasmės. Savo pagrinduose namai, kaip sakėme, yra metafizinis ir religinis dalykas. Palapinė klajoklinės kultūros žmogui yra tiktai užuovėja, tik priedanga nuo lietaus ar saulės Palapinėje jis tiktai slepiasi arba ilsisi. Tuo tarpu sėsliams gyventojams namai jau yra *tėviškė:* juose jie *gyvena*. Čia atsiranda židinys su savo padargais, papuošalais ir šventenybėmis. Čia kuriasi meilė, gema bei auga vaikai, vyksta šeimos šventės, esti garbinami dievai. *Namuose žmogus susikuria savo egzistencijos erdvę.* Todėl namai nėra tiktai medžiaginė erdvė, tiktai vieta kūnui. Ne, namai yra apskritai viso žmogiškojo buvimo erdvė, kurioje vyksta mūsų būtis, kurioje ji skleidžia savo galimybes, bręsta, auga, kinta, galop miršta. Bet kadangi ši erdvė yra aprėžta ir pastovi, ji šių bruožų savaime įspaudžia ir mūsų būčiai. Pastovią buveinę žemėje įsitaisęs žmogus nebėra toks pat, koks buvo anksčiau, šios buveinės neturėdamas.

Namai visų pirma užsklendžia žmogaus būties atvirumą. Grįždamas iš pasaulio į namus ir užsitrenkdamas paskui save priebučio duris, žmogus užsitrenkia jas ir savo paties būčiai. *Apsigyvenimas keturiose namų sienose yra savos begalybės išsižadėjimas.* Būdamas Absoliuto paveikslas, žmogus, kaip sakėme, yra neaprėžtas savo galimybėse. Jam niekur nėra *esminių* sienų, į kurias jis principialiai atsidaužtų ir kurių negalėtų peržengti bent savo viltimi. Platus pasaulis, skirtas jam Viešpaties kaip jo buvimo erdvė, yra šio neaprėžtumo, šios galimos begalybės regima išraiška. Dievas pastatė žmogų gyventi ne namuose, bet pasaulyje. Pirmykštė žmogiškojo buvimo erdvė, išėjusi iš paties Kūrėjo rankų, buvo visas kosmas. Tuo tarpu žmogus šį kosminį plotą susiaurino ligi namų aslos, apstatė ją sienomis, uždengė ją lubomis ir pats apsigyveno šioje ankštoje erdvėje. Argi tai nereiškia savo neaprėžtybės išsižadėjimo? Įsikurti namuose yra tas pat, kas ir atsisveikinti su neaprėpiamais pasaulio toliais ir tuo pačiu su absoliutinėmis savo galimybėmis. Tai yra nuslysti į grynųjų Viešpaties kūrinių plotmes, pamirštant, kad mes esame ne tik kūriniai, bet kartu ir Kūrėjo paveikslo nešėjai; vadinasi, ne tik menki ir užuovėjos reikalingi, bet sykiu ir neaprėžti savyje. Todėl kiekvienas žmogaus aprėžimas, vistiek ar jis įvyktų laiko, erdvės, medžiagos ar dvasios pavidalu, yra simbolinė pastanga sulyginti žmogų su gyvuliu, nes tik gyvulys yra aprėžtas ir įstatytas į siaurą erdvę; taip labai aprėžtas, kad net savo kūno pačia sąranga yra prie šios erdvės amžinai pririštas. Be abejo, žmogus tokio kūninio įjungimo į erdvę neturi ir negali turėti. Vis dėlto savanoriškai apsistodamas tarp keturių sienų ir į namų sklypelį perkeldamas savo ebzistenciją, jis pririša save prie erdvės dvasine prasme ir iš Dievo paveikslo nešėjo augštybių nusileidžia į paprastų Viešpaties padarų eiles. Šiuo atžvilgiu *namai yra simbolinė savęs aprėžimo išraiška.*

Bet kaip tik todėl jie ir susikerta su metafizine žmogaus sąranga; susikerta todėl, kad ši sąranga yra atvira, tuo tarpu namai mėgina ją užsklęsti. Namai kyla iš žmogaus noro padaryti save kitokį, negu Kūrėjas yra sumanęs. Štai kodėl augščiau ir sakėme, kad namų pagrinduose glūdi prometėjiška mintis. Kai žmogus nebenori būti Dievo begalybės nešėjas bei reiškėjas, kai jam įgrįsta neužmatomi toliai ir nuolatinis atvirumas, tada jis palieka palapinę ir statosi namus. Tačiau tai yra ne išsilaikymo sąlygų būtinybė, o vidinio dvasios pakitimo ženklas. *Namai yra išraiška begalybės baimės.* Jie yra pastanga nuo begalybės pabėgti, nuo jos užsidaryti ir į jos kvietimą neatsakyti. Štai kodėl graikai, sirgę begalybės baime, taip labai garbino namus, kad jų išradimą Prometėjus net laikė vienu iš savo didžiųjų nuopelnų žmonijai. O kas gi yra Homero "Odisėja", jeigu ne didžiulė namų apologija ir sykiu žmogaus atsisveikinimas su klajokline savo būsena? Dešimtį metų daužosi Odisėjas po tolimų marių plotus, bet jo dėmesys vis grįžta į Itaką, kur stovi jo namai ir kur jo grįžtančio laukia ištikima Penelopė. Namai yra įkūnytas žmogaus mostas pasaulinei erdvei: *atsisveikinimo* mostas, dėl to metafizinis savo esme ir religinis savo prasme.

Būdami *aprėžta* erdvė, namai neigia žmogaus begalybę. Būdami *pastovi* erdvė, jie neigia keleivinį žmogaus pobūdį. Keliauti, sakėme, yra žmogaus likimas, nes šioje tikrovėje nėra nieko, kuo žmogus galėtų save pripildyti ir todėl nurimti. Vienas tik Absoliutas gali žmogų kaip savo paveikslą patenkinti. Tačiau Absoliuto žemėje mes nepasiekiame ir su Juo nesutampame. Todėl visą laiką esame neramūs ir keleiviai savo gelmėse. Erdvės keitimas yra tik simbolis šios metafizinės žmogaus kelionės Dievo linkui. Tačiau šis simbolis yra labai prasmingas ir žmogui turi nepaprastos svarbos. Jis regimu būdu išreiškia tai, kas neregimai glūdi pačioje mūsų prigimtyje. *Keliaudami erdvėje, mes prisipažįstame keliaują savo esmėje.* Neapsistodami jokioje žemės vietoje, mes teigiame savo neapsistojimą prie jokio aprėžto bei reliatyvaus dalyko. Galimas daiktas, kad kaip tik šioje erdvės keitimo reikšmėje glūdi priežastis, kadėl žmonijos istorijoje tik tos tautos išliko monoteistinės, kurios vedė klajoklinį gyvenimą. Nuolatinis jų kilnojimasis iš vietos į vietą susiderino su metafiziniu žmogaus polinkiu neįsikurti pastoviai šioje tikrovėje ir todėl neleido joms pamiršti savo Kūrėjo, iškeičiant Jį į pasaulio apraiškų ar savo paties padarų kultą. Tuo tarpu sėslios tautos — matriarchatinės ir totemistinės virto politeistinėmis. Apsistojimas vienoje vietoje paneigė metafizinį žmogaus kelei-

viškumą ir tuo pačiu padarė, kad Dievas sėsliam žemės gyventojui buvo nebe transcendentinis, gyvenąs anapus dangaus skliauto, bet esąs šiapus ir reiškiąsis gamtos jėgų bei gyvenimo įvykių pavidalais. *Namai ir politeizmas yra susiję tarp savęs,* kaip šaltinis yra susijęs su ištekančia iš jo srove. Politeizmas yra namų išsiskleidimas religinėje srityje.

Tai yra būdinga ne tik sėsliosios kultūros tautoms, bet ir kiekvienam žmogui, įsitaisiusiam pastovią buveinę žemėje. Kiekvienas namų savininkas yra sėslus žmogus, ir kiekvienas sėslus žmogus *objektyviai* yra svetimų dievų garbintojas; svetimų ta prasme, kad transcendentinis Viešpats čia yra padaromas netikras, nutraukiant Jį į keturias sienas. Kiekvienas namų dievas turi romėniškųjų penatų dvasios ir tuo pačiu nėra krikščioniškasis Dievas. *Kurdamas namus ir juose apsistodamas, ne pats žmogus keliauja Dievo linkui, bet Dievą atkeliaudina pas save.* Namai yra keleivinio žmogaus pobūdžio išsižadėjimas. Tai simbolinė išraiška pastangų pasilikti šioje tikrovėje ir ją vienintelę laikyti savo tėviške.

Šie tad namų esmėje glūdį bruožai — susikirtimas su žmogaus begalybe ir su keleiviniu jo apsprendimu — kaip tik ir padaro juos savotiška kliūtimi krikščioniškojo tobulėjimo kelyje. Krikščioniškasis žmogus niekad neturi pamiršti, kad jis yra Viešpaties paveikslo nešėjas, vadinasi, slepiąs savyje absoliutinių galimybių, ir kad žemės gyvenime jis nieku negali būti pasotintas, vadinasi, yra nuolatiniame kelyje į anapus. Todėl visa, kas šią savos begalybės ir savo keleiviškumo sąmonę silpnina arba neigia, nesiderina su krikščioniškuoju gyvenimo būdu. Be abejo, nevienas krikščionis *subjektyviai* nejaučia prieštaravimo religinei savo būsenai, jeigu įsikuria namuose. Tačiau šis subjektyvus nejautimas dar anaiptol nepanaikina *objektyvinės* namų prasmės. Objektyviai svarstomi, namai yra ir pasiliks apsirėžimo ir žemiškojo apsistojimo simbolis. Galima naudotis šiuo simboliu ir nejaust prieštaravimo tarp jo reikšmės ir savos nuotaikos. Mūsų gyvenime tokios nedarnos pasitaiko labai daug. Tačiau pakanka krikščioniui paaštrinti savo sąmonę, pakanka pasiklausti, kodėl Kristus vis dėlto neturėjo namų, ir šis nedarnumas pasirodo visu savo sunkiu svoriu. Tuomet atsiskleidžia šio simbolio vidus, ir žmogus paregi, kiek jis yra svetimas krikščioniškajam savo keliui.

Šv. Pranciškus kaip tik ir buvo vienas iš tų, kurie krikščioniškąją sąmonę turėjo nuostabiai aštrią ir kurio dvasioje žemiškieji dalykai buvo atvėrę simbolines savo gelmes. Jis nesustojo prie daiktų paviršiaus, bet regėjo pačią giliausią jų prasmę. Todėl ir namus jis pergyveno ne tik kaip žmogaus kūno apsaugą nuo šalčio, karščio, lietaus ar vėjo; ne tik kaip poilsio vietą, bet sykiu ir kaip žmogaus prisirišimą prie tos pačios erdvės, kaip jo sustojimą kelyje į dangiškojo Tėvo buveines. Ir ši pastaroji prasmė jam buvo daug svarbesnė, negu namų teikiama žmogui parama. *Apsistojimas savuose namuose jam reiškė nutolimą nuo Evangelijos,* nes juk Kristus neturėjo kur galvos priglausti; neturėjo todėl, kad vykdė tobulą žmogiškąjį (ne tik dieviškąjį) buvimą, kuriame kelionė Dievo linkui yra pagrindinis sudedamasis pradas. Kristus — namų savininkas yra nebe Kristus, vadinasi, nebe tobulas Žmogus, nebe mūsų Pirmavaizdis, bet *paprastas* žmogus, nusilenkęs žemės pagundai ir pasidavęs jos vilionėms. Nuosekliai tad ir šv. Pranciškus, apsisprendęs visur ir visados sekti Kristumi, atsisakė turėti pastovią buveinę, kad ne tik vidumi, bet ir viršiniu savo gyvenimo būdu pasiliktų *keleivis* ir tuo būdu panaikintų aną nedarną, kuri atsiveria tarp metafizinio žmogaus apsprendimo keleiviškumui ir jo įsitaisymo savuose namuose.

Šiuo atžvilgiu Asyžiaus šventasis yra didelis įspėjimas mūsų laikams. Turbūt, niekad žmoniją nebuvo apsėdusi tokia stipri aistra turėti namus, kaip šiandien. Kiekvienas, kas tik gali, stengiasi įsikurti pastovioje ir nuosavoje buveinėje. Valstybiniu ir net tarptautiniu mastu yra organizuojama butų statyba. Tiesa, šis įkarštis turi pagrindo todėl, kad du karai sunaikino daug gyvenamųjų namų, o žmonių skaičius per tą laiką žymiai paaugo. Žmonėms pasidarė ankšta gyventi žemėje. Vis dėlto, nepaisant šio pasiteisinimo, aistra namams yra tokia pat didelė ir tuose kraštuose, kurie nekariavo arba karo audros nebuvo tiesioginiu būdu paliesti. Ir šių kraštų gyventojai stengiasi pabėgti nuo klajoklinio savo gyvenimo, statydamiesi namus ir juose kuo patogiausiai įsirengdami. Šios tad aistros prasmė neišsisemia tiktai ekonominiu reikalu. Ji glūdi kažkur giliau, būtent, moderninio žmogaus nusikrįžime nuo anapus ir jo atsigrįžime visa jėga į šiapus. *Aistra namams yra psichologinis atsakymas į metafizinį anapusinės tikrovės paneigimą.* Kai žmogus nebežvelgia į dangiškojo Tėvo buveines, tuomet jis pradeda stropiai kurtis žemės buveinėse. Namai yra dangaus buveinių pridengimas nuo žmogaus dvasios akių.

Tačiau prieš šį bedievišką moderninio žmogaus stropumą stoja *benamis Pranciškus* kaip benamio Kristaus šauklys. Savo pavyzdžiu jis mums skelbia, kad pastovi buveinė žemėje nesiderina su tikruoju Evangelijos vykdymu, kaip su juo nesiderina kūno aprūpinimas ir turėjimas turto; kad žmogus, tikrai ir ištikimai sekdamas Kristumi, ne tik savo dvasia, bet *ir savo kūnu* turi būti keleivis, neturįs kur galvos priglausti; kad mūsų buveinės turi būti tik užeigos, bet ne pastovūs namai. *Priešais aistrą namams šv. Pranciškus stato kelionės ilgesį kaip tikro krikščioniškojo gyvenimo išraišką.* Ir modernusis pasaulis galės būti atkrikščionintas tik tada, kai supras keleivinį žmogaus pobūdį ir todėl visas savo buveines pradės pergyventi ne kaip namus, kuriuose *būname,* bet kaip užeigas, kuriose stabteliame valandėlę *atsikvėpti.*

G r a ž i n a T u l a u s k a i t ė

K R Y Ž I U S

Žydi rožės ant jaunojo kapo:
Mūsų meilę tegul jos kalbės.
Užpustytos akys nemato,
Ir širdis neprikels jau širdies.

Rymo kryžius prie užmiršto kapo.
O prie jo parymot kas sustos?
Bėgdami kelio galo nematom
Ir neklausiam savos valandos.

Žydi rožės Viešpaties sodo
Prie šventosios gintaro pilies.
Saulės kryžius kelią ten rodo,
Baltas angelas mus nulydės.

Tik ar mes neprabėgsim pro kryžių,
Kaip vaikai nuolatos bėgdami?
Moja angelas mums atsigręžęs:
Jo širdis lyg drugys nerami.

M E Š K O S

Galva skaudi, sunki kaip ledas.
O mintys — ūžiančios ir juodos.
Širdis man daužosi ir dega,
Kai drasko ją meška—ruduo.

Ruda meška mane suplėšys;
Nė kaulų vėjai nesurinks.
Balta atklydusi stebėsis
Aguonom žydinčia ugnim.

P A L Y D O V U I

Tu — ant kelio akmuo netašytas,
Pamesta nutrūkus styga:
Negirdi, kaip keliasi rytas,
Nematai, kaip miršta diena.

O ten žydi žiedas mimozos.
Tik ne tau jis prieit nei paliest.
Čia taip baisiai temsta, ir, rodos,
Užkeiktos neišbrisim nakties.

PAVASARIO DAINA

Tau vienam aš galiu pasakyti,
Ką dainuoja pavasario naktys,
Ir širdis ko pragysta paukštyte,
Rožių krūmai kai pradeda degti.

Negaliu tik laukuos pasivyti
Žodžių, skubančių lėkti pavėjui,
Nei mažoj širdyje išlaikyti
Tiek daug saulės, sapnų tiek ir vėjų.

Tąsyk gimsta daina svajingoji,
Tau smuiku širdyje nuaidėjus.
Ją pavasario naktys dainuoja,
Žvaigždės, rožės ir glostantis vėjas.

PĖDOS IR KRAUJAS

Bėga dienos lyg kiškiai baltieji,
Tų naktų lyg vilkų vejami.
Šūvis naktį kaip žaibas nuskrieja.
Ir ant sniego žiedai kruvini.

Lieka dėmės eilėraščių posmuos —
Juodos pėdos ir kraujo lašai.
Baltos dienos vistiek nepaguos mūs,
Neparbėgs užpustytais takais.

LINKSMA NAKTIS

Jaunas vakaras dainuos
Apie naktį linksmą.
Vėjas šokdamas sustos
Ir bučiuoja vinkšną.

Mėnuo lipa ant uolos,
Šypsos klastingiausiai:
"Niekad saulė nežinos,
Iš kur parkeliausiu".

Išbučiavęs parlydės
Jaunąją aušrinę,
Renkant saulei nuo žolės
Rasą sidabrinę.

R U D U O

Tai vadini gyvenimu?
Ak, Dieve, jau neduok!
Matai, mane kaip paima
Ir neša mirt ruduo.

Ir neša mirt, ir verkia,
Dejuoja, net graudu . . .
Jo ašarų nereikia
Tau šluostyt nuo langų.

Danguj užgeso žvakės
Procesijoj angelų . . .
Širdis tartum plaštakė
Palaužtu sparneliu.

LIETUVIŠKOJI IR MIŠRIOJI ŠEIMA

TAUTINĖJE MISIJOJE / V. ČIŽIŪNAS

Lietuvių šeima išeivijoje yra paties likimo įpareigota duoti savo vaikams tokį auklėjimą, kurio dėka tautos gyvybė ir jos kūrybiškumas išliktų ilgiems amžiams visose ateities kartose. Tai yra didelis ir šventas įsipareigojimas, tikra *žmogiškoji ir tautinė misija.*

Tačiau šeima išeivijoje gyvena visai skirtingu nuo šeimos tėvynės padangėje būdu. Išeivijoje atsidūrusią šeimą supa svetimoji gamtinė ir kultūrinė aplinka. Tos aplinkos poveikius paskiram žmogui ir visai šeimai bent apytikriai numanome visi. Tačiau mūsų sąmonėje kyla naujas klausimas, su kuriuo dažnokai susiduriame gyvenimo tikrovėje. Tai grynai lietuviškosios ir vadinamosios mišriosios šeimos klausimas. Jis mums nenaujas, kai pažvelgiame į jį tautos ir visos žmonijos istorijos plotmėje. Mišrių šeimų būta senovėje, esama dabar, bus taip pat ir ateityje. Tik šiuo metu mišriųjų šeimų klausimas yra mums žymiai opesnis, nes dešimtys tūkstančių tautiečių, skaudaus likimo išblokšti iš tėvynės, turėjo kurtis pasaulyje daug labiau išsiskaidžius, negu kad kūrėsi senesniosios mūsų išeivijos kartos. Šitaip plačiai išsiblaškius, neišvengiamai tenka rimtai skaitytis ir su mišriosios šeimos problema, nes daugelis nevedusių ir netekėjusių lietuvių vienokiu ar kitokiu būdu sudaro ar rengiasi sudaryti šeimas.

Kad mišrioji šeima kai kur yra neišvengiamas faktas, to nuneigti negalima. Bet kad šis reiškinys būtų teigiamas mūsų tautiniams uždaviniams, to niekas, normaliai galvodamas, netvirtins. Teko užtikti kanadiškės "Nepriklausomos Lietuvos" (1951 m. gruodžio 6 d. n-ryje) straipsnį antrašte "Argi taip jau blogai?", kurio autorius Morris Capkau (atrodo slapyvardis) ėmėsi įrodinėti skaitytojams *teigiamas* mišriosios šeimos savybes ir ginti tuos asmenis, kurie, sunkiau arba ir visiškai nesusieidami su savo tautiečiais, kuria mišrią šeimą. Straipsnio autorius reiškė savo nustebimą, kam aplamai jaudinamasi ir nagrinėjama tokie klausimai, kurie yra *"vien tik individualinio* (asmeninio) *pobūdžio"*, jo žodžiais tariant. To autoriaus nuomone, "mišrios šeimos nėra tautai joks grabas, priešingai, abi pusės pradeda mylėti kitos kalbą ir papročius". Toliau ten pat tvirtinama, kad daugelio tautų, taip pat ir lietuvių, vadovaujančių asmenų kurta mišrios šeimos, kad tokios pat šeimos davusios žmonijai daugiau genijų, kaip Puškinas, Šopenas, Kantas ir daug kitų. Pagaliau, meilė nekreipianti dėmesio, ar "kita pusė moka oželį šokti ar ne". To paties rašinio autorius mėgino skaitytojus įtikinti, kad "pagal statistiką" skyrybų nuošimtis mišriose šeimose esąs mažesnis negu tautinėse ir kad tose pačiose mišriose šeimose gimstą *visada* (mano pabr., V. Č.) sveiki vaikai.

Antras, jau žymiai svaresnis, žodis tuo pačiu mišriųjų šeimų klausimu buvo tartas "Draugo" 1952 m. lapkričio 7 d., "Pastabų ir nuomonių" skiltyse. Straipsnio "Dar apie "šeimos vėžį" autorius J. Gobis — žinomas mūsų kultūros baruose asmuo, tad ir jo nuomonės vertintinos labiau atsidėjus. J. Gobis, atsakydamas anksčiau tuo klausimu rašiusiam Ant. Bernotui, perkelia "šeimos vėžio" reiškinį iš tautinės plotmės į religinę. Pasak J. Gobį, Vaižgantas, kadaise kvalifikavęs tautiškai mišrias šeimas kaip neigiamą veiksnį ir tas šeimas pavadinęs "vėžiu", pagriebęs tiesą tik už vienos kojos. "Norint ją už abiejų kojų pačiupti, — sako J. Gobis — "reikia pažiūrėti, ką Kristaus Bažnyčia moko, ką ji laiko "šeimos vėžiu". Nerasdamas nei moralinėje teologijoj nei kanonų teisės kodekse tautiškai mišrių šeimų pasmerkimo, J. G. rimtai suabejoja, ar katalikų publicistai turi teisę viešai smerkti tai, ko Bažnyčia nesmerkia.

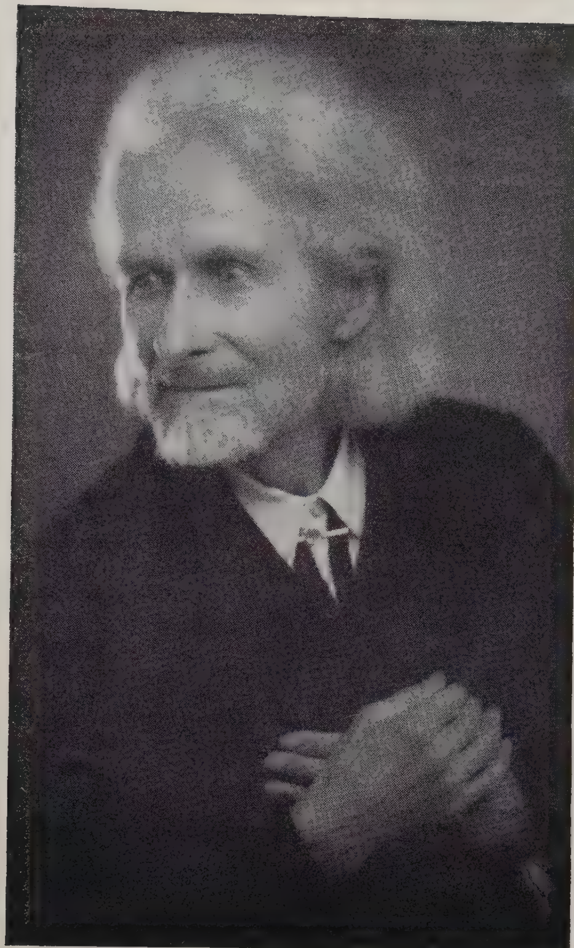
Toliau polemizuodamas su A. Bernotu, J. Gobis eina į samprotavimus, kad jei "Katalikų Bažnyčia leidžia katalikams tuoktis su krikščionimis nekatalikais (eretikais, schizmatikais) su sąlyga, kad vaikai bus auklėjami katalikiškoj dvasioj", tai "gal būtų tikslinga teigti, kad ir lietuvių tauta savo sūnums ir dukterims leidžia tuoktis su nelietuviais su sąlyga, kad tautiškai mišrios šeimos auklės savo vaikus lietuviškoje dvasioje". J. Gobis pripažįsta, kad mišrioje šeimoje sunkiau išlaikyti lietuviškumą, negu grynai tautinėje, todėl ir "mišrios šeimos neturi būti rekomenduojamos, betgi įvykę faktai neturi būti be jokių išimčių "šeimos vėžiu" vadinami, tuo dažnai visai geri lietuviai kvalifikuojami, kaip kokie mūsų tautos išdavikai, pagedėliai ir tuo morališkai išjungiami iš lietuviško aktyvo".

Baigdamas savo polemiką su A. Bernotu, J. Gobis pareiškia, kad "tikras "šeimos vėžys" yra ne mišri šeima, o tai, ką katalikų teologija vadina "konkubinatu", kad susimetėlių šeimos, pagausėjusios emigracijoje, drovėsis ir nenorės grįžti į laisvą Lietuvą, tuo tarpu "lietuvis, vedęs nelietuvę ir išmokęs ją lietuvių kalbos, neturės ko drovėtis Lietuvoje".

Čia sustota ties labai būdingomis, viešai spaudoje tartomis, mintimis dėl to, kad jos nėra vieno kito spaudoje atsiliepusio asmens mintys. Taip galvojančių yra žymiai daugiau. Tokiems žmonėms "visos moterys šiam pasauly, kaip ir vyrai, turi vienodą širdį ir jausmus". Šį, iš esmės visai teisingą, dėsnį tokie tautiečiai vykdo egoistiškai: jie "eina su gamta", elgiasi "pagal Šven-

VYDŪNAS

1868. III. 22 — 1953. II. 20

tąjį Raštą" (mat, ten atranda minčių, k. a. "veiskitės ir dauginkitės", "negera būti vienam" ir pan.) ir, kurdami mišrias šeimas *svetimoje*, ne tėvynės, *padangėje,* jie dingsta savai tautai, dažniausiai padauginę tą tautą, kurios aplinkoje yra apsigyvenę.

Pamėginsime bent trumpai aptarti mišrios šeimos reikšmę tautos daliai, atsidūrusiai emigracijoje. Vertinant tą reikšmę *tiktai tautiniu požiūriu,* ji yra *didelė, esminė* ir kartu perdėm *neigiama.* Kodėl taip? Lemiamą šiuo atveju sprendimą daro aplinka.

Ją (aplinką) buvo išleidę iš savo akiračio tiek pirmas, tiek ir antras čia paminėtųjų straipsnių autorių. Užmirštame ją taip pat ir visi tie, kurie savo kalbomis (ir poelgiais) per lengvai traktuojame esminius tautinės gyvybės klausimus. Juk tvirtinti, kad būtų tikslinga teigti lietuvių tautą leidžiant savo sūnums ir dukterims "tuoktis su nelietuviais su sąlyga, kad etc.", kaip tai daro Katalikų Bažnyčia savo nariams jų santuokos su kitų krikščioniškųjų konfesijų atvejais, yra ne kas kita, kaip nežiūrėti ir neįvertinti dviejų skirtingų kategorijų. Tauta yra didelė kolektyvinė, kilmės, kalbos ir visos kultūros jungiama asmenybė, tačiau ji (tauta) nėra *juridinis* asmuo. Ji tokiu juridiniu veiksniu tampa, kai sukuria savo valstybę. Valstybė yra tautos augščiausioji organizacijos forma, jos juridinis "aš". Kas yra dabartinė Lietuva, per skaudžiai kiekvienas žinome. Jos teisinis pripažinimas kai kurių (net ir didžiųjų) demokratijų diplomatinėse sferose ir konsuliariniuose reikaluose *šiuo atveju* nieko nekeičia ir nelengvina: Lietuva ir lietuvių tauta dabar egzistuoja tik *fizinėje* (geografine ir populiacine prasme) ir *moralinėje* (savitos kultūros, kūrybinių pastangų ir politinės kovos prasme) plotmėse. Šioks toks juridinio tautos "aš" pavidalas būtų Pasaulinė Lietuvių Bendruomenė (jei įstengsime ją sukurti). Tuo tarpu Katalikų Bažnyčia, būdama tarptautinė (ar anttautinė) religinė bendruomenė, veikianti visoje žmonijoje moralinėje plotmėje, yra kartu ir juridinis asmuo, turįs savo valdžią, administraciją, įstatymus (kanonus) ir kt. Katalikų Bažnyčia, kaip juridinis asmuo, gali savo nariams— tikintiesiems leisti arba drausti vienokius ar kitokius poelgius, nors tas leidimas ar draudimas

yra tik moralinėje plotmėje ir vykdomas tik žmogaus sąžinės. Bažnyčios sprendimus bei potvarkius paremia ir valstybė, tačiau dažnai tik tais atvejais, kai Bažnyčios ir valstybės interesai sutampa, kai valstybės įstatymai lygiagrečiai to pat siekia, ko ir Bažnyčia.

Mėginti įpareigoti ar tik įsivaizduoti lietuvių tautą įpareigotą ir galinčią leisti savo sūnums bei dukterims elgtis vienaip arba kitaip, yra nesusipratimas. Todėl mūsų visų pareiga yra *susidrausminti* savitarpyje taip, kad visais atvejais *jaustume*, kas žalinga tautai, jos fizinei ir kultūrinei gyvybei, ir *elgtumės* taip, kad niekuo nepažeistume tos gyvybės, bet visais atvejais ir būdais ją stiprintume. Kai iškovosime savo tautai laisvę, kai Lietuvos geografinėje (ir kultūrinėje bei ekonominėje) erdvėje vėl atsikurs sava valstybė, ji atstovaus lietuvių tautos valiai, ji galės savais įstatymais reguliuoti tautos narių poelgius. Tačiau ir tai bus įmanoma tik Lietuvos valstybės teritorijoje. Lietuvos valstybės piliečius, gyvenančius už tos teritorijos ribų, saistys valstybės įstatymai tol, kol tie piliečiai jausis jais esą, kol jie laikysis savos pilietybės ir nekeis jos kita kuria pilietybe. Šiuo gyvenamuoju momentu mūsų savitarpinis drausminimasis yra daugiau kultūrinio ir moralinio pobūdžio, tad nedangstykime savo pačių valios ar poelgių visos tautos vardu ir atsakomybe, o elkimės taip, kaip mūsų tautinė sąmonė (sakyčiau: ir sąžinė) diktuoja. O ji, sąmonė, turėtų mums diktuoti štai ką: a) mūsų tauta yra genocido auka, be paliovos kovojanti už savo gyvybę ir laisvę, krauju ir ašaromis laistanti šimtmečiais ir tūkstantmečiais gyventą tėvų - protėvių žemę, b) visi mes, kur bebūtume išblaškyti plačiame pasaulyje, esame tos tautos vaikai, kurių niekas negali atpalaiduoti nuo visų prievolių tautai, taigi ir nuo dalyvavimo jos kančioje ir kovoje, c) palikdami savo tautos eiles ir lengvapėdiškai leisdami savo vaikams atsidurti už tautos narių šeimos ribų, tampame tautos interesų ir kovos išdavikais.

Tačiau šeimai, sudarytai abiejų sąmoningų savo tautybės partnerių, taigi *grynai tautinei šeimai* nelengva vykdyti tautinio auklėjimo uždavinius. Tą vykdymą sunkina svetimoji aplinka, visi jos kultūriniai, socialiniai ir ūkiniai veiksmai. Kaip žymiai sunkiau vykdyti veną ar kitą tautinį auklėjimą mišriajai šeimai tokioje pačioje aplinkoje, lengvai galime suprasti kiekvienas, atidžiau stebėdami aplinkos tikrovę. Prisiminkime savo pačių patirtį nepriklausomoje Lietuvoje. Didžiausios dalies mišrių šeimų (ne tik sudarytų lietuvių su kitataučiais - kitatautėmis, bet ir pačių kitataučių, pvz. vokiečių-rusų, lenkų-vokiečių ir kitaip kombinuotų) vaikai nepasekė kurio tėvų pavyzdžiu, neįsiliejo į katro vieno tautybę, bet nuplaukė it lengvutės skiedros lietuvybės bangomis. Taip įvyko tik dėl to, kad lietuviškoji aplinka buvo perdaug galinga, visą gyvenimą formuojanti ir jam "toną" duodanti, kad jaunos mišrių šeimų atžalos būtų galėjusios jai (t. y. jos įtakai) atsispirti. Atsispyrė tik tų tautinių mažumų vaikai, kurių šeimos buvo tautinės.

Kai atidžiau imame stebėti mūsų išeivijos gyvenimą, pamatome tą patį reiškinį: mišrioji šeima visais atžvilgiais mažiausiai atspari aplinkos įtakai. Pati pirmoji jos vaikų karta papildo kultūrinę aplinką sudarančios tautos masę. Tai ir yra abiejų šeimą sudarančių partnerių, vyro ir žmonos, tautybių "grabas". Iš tėvynės ir tėvų gautoji tautybė baigiasi juose pačiuose taip pat trečiosios, gyvenamoje šalyje viešpataujančios, tautybės naudai. Apie tai, kad "abi pusės pradeda mylėti kitos kalbą ir papročius", galima kalbėti, kaip apie labai mažą išimtį, nykstančią tūkstančių augščiau minėtų *dėsningų* pavyzdžių jūroje.

Kad daugelio tautų, jų tarpe ir lietuvių, net kai kurių vadovaujančių asmenų kurta mišrios šeimos, kad mišrios šeimos davusios žmonijai daug genijų, yra neginčijama tiesa. Bet tie vadovaujantieji asmenys gyveno ir gyvena savoje tautoje, jų šeimų prieauglis teko ir tenka tai pačiai jų tautai, nedingo ir nedingsta *trečiosios* tautos naudai. O ir genijai gimsta tokiose šeimose tiek pat retai, kaip ir visose tautinėse šeimose. Kas mėgino lyginti genijų, gimusių tautinėse šeimose, skaičių su skaičiumi genijų, gimusių mišriose tautose? Tie patys genijai ir talentai, gimę mišriose šeimose, reiškėsi vieno kurio tėvų tautybėje, bet labai retai trečiojoje tautybėje. Pastarosios reiškinys yra galimas ir jo pavyzdžių taip pat esama, bet negi mišriųjų šeimų gynėjai ir šalininkai tuokiasi savitarpyje, kad savo laukiamai genialiais vaikais turtintų žmoniją . . .

Tuo tarpu lietuvių išeivijos gyvenimo tikrovėje reiškiasi štai kokie faktai. Pirmojo lietuvio botaniko, žemaitiškai rašiusio savo tikybinius ir botanikos mokslo raštus, Kretingos vienuolio Jurgio Ambraziejaus *Pabrėžos* giminaitis, atvykęs į Ameriką, susituokia su vokiete ir pakeičia savo pavardę į . . . *Paprotz.* Kuri pavardės forma skambesnė — skonio dalykas, bet kad garbingos kilmės ir skambios pavardės lietuvis nesijautė tokiu esąs ir lengvai išsižadėjo savo kilmės ir pavardės — jau labai rimtas dalykas. Tokių mišrių šeimų mūsų išeivijoje nebe viena, nebe dešimtys, o jau gal ir šimtai. Ar jų vaikai talentingi ir visiškai sveiki, sunku pasekti ir sudaryti statistiką, bet kad jie visi ne katro tėvų tautybės, turėtų būti aišku visiems mišriųjų šeimų gynėjams.

Kaip išvengti mišrios šeimos jauniems vyrams ir mergaitėms, gyvenant paskirai išsisklaidžius dideliuose svetimų kraštų plotuose, nelengva patarti. Pagaliau, tai nėra šio straipsnio uždavinys. Tačiau tiems, kuriems yra aiški mūsų *išeivijos misija* kenčiančios ir kovojančios tautos atžvilgiu, turi būti aiški ir *išeivių šeimos misija.* Aiškiausia ir labiausiai įpareigojanti ji turi būti tiems, kurie apleido tėvynę ir likusį joje tautos branduolį patrankoms tenai griaudžiant, gaisrų pašvaistėmis žaižaruojant, priešo neapykantai

gyvatiškai šnypščiant ir tautos vaikams pagalbos šaukiant.

Pabėgimą iš tautos kovojančių gretų pateisins tik *tautinė šeima*. Ji geriausiai pakels sunkumus ir kliūtis, ji išlaikys savyje tautinę tradiciją, ji veikliai jungsis į kovą dėl tautos laisvės, ji išlaikys tautai savo kraujo ir dvasios kūrinius — savo vaikus. Maža to: tik tautinė šeima *norės*, *mokės* ir *ištesės* vaikams perduoti gyvą ir veiklų tautiškumą. Tai bus mūsų moralinės skolos tautai grąžinimas. Jei mūsų vaikai norės ir sugebės stoti į laiko negailestingai retinamas mūsų gretas, jei jie toliau vykdys tai, ko mes patys ir geriausiais norais bei labiausiai įtemptomis jėgomis nesuskubsime įvykdyti, jei jie savo pastangomis ir sugebėjimais pralenks mus kovos už tautos laisvę ir tautinės kultūros kūrybos fronte — ir tai bus tik mūsų privalomas atpildas tautai už mūsų nedidvyriškumą. Tai bus mūsų kukli auka ant žuvusių tautos partizanų kapų, auka pačiai tautai jos laisvinimosi kovoje, auka pagal dėsnį "redde quod debes" (atiduok, ką privalai — įrašas aukuro akmenyje priešais paminklą žuvusiems už tėvynės laisvę Vytauto Didžiojo Muziejaus sodelyje, Kaune).

Gali kilti klausimas: o kaip yra su tais tautiečiais, kurie ir sukūrę mišrią šeimą palieka lietuviais, net ir savo vaikus, kaip įmanydami, stengiasi auklėti lietuviškai? Jei tai būtų Lietuvos sąlygose, tai būtų paprastas, kiekvienam lietuviui netgi privalomas uždavinys. Išeivijoje kiekvienam lietuviui, sukūrusiam mišrią šeimą, tenka labai didelis ir atsakingas uždavinys: paveikti nelietuviškosios pusės širdį lietuvybės naudai, įjungti gyvenimo draugą-gę į mūsų tautinę bendruomenę ir mūsų kultūrą, abiem sutartinai apsispręsti ir vaikus auklėti toje kultūroje. Tai yra kilnus mažos tautos nario žygis, nes juo būtų papildomos nekaltai žudomos tėvynėje tautos gretos, stiprinama lietuviškoji bendruomenė išeivijoje.

Visa, kas čia buvo pasakyta apie mišriąją šeimą, nėra koks rasistinis nusistatymas prieš svetimą kraują mūsų tautinėje bendruomenėje. Jau straipsnio pradžioje buvo pasisakyta, kad mišriosios šeimos yra neišvengiamos išeivijos sąlygose. Tačiau pakartotinai čia pasisakome, kad negalima lengvapėdiškai teisinti ir net ginti mišriąją šeimą ten, kur ji nesunkiai išvengiama. Duodami pirmenybę lietuviškajam kraujui, nes jis lengvina tautinį uždavinį šeimoje, mes vis dėlto labiau branginame dvasią. Tik prisiminkime, kiek buvo kilnių ir labai daug mūsų tautai nusipelniusių žmonių, kurie buvo ne tiek kraujo, kiek *dvasios lietuviais!* Dieve, duok, kad mūsų grynai tautinės ir mišriosios šeimos tik lenktyniautų lietuvybės ugdymo srityje, kad jos ugdytų savo vaikus lietuvių tautinės kultūros atmosferoje! Tuo atveju mes visi su nepalaužiama viltimi regėtume skaisčią ateitį Lietuvai ir lietuvybei pasaulyje, mūsų visų sutartinė veikla ir kova dėl tos ateities būtų nepalyginamai našesnė, veiksmingesnė.

BITELĖ

Venancijus Ališas

Aplipusios auksu kojytės,
Įlūžę stikliniai žvynai.
Sunku tikro kelio laikytis:
Aplipusios auksu kojytės,
Akis plaka vėjų sparnai.

Dūzgena linksma ir apsalus
Gėlių geltonuoju krauju.
Kelionės dar tolimas galas . . .
Dūzgena linksma ir apsalus
Ta laime: ir savo ir — jų.

Parnešti tą saldžiąją naštą
Per ilgus laukų arimus.
Nors jėgos menkėdamos mažta —
Parnešti tą saldžiąją naštą,
Parnešti greičiau į namus!

ŽIURKIŲ KAMERA

TRIJŲ VEIKSMŲ DRAMA

JONAS GRINIUS

UŽDRAUSTOS RAUDOS

(TĘSINYS)

7.

VARA. Tau laiškas iš liaudies gynėjų viršininko. (Paduoda pasipūtusį voką Morkui. Kai, praplėšęs, skaito popierį, Vara stebi Joaną ir klausia). Sakyk, mergše, kiek tau banditai moka už vieną naktį?
MORKUS. Vara! Jos tardymas, rodos, pavestas man.
VARA (juokiasi). Tai tau patinka tokios moterys, kurių šlaunys — kaip lentos?
MORKUS. Kantrybės, Vara! Apie savo skonį aš tau papasakosiu atskirai.
VARA. Melus, mielas dràuguži, pasilik sau. (Išeina į dešinę).
JOANA (lydėdama Varą žvilgsniu). Šlykštynė!...
MORKUS (ištraukęs iš voko kryželį, jį padeda ant stalo, o voką suglamžęs nusviedžia ir vėl ima popierį).
JOANA. Tai šis kryželis taip pat iš laisvės kovotojų kapo?
MORKUS (skaitydamas). Kodėl, jūsų nuomone, jis turėtų būti iš ten?
JOANA. Jūs pats matote — jis dar su žemėmis.
MORKUS (nieko neatsakęs, paima kryželį ir nuneša į spintą).
JOANA. Tai šitokie jūsų įrodymai prieš mane, drauge tardytojau?
MORKUS (uždarydamas spintą). O kuo jie blogi?
JOANA. Negi jūs manote, kad pas mane buvo kryžių krautuvė?
MORKUS (atsisėsdamas). Jūsų ironija nevietoj, piliete Švelnyte. Yra žinių, kad jūs savo tarnybą kooperatyve taip pat išnaudojat piktam.
JOANA. Mūsų kooperatyve, deja, nė vieno kryžiaus nebuvo.
MORKUS. Gerai. Jūsų ginčui užbaigti padarysime mažą akistatą. (Pakėlęs telefono ragelį). Prašau atvesti Ramunę Švelnytę. (Padeda ragelį).
JOANA. Mano sesutę?
MORKUS (neatsakydamas). Taip, jūs savo tarnybą kooperatyve išnaudojote antisovietinei veiklai. Jūs dalindavote kooperatyvo pirkėjoms, kaimo mergaitėms, laiškus, kad jos nedraugautų su rusų kareiviais. Ar tai nėra kurstymas prieš garbingąją raudonąją armiją?
JOANA. Mano intencija buvo ne kurstyti, bet apsaugoti lietuvaičių garbę, kad išliktų nepaliestos tos demoralizacijos...
MORKUS. Kokios demoralizacijos? (Trumpa tyla). Ar tos, kurią į Lietuvą atnešė raudonoji armija?
JOANA (pasipiktinusi). Tai provokacija, draugas tardytojau! Jūs pats puikiausiai žinote, kad raudonieji kareiviai atėjo į Lietuvą, kaip šventieji, tankų procesijoj, visur traiškindami puvėsius. (Sargybiins įveda Ramunę).

8.

RAMUNĖ (puldama prie sesers ir bučiuodama). Jonutė!... Mano sesele...
JOANA (apglobdama seserį). Mano Ramunėle!
MORKUS. Prašau laikytis rimtai ir ramiai.
RAMUNĖ (atsitraukdama nuo sesers). Atsiprašau, draugas tardytojau. Aš tik norėjau pasisveikinti. (Ji greitai nubraukia ašarą).
MORKUS. Drauge Ramune, aš jus pakviečiau akistatai. Štai, jūsų sesuo nori nuginčyti, kad šis kryželis (jis parodė), kurį jūs atpažinot, nesąs tas, kuris kabojo jūsų kambary.
RAMUNĖ. Jei Jonutė taip sako, ji geriau žino.
MORKUS. Bet jūs prisipažinot, kad šis kryželis, rastas banditų kape, yra jūsų.
RAMUNĖ. Man rodos, kad aš šitaip nepasakiau.
MORKUS. Štai kaip! Tada aš jums paskaitysiu. (Paėmęs iš bylos protokolą). "Nusikaltimo naktį miegojau namie, bet pilietis Ginkus tą naktį pas mus nenakvojo". Aišku, jis negalėjo nakvoti, nes su Joana drauge laidojo banditus.
RAMUNE. Ne, ne, draugas tardytojau. Aš taip nesakiau.
MORKUS. Bet aš tai jums sakau. (Skaito toliau). "Aš atpažinau mūsų kryželį, kuris buvo rastas slaptai palaidotų banditų kape ir kurį man tardytojas Morkus parodė"...
RAMUNĖ (nutraukdama). Draugas tardytojau...
MORKUS. Leiskit man baigti. (Skaito). "Drauge pareiškiu, kad smerkiu banditus ir tuos, kurie talkininkauja, banditus laidodami".
JOANA. Ramune! Tu smerki brolių palaidojimą?
MORKUS. Jūs pasakėte brolio palaidojimą?
JOANA. Aš pasakiau: **brolių** palaidojimą. Ir manau, kad gero darbo neturėtų smerkti net padorus komunistas.
MORKUS. Kaip? Gal ir tą žmogžudystė, kuria buvo apmokėtos laidotuvės, taip pat geras darbas? (Po tylos, gana ramiai). Tai kada, drauge Ramune, dėl to kryželio melavote? Ar pasirašydama prisipažinimą, ar dabar?
RAMUNĖ. Aš nemelavau.
MORKUS. Aš jums nebetikiu, Ramune. (Atsiversdamas bylą). Štai jūs sakėte nežinanti, kas išskynė jūsų darželio lelijas. O jas išskynėte jūs su savo seserim. Judvi su kunigu Ginkum, padedamos banditų, taip pat palaidojot savo brolį, o čia pasirašėte, kad lavonų tarpe jo neatpažinote ir naktį miegojote namie. Štai kur melas.
RAMUNĖ. Kaip žinojau, aš taip pasakiau, draugas tardytojau.

MORKUS. Tai pasakykit, kas nunešė tą kryželį į kapą: jūsų sesuo, ar kunigas Ginkus?
RAMUNĖ. Aš nežinau. Gal kas iš pažįstamų. Gal kunigas Ginkus.
JOANA. Ne, Ramune. Neįduok nekaltų.
MORKUS. Tai gal jūs pasakysit?
JOANA. Taip. Tą kryžių nuo mūsų sienos nuėmėte jūs.
MORKUS (nusijuokdamas). Na, tai įdomiausia!
JOANA. Jei sesutė mūsų kryžių atpažino, aš jo neišsiginsiu. Bet kai mes buvome areštuotos, tą kryžių nuo sienos nuėmėte jūs... arba jūsų agentai.
RAMUNĖ (nušvitusi). Iš tikrųjų, Joana...
MORKUS (nutraukdamas). Piliete Švelnyte, jūs sovietinį teismą įtariate provokacija?
JOANA. Aš kaip tik įtariu jus... nes jūs man nesate joks teismas, bet suinteresuota šalis.
MORKUS. Ar galiu jūsų nuomonę užrašyti?
JOANA. Man atrodo, kad per šį mikrofoną (ji parodė) visas mūsų pokalbis jau užrašytas.
RAMUNĖ (nusigandusi). Viešpatie! per mikrofoną...
MORKUS. Kvailystės! Argi nematot, kad čia peleninė?
RAMUNĖ. Kaip tu manai, Jonute, ar mudvi ištrems, ar sušaudys?
MORKUS (stodamas). Užteks. O akistatos pabaigai konstatuoju: judvi abi sutinkate, kad kryželis yra jūsų. Taip?
MORKUS. Jūs mane prašėte leisti pasikalbėti su seserim. Dabar naudokitės proga ir kalbėkite. (Spaudžia skambučio mygtuką).
RAMUNĖ. Čia? Prie jūsų?
MORKUS. Taip, prie manęs. (Jis nueina ir žiūri pro langą).
RAMUNĖ (nerasdama žodžių). Aš taip daug tau norėjau pasakyti, Jonute. Aš taip labai kenčiu ir bijau. Kaip tau atrodo, ar mudvi gali sušaudyti? (Įeina sargybinis). O gal tu gali man ką nors patarti? (Pamačiusi, kad Joana pridėjo pirštą prie lūpų, ji nutyla).
JOANA. Tu pati žinai, Ramunėle, kad esame nekaltos. (Eidama prie sesers). Jei Apvaizda leidžia, kentėkime. Jei trems, rasime ir ten kenčiančių brolių. (Uždėjusi ranką ant jos peties). Padėk jiems, suramink. Būk tvirta... iki galui. (Bučiuodama). Aš tavęs neužmiršiu ir visada melsiuos.
RAMUNĖ (prisiglausdama prie sesers). Ar tu atleidi mano silpnybes?
MORKUS (atsigręždamas). Ar jau baigėte?
JOANA. Taip. (Tas "taip" skirtas seserei).
MORKUS. Draugas Smirnovai, paimk Ramunę Švelnytę. (Sargybinis ją išsiveda).

9.

MORKUS (nuėjęs prie sienos ir užsukęs elektrinių laidų mygtuką). Aš džiaugiuosi tavim, drauge Joana.
JOANA. Kodėl? Ar aš ką nors išdaviau?
MORKUS (nusijuokdamas). Aišku. (Eidamas į Joaną). Bet tu puikiai gyneis.
JOANA (išgąstingai žiūrėdama į Morkų). Jūs... (Staiga susilaikydama ir nukreipdama žvilgsnį į stalą). Jūs savo intencijas geriau žinote.
MORKUS (juokiasi). O! tu dėl manęs išsigandai... O aš kaip tik mikrofoną išjungiau. Žiūrėk. (Rodo į sieną). Nuo stalo iki čia ateina mikrofono laidai. Iki šio jungtuko. Aš jį ką tik išjungiau, ir ten (Jis parodė į dešinę) dabar nieko nebesigirdėti.
JOANA (sėsdama). Pas jus čia niekada nežinosi, kokios pinklės tyko.
MORKUS. Kokia tu įtaringa! Tačiau iš tikrųjų aš tau nieko pikto nenoriu, Joana. Priešingai!.. Tiesa, tu kadaise mane labai įžeidei, paklausydama kunigo Ginkaus, o man į fašistų kalėjimą atsiųsdama Evangelijas. Bet aš noriu tikėti, kad tai nebuvo pasityčiojimas. Ir dabar juodosios reakcijos fronte tu greičiausia esi ne iš blogos valios. Aš jaučiu, kad tu savo viduje tebesi geras žmogus, tik to kunigo suklaidinta. Tu dar gali lengvai pasitaisyti ir būti naudinga.
JOANA. Man atrodo, kad tavąja prasme, ne.
MORKUS. Aš vis dėlto netikiu, kad tu pačioj brandžiausioj jaunystėj iš tikrųjų norėtum pasitraukti iš gyvenimo srovės. (Tyla). Klausyk. Argi tu nebenori įsijungti į tą darbą, kuris po karų ir kovų jovalo prikels mūsų kraštą gaivalingam pavasariui? Žydinčiam, klestinčiam pavasariui! Tai pakilaus triumfo dienai, kada visi žmonės bus lygūs draugai, visi sotūs ir patenkinti?
JOANA. Ar dabar galiu tos laimės bent paragauti — atsigerti vandens?
MORKUS. Prašom... Bet kam čia tokia karti ironija?
JOANA (prieina prie šalutinio stalo ir pilasi vandens). Ar tu žinai, ką sotūs ir patenkinti žmonės man primena? — Vaizdžiai kalbant, rausvus prieš saulę snaudžiančius paršiukus. O tokios ateities nei sau aš nenoriu, nei kitiems nelinkiu. (Geria).
MORKUS (nueidamas). Po velnių! (Atsigręžęs). Ir kaip tave suprasti pagaliau? (Sugrįždamas). Juk tu pati kadaise man sakei, kad vargšams žmonėms nori gero. Net gailestinga seserim buvai pasiryžusi tapti — ligonius slaugyti, pamestinukus auginti. Ir štai dabar, kada proletariatas pasauliniu mastu triuškina kapitalizmo vergiją, ir prislėgtiesiems žemės vabalams pirmą kartą žmonijos istorijoj atsiveria platūs vartai į visą žmogišką laimę žemėje, tu ją niekini ir dergi.
JOANA. Tu blogai mane supratai. Pirmiausia, žmonių laime žemėje aš netikiu. O tokia laimė, kokią įsivaizduojate jūs, marksistai, man atrodo, kaip bandos pasitenkinimas tarp lovio ir maskarado.
MORKUS (numodamas ranka, sėda). A! jei šitaip tu žemai supranti laimę...
JOANA. Neužsigauk, Antanai... Ir ta minia nebūtinai turi tik sočiai žiovauti. Ji gali puikiai šokti ir dainuoti scenos šviesų mirgesy arba prašmatniai kvailioti karnavalo eisenoj. (Trumpa tyla). Ir aš pati kai kada mėgstu pašokti ir padainuoti. Turbūt, atsimeni mūsų "Plaukia sau laivelis"? Bet... tai pigios atvirutės laimė prabėgančiai akimirkai. O aš norėčiau nepalyginamai daugiau — laimės, kaip perlo amžinybės jūroj.
MORKUS. Pagal kunigų išmislus ir Biblijos pasakas?
JOANA (atsidususi). Taviškiems žemės vabalams gal tai ir pasakos. O man materializmo antplūdy Evangelijų šviesa atrodo kaip švenčiausia gyvenimo užduotis. (Morkaus juoko padilginta). Tu gali juoktis ir tyčiotis, Antanai, kaip tau patinka. O aš trokštu pilnatvės ir gelmių. Aš noriu garbinti ir mylėti. Aš noriu džiūgauti būry ir liūdėti vienatvėj, kaip man liepia širdis — ne pagal bandos įsakymą. O jei reikia, galiu ir numirti.
MORKUS (sušvelnėjęs). Ir tu nori mirti?
JOANA. Nenorėčiau. Bet tu pats matai, kad man nesiseka. Ir ne dėl pramogos aš čia mečiau visus mokslus universitete. Maniau, kad, sugrįžus į tėviškę, tarp artimųjų ir pažįstamųjų man bus lengviau. Tačiau, deja, ir čia prievartos našta jau pasidarė per sunki. O tapti nejautriu ir vergišku mašinos rateliu nematau prasmės.
MORKUS (atsistodamas). Ne, Joana. Tavo lūpomis dabar byloja tik nusivylimas ir momento nuovargis.

Pirmieji kalėjimo įspūdžiai. Štai kodėl aš tikiuosi tave išgelbėti ir išpirkti savo senąją skolą.
JOANA. Bet, rodos, už tai tu pirma iš manęs reikalauji naujo vekselio.
MORKUS. Argi tu nesupranti, kad aš kitaip negaliu. Jei mane seka, kaip tu sakai, tai kiekvienas mano nukrypimas į šalį tau ir man būtų, va, šitaip! (Jis parodė pakaruoklio kilpą). O jei Skaudės bylą pravesčiau laimingai, man ateity kelias į partijos centro komitetą būtų laisvas. O paskui vyriausias politinis biuras, vyriausia valdžia. Tik šitaip mes išgelbėsime savo kraštą ir žmonijos reikalus kitaip patvarkysime. Tik šitai, Joana. Buržuazija ir kapitalizmas jau dalyvauja savo pačių laidotuvėse. Su jais mes neisim į duobę. Ir ne tam, Joana, mes susitikome dar kartą, kad neprasmingai žūtume, bet kad išgelbėtume vienas antrą naujosios epochos kūrybai. Už tai ir tu nesunkink savo ir mano padėties: nebūk tokia nepajudinama, kaip uola. Prisipažink. Nurodyk banditų štabą. Išduok visus savo bendradarbius.
JOANA. Jeigu aš tavęs neišdaviau naciams, tai kaip dabar aš galiu savo draugus išduoti jums? Ir jų ištikimybe — prašau man atleisti — aš labiau tikiu, negu tavąja.
MORKUS. Be abejo, tu turi racijos. (Tyla). O jeigu aš tau įrodyčiau kokiu aiškiu faktu, kad tu manim taip pat gali pasitikėti, kaip tu tada?
JOANA (pagalvojusi). Aš manyčiau... kad Varos patarimas tau būtų naudingesnis. (Iš dešinės įeina Bobrovas).

10.

BOBROVAS. Kas čia su ta šviesa, draugas Morkau?
MORKUS. O ko jai stinga?
BOBROVAS (eidamas prie mikrofono jungtuko sienoj). Štai, kur Gordijo mazgas. Čia užsukta. (Atsuka jungtuką).
MORKUS. Čia juk...
BOBROVAS. Kaipgi? Dabar tvarkoj. Prašom linksmintis. (Išeina).
MORKUS (pro dantis). Tik trukdo, po velnių!...
JOANA (lyg sau). Sunki girna prie kojų! (Sėda).
MORKUS (prie stalo spaudžia skambučio mygtuką). Jūsų atsakymai ir pasiteisinimai, drauge Švelnyte, manęs nepatenkino. Tačiau šiandien tardymą baigsime ir susitiksime kitą kartą.
JOANA (atsistoja). Ar jūs man negalėtumėt paskirti didesnės celės, kad nors kiek galėčiau išsitiesti pasilsėti. (Įeina sargybinis).
MORKUS. Draugas Smirnovai, paimk pilietę Švelnytę ir nuvesk į kamerą penktą.
SARGYBINIS. Klausau, draugas tardytojau. (Išsiveda Joaną).
MORKUS (pravėręs duris į dešinę). Po velnių, draugai! Ko jūs šiandien man taip bjauriai trukdote?

11.

BOBROVAS (įeidamas iš dešinės su Kamniovu). Atleisk, draugas Morkau. Norėjome iš arčiau pamatyti, kaip atrodo ta banditų Antigona.
MORKUS (prie šoninio stalo pilasi vandens). Tai ko nepasiėmėt tardyti? Tada būtumėt prisižiūrėję į valias.
BOBROVAS. Tardymas kas kita, o gražuolės vėl kas kita.
MORKUS. Draugas Kamniovas, jei neklystu, moterų net neapkenčia. (Geria).
KAMNIOVAS. Nevisų.
BOBROVAS. O su tavo gražuole sutiktų net į lovą atsigulti.
KAMNIOVAS. Jos veidas gana gražus ir inteligentiškas. Bet kas viduj?
MORKUS. O tu su Bobrovu man šuniškai sutrukdėte. Abu kartu. Jau buvome ir gailestį sužadinę. Beliko tik išpažintis, bet, štai tau, durys atsidaro, ir visos pastangos eina velniop. (Sėda).
BOBROVAS. O tu per dažnai išjungdavai mikrofoną. Lyg tyčia žadinai mūsų smalsumą.
MORKUS. Kitaip aš negaliu prieiti prie išpažinties. Nusikaltėlė žiūri į mikrofoną ir viską supranta.
KAMNIOVAS. O tu ją pasiųsk į žiurkių kamerą. Tada išpažintį atliks ir prie šimto mikrofonų.
MORKUS. Tu jos visai nepažįsti, Kamniovai. Ją daug lengviau nuginkluoti švelnumu. Tik aš vis dar nesuradau atitinkamos smulkmenos.
KAMNIOVAS. Tu klysti, Morkau. Moteris tegerbia tik jėgą. (Išeina).
BOBROVAS. Klausyk. Ar šita gražuolė nėra ta pati klerikalė, kuri tau širdį kuteno? Tu man apie ją, rodos, anksčiau minėjai?
MORKUS. Kadaise kuteno.
BOBROVAS. Graži merga. Ir ginasi su visais buržuaziniais išraitymais. Kaip advokatas.
MORKUS. Man sunkiausia kovoti, kad ji mane yra išgelbėjusi iš vokiečių fašistų.
BOBROVAS. Aišku. Kas kartą slaptai veikė prieš nacius, tas kovoja ir prieš mus. Tokia jau maištininko psichologija.
MORKUS (stoja). A!... Nors tu klauseis per mikrofoną, bet visai nesupranti reikalo. Prieš mane yra atsistojęs klausimas: ar aš, bolševikas, galiu būti menkesnis negu ji, banditų talkininkė?
BOBROVAS. Koks čia gali būti lyginimas?
MORKUS (atkišdamas portcigarą Bobrovui). Už tai aš ir noriu tave paklausti. Nuoširdžiai. Taip draugiškai. Kaip tu manytum, ar aš turiu teisės, bolševikiškai žiūrint, ją gelbėti?
BOBROVAS. Ar tie jos nusikaltimai dideli?
MORKUS (degdamas cigaretę jam ir sau). Piktos valios, atrodo, nėra. Daugiau kvaila moteriška širdis ir kunigų įtaka. Kaip visose Lietuvos moteryse.
BOBROVAS (užsirūkęs). Jeigu ją būtų galima lengvai perauklėti ir padaryti naudingą mūsų darbui, gal...
MORKUS. Taip. Jei ji išduos visus nusikaltėlius ir sutiks su mumis ateity bendradarbiauti, tai per ją mes galėtume pasiekti daugelį juodosios rezistencijos lizdų, banditų štabų...
BOBROVAS (traukdamas dūmą). Be abejo, tai būtų labai naudinga. Bet ji, atrodo, merga gudri. Ar tavo kutenamos širdies ji nepagaus ant meškerės kabliuko?
MORKUS. O, nebijok! Imunitetui įgauti tuojau po darbo aš einu pas Varą.
BOBROVAS. Pas Varą?
MORKUS. Taip. Ji mane kvietė. O jei ir po to dar abejosi, savo širdį galėsiu pavesti tavo kontrolei. Bet tu man taip pat padėk.
BOBROVAS. Bet kuo padėti? Jei tavo santykiai su Vara tokie rimti, tai į jos lovą tos klerikalės paguldyti nedrįsiu.
MORKUS. Nekvailiok, Bobrovai! Aš rimtai kalbu... Man svarbu du uždaviniai. nelikti skolingam tai klerikalei ir ją padaryti naudingą mums prieš nacionalinius banditus. (Iš kairės sargybinis įveda Ginkų).

12.

BOBROVAS. Gerai, draugas Morkau. Kiek pareigos leis, padėsiu. (Išeina dešinėn).
MORKUS (eidamas prie centrinio stalo). Prašom ar-

ARBIT-BLATAS — MERGAITĖ

čiau, kunige. Draugas Smirnovai, pasiųsk ką nors atnešti man porą bandučių.
SARGYBINIS. Mielu noru, draugas tardytojau. (Išeina).
MORKUS. Prašom sėsti. (Jis sėda prie stalo, o kun. Ginkus, augštesnis negu vidutinio ūgio, šiek tiek žilstelėjęs, apsirengęs civiliškai, sėda prie kampo). Kai gyvenau kadaise pas jus palėpėj, visai nenujaučiau, kunige, kad jūs taip mėgstate kovoti prieš kiekvieną valdžią.
GINKUS. Kokia čia mano kova! Musė, ir ta stipriau įkanda.
MORKUS. Jūs, rodos, rūkote? (Atkišdamas portcigarą). Prašom.
GINKUS (paimdamas cigaretę). Kai turiu, rūkau.
MORKUS. Neapsimeskite tokiu vargšu, kunige. (Ieškodamas degtukų). Kiek atsimenu, jums nieko nestigo.
GINKUS. Kiek žmonės atneša, tiek ir užtenka.
MORKUS (uždegdamas Ginkui cigaretę). Tiesa, dabar prie sovietinės valdžios jums gal sunkiau. Ir ūkio nebeturite, ir žmonės pradeda susiprasti.
GINKUS (užtraukęs dūmą). A, kokia puiki cigaretė! Vien dėl jos verta jūsų kalėjimo rūsy pasėdėti.
MORKUS. Matote. Mes visai ne tokie žvėrys, kaip priešai pliauškia.
GINKUS ((leisdamas dūmą). Koks aromatas!... Jei nebijočiau būti apšauktas reakcionierium, sakyčiau, kad tos cigaretės — amerikoniškos.
MORKUS. Rodos, jūs mėgstate vyną, kunige. Gal norite atsigaivinti?
GINKUS. Kodėl ne? Cigaretės skoniui, manau, nepakenks.
MORKUS (nueina ir iš spintos atsineša bonką). Tik nežinau, ar šis vynas jums patiks.
GINKUS. Kodėl? Gal jis neužnuodytas?
MORKUS. Nebijokite. Žmogžudystėmis mes nesiverčiame. Tik jūs esate įpratęs per mišias ragauti Kristaus kraują daug geresnį.
GINKUS (stoja). Tada nereikia.
MORKUS. Kodėl? Pirma norėjot...
GINKUS. Dabar nebenoriu.
MORKUS. Jūs pirmiau bent pamėginkit.
GINKUS. Su manim, draugas Morkau, galima apie viską juokauti. Bet kai jūs tyčiojatės iš švenčiausių krikščionių religijos tiesų, tada aš nenoriu...
MORKUS (pildamas vyną į stiklinę). Jūs per daug jautriai reaguojate, kunige.
GINKUS. Aš — žmogus tolerantas, draugas Morkau. Žmonėms daug ką atleidžiu. Net perdaug. Ir už tai gal Viešpats Dievas mane nubaus. Bet...
MORKUS (nutraukdamas). Nebijokit, nenubaus. Mes nuo sosto Jį nuvertėm ir palaidojom.

GINKUS. Netikiu, ponas tardytojau, kad dulkės būtų nupūtusios kalną. Jis yra ir mus nubaus. Mane už per didelį atlaidumą, o jus už jūsų fanatišką stabmeldybę.
MORKUS. Na, jei mūsų abiejų laukia vienodas likimas, tai ir man reikia išgerti. (Iš spintos atsineša kitą stiklinę, ją pripila vyno ir pakelia). Prašom. Už bendrą draugystę pragare. ((Geria).
GINKUS (pakelia stiklą). O aš — už jūsų greitesnį atsivertimą. (Geria).
MORKUS. Na, kaip? Ar geras?
GINKUS. Geras. (Dar nugėręs gurkšnį). Tikrai geras. Toks vynas tiktų gerti puotoj, o ne kalėjime.
MORKUS. Jūs pats kaltas, kunige, kad su banditais susidėjote.
GINKUS. Šitai jau prašyčiau man neprikišti, draugas Morkau. Jei kas alkanas, ar persekiojamas, aš neklausiu ar jis banditas, ar komunistas, kaip jūsų kadaise.
MORKUS. Aš to neužmirštu, kunige.
GINKUS. Ir dabar jūs, kaip žmogus, kaip Dievo paveikslas, man nesate priešas. Nors jūsų patyčia iš Kristaus kraujo man skaudi, bet aš dar tikiu jūsų atsivertimu. Ir šį puikų kaukazišką vyną norėčiau su jumis ragauti gražesne proga. Pavyzdžiui, kad ir per jūsų vestuves.
MORKUS. Be abejo. Tik man rodos, kad pirma turėsime kelti jūsų vestuves.
GINKUS (nustebęs padeda stiklą). Mano!? Tiesa. Dabar nebent su mirtimi.
MORKUS. Ką jūs, kunige! Su jauna gražia mergaite, kaip visi žmonės.
GINKUS (kietai). Begėdi!... (Sėda nuošaly).
MORKUS. Kodėl? Argi santuoka koks pažeminimas ar nusikaltimas?
GINKUS. Kunigui — taip. Ir net labai didelis.
MORKUS. Jei nemanote vesti, tai ko jūs lankotės pas Joaną Švelnytę?
GINKUS. Su pastoracijos rūpesčiais užeiti pas žmones, rodos, nė sovietinė valdžia dar nėra uždraudusi.
MORKUS. Bet jūs pas Švelnytę kartais praleidžiate naktį iki ryto. O vyskupas Valančius, rodos, sako ...
GINKUS (pakildamas nutraukia). Ką vyskupas Valančius sako, aš geriau žinau. O jūs man verčiau atsakykite, kaip jums ne gėda įtarti mane ir tą mergaitę, kurios širdies taurumą jūs neblogiau pažįstate už mane?
MORKUS. Tiesa, kadaise pažinojau. Bet po to, kai jūs mane nukonkuravot ir paglemžėt savo įtakon ...
GINKUS. Tai šmeižtas, Morkau!... Joana nuo jūsų atšalo dėl jūsų pačių ateizmo.
MORKUS. Bet jūs tuo ateizmu Joaną prigąsdinote. Arba, kaip jūs man kadaise pats prisipažinote, ją perspėjote.
GINKUS. Taip. Mano, kaip kunigo, pareiga buvo ją perspėti. Kaip dora mergaitė, iš mano perspėjimo ji padarė išvadas. Išvadas teisingas ir garbingas, kaip dabar matau ...
MORKUS. Tai ko jūs taip jautriai reaguojate, jeigu Joanai esate abejingas?
GINKUS. Niekam aš nebūnu abejingas. Taip. O dėl Joanos Švelnytės, nepaisydamas jūsų gašlių patyčių, noriu pasakyti jums tiesiog į veidą, kad ji mergaitė— šventa. Pavyzdys visoms ir sugėdinimas palaidūnams. Ir šituo atžvilgiu aš nesu abejingas, bet ne jūsų prasme.
MORKUS. Ir mano prasmėj aš nematau nieko blogo. Tik pažangą.
GINKUS (perėjęs per kambarį, ramesnis). O jei norite žinoti, kodėl kartais nueinu pas Švelnytes, pasakysiu atvirai: nebeturiu nei kur gyventi, nei kur pasiltėti. Tik vienas vargas ir kančia.
MORKUS (sėda). Bet jūs, rodos, kambarį turite pas Staknius? (Negeria vyno).
GINKUS. Taip. Kai NKVD paėmė mano butą, mano kleboniją, tie geri žmonės mane priglaudė. Patys susispaudė ir man davė kambarėlį. Bet jų šeimoj vaikai dar maži, kaip pupos. Kai vienas suserga, kitas verkia, o trečias, Staknys, kala batus iki vidurnakčio ir barasi su žmona, už plonų lentų sienos aš pasijuntu, kaip gatvėj. Net pasimelsti nebegaliu. Tada kartais ir nueinu į Švelnyčių palėpę. Ir jūs dėl šito vargo dabar mane įžeidžiate.
MORKUS. Aš visai nenorėjau jūsų įžeisti. Aš tik pajuokavau, o jūs net juoko nebesuprantate.
GINKUS. Pavargau ir nebesuprantu. (Jis sėda).
MORKUS. O apie ką jūs kalbatės su Joana, ar galiu paklausti?
GINKUS. Įvairiai. Kada esu labai išvargęs, svarstome religijos ir filosofijos klausimus iš mūsų dienų perspektyvos.
MORKUS. Politikos klausimais, turbūt, taip pat kalbatės? (Iš kairės įeina Vara).

13.

VARA. Morkau, tu, rodos, prašei bandelių. (Padeda lėkštelę su bandutėmis ant stalo).
MORKUS. Dėkui, Vara.
VARA ((pažvelgusi į vyno bonką ir stiklines). O! čia ir vyno besama. Morkau, gal ir mane gali pakviesti?...
MORKUS. Aš tave pakviesiu, Vara. Bet kita proga.
VARA. Man būtų įdomu su tavo svečiu pasikalbėti dabar. Jis, atrodo, daug žino apie dorybes tos mergos, kuri tau labai patinka.
MORKUS. Gauk Bobrovo pavedimą tardyti, tada galėsi kalbėtis, kiek norėsi.
VARA. Dėkui už patarimą, Morkau. Aš pasistengsiu. (Išeina dešinėn).
MORKUS (pakeldamas bandutes ties Ginkum). Gal jūs išalkęs, kunige. Prašom užkąsti.
GINKUS (šaltai). Dėkui.
MORKUS. Jūs be reikalo ant manęs pykstate.
GINKUS. Aš nepykstu. Man tik skaudu ir gėda.
MORKUS. Na, nebepykit. (Paėmęs stiklinę). Geriau išgerkit, tada bus šviesiau. (Jis savo stikline paliečia Ginkaus).
GINKUS (nugėręs gurkšnį vyno). Geras būtų vynas, tik deja ...
MORKUS. Prašom bandutę, užkąskit. (Kai kunigas paima bandutę). Kodėl jūs man nesakėte anksčiau, kunige, kad jūs nepatenkintas, toks vargas, kaip jūs išsireiškėt?
GINKUS. Aš — nepatenkintas? Perdaug kvailas būčiau, draugas tardytojau, jei valgydamas bandutes ir gerdamas vyną, būčiau nepatenkintas.
MORKUS. Bet jūs ką tik skundėtės, kad NKVD atėmė jums butą, kad pas kurpių nė naktį neturit ramybės.
GINKUS. Aš tik konstatavau faktą, draugas tardytojau. Apskritai, aš patenkintas. Aš net dėkingas tėvui ir mokytojui (parodė į portretus), kad jis net kvailus žmones padaro visus laimingus.
MORKUS (griežtai). Kunige!... prašau atsakinėti rimtai.
GINKUS. Man rodos, kad aš rimtai ir atsakinėju.
MORKUS. Jūs tyčiojatės!
GINKUS. Ponas Morkau, kaipgi aš, proletaras, galiu tyčiotis iš proletarų valdžios? Juk ji geriau žino, ko mums reikia. Jei uždaro į kalėjimą, tai vistiek ne-

užmiršta. Duoda cigarečių, kokių laisvėj, turbūt, niekada nerūkiau. Ir vyno atsigaivinti, ir bandelę suvalgyti. (Jis valgo).
MORKUS (nepatenkintas stoja). Sveikinu jus, kunige.
GINKUS. Už ką taip?
MORKUS. Kad jūs taip greitai nors vienu atžvilgiu spėjote persiorientuoti ir mane pralenkėte.
GINKUS. Kodėl? Argi jūs būtumėt kuo nors nepatenkintas?
MORKUS. Taip, nepatenkintas. Nepatenkintas jumis, kad kurstote žmones. Nepatenkintas ir vyriausybe, kad perdaug jėgos vartoja prieš kvailius, lyg nebebūtų ko naudingesnio veikti.
GINKUS (patraukęs pečiais). Nesuprantu. Juk dabar laikraščiai rašo, kad visi patenkinti ir laimingi.
MORKUS (nueidamas). Eikit po velnių su tais laikraščių plepalais! (Patylėjęs atsigręžia). Ar jūs manote, kad man lengva tardyti ir kankinti savus žmones, kada viską vairuoja siaurapročiai rusų nacionalistai? Juk aš kasdien turiu kankintis ir eiti prieš savo sąžinę.
GINKUS. Eiti prieš savo sąžinę, tai labai blogai.
MORKUS. Kaip jūs manytumėt, kunige, ar visas mano niekšybes Dievas galėtų atleisti?
GINKUS (palengva keldamasis). Atleisti?... Betgi jūs į Dievą netikite.
MORKUS (nusigręždamas). Kvaili plepalai, kunige.
GINKUS. Bet jūs man ką tik pats sakėte.
MORKUS (atsigręždamas). Melavau, veidmainiavau, kaip kasdieną.
GINKUS. Ir pas mane slėpdamasis nuo nacių, jūs taip pat buvote netikėlis.
MORKUS. Tiesa, kunige. Mano, kaip staliaus sūnaus, kruvinos pastangos pasiekti ir nugalėti universitetą buvo pakirtusios mano tikėjimą. Studentu būdamas, aš iš tikro maniau, kad Dievo nėra. O dabar, kruvinas enkavedistas ir rusų bernas, aš turiu taip skelbti iš pareigos. Tačiau širdies gilumoj aš jau išgydytas. Aš jau supratau, kad komunizmas — ne tik Dievo priešas, bet ir žmonių.
GINKUS (patraukdamas pečiais). Keista. Bet jei jūsų kalba nuoširdi, jums telieka atgaila ir kalėjimas.
MORKUS. Ne, kunige. Prieš tai aš dar norėčiau pas jus atlikti išpažintį.
GINKUS. Išpažintį? Čia dabar?
MORKUS. O ne, kunige. Ne tuojau.
GINKUS. Tiesą pasakius — jei jūsų intencija nuoširdi — dabar būtų geriausia proga.
MORKUS. Aš turiu pasiruošti, kunige. Nuo vaikystės dienų daug ką esu pamiršęs. Tik aš bijau, kad jūs manęs neišduotumėt.
GINKUS. Išdaviku nebuvau ir nebūsiu. Net jeigu norėtumėt iš to sakramento pasityčioti.
MORKUS. Koks jūs įtaringas tamošius! (Tyla). Atvirai kalbant, aš galvoju net truputį toliau negu išpažintis. (Sėsdamas). Sėskite, kunige. (Kai šis atsisėda). Žinote, aš nenorėčiau mirti kalėjime nuo šūvio į pakaušį. Savo klaidas ir kaltes aš norėčiau išpirkti, kovodamas prieš barbariškąjį komunizmą drauge su kitais Lietuvos vyrais.
GINKUS. Jūs turit galvoj laisvės kovotojus?
MORKUS. Taip, kunige. Po išpažinties aš — tik į jų geležines eiles.
GINKUS. Deja, tai neįmanoma.
MORKUS. Kodėl? Argi jūs negalit nurodyti nė vieno ryšininko, kuris mane suvestų su partizanais?
GINKUS. Negaliu.
MORKUS (neva susirūpinęs stoja). A! Tai kvaila padėtis! (Atsigręžęs). O jei, atlikęs išpažintį, aš surasčiau progą jus iš kalėjimo paleisti? Ar tada jūs pats negalėtumėt manęs suvesti su tais atkakliaisiais vyrais?
GINKUS. Deja, ne. Neturiu jokio ryšio.
MORKUS. O Joana? Ar ji tokio ryšio neturi?
GINKUS. Nežinau. Bet manau, kad ne.
MORKUS. A, koks jūs netikęs, kunige. Man visai nenorite padėti.
GINKUS. Priešingai. Kaip atgailą, aš jums patariu kalėjimą arba mesti tarnybą. O kitaip patarti bijau tėvo ir mokytojo.
MORKUS. Meskit tas šabloniškas laikraščių frazes! Arba ... verčiau pasakykit, kas jus pakvietė į laidotuves, jei neturite jokio ryšio su partizanais?
GINKUS (palengva stodamas). Kas mane pakvietė?... Niekas.
MORKUS. Tai jūs savo iniciatyva nuėjote į laidotuves?
GINKUS. Ne. Man liepė milicininkas Sakalas. Ir aš pamaniau, kad tai NKVD įsakymas.
MORKUS. O kas iškasė duobę kapinėse, jūs taip pat nežinote?
GINKUS. Žinau, draugas Morkau. Laisvės kovotojai.
MORKUS. O, tai įdomu! Bet kaip jūs tai sužinojote?
GINKUS. Kai milicininkas nuvedė mane pašventinti duobės, aš pamačiau būrį ginkluotų vyrų ir supratau.
MORKUS (rodydamas). O kas šitas lelijas padėjo į kapą? Ar ne Joana Švelnytė?
GINKUS. Nemačiau, draugas Morkau. Man tada visi laidotuvių dalyviai atrodė, kaip vaiduokliai.
MORKUS (vaikščiodamas). Keista!... Bet jūs Švelnytę gerai pažįstate. Iš gestų ir balso galėjote atspėti.
GINKUS. Jūs čia mane kamantinėjate visai be reikalo. Laidotuvės įvyko tamsoj ir absoliučioj tyloj. Ir aš tepažinau tik vieną Sakalą.
MORKUS (neva susigriaužęs). Po velnių! Tai kas gi daryti? Kas man daryti, kunige, šitoj kruvinoj duobėj, kurią aš pats išsikasiau? (Jis sėda ant šoninio stalo).
GINKUS. Aš jums sakiau ...
MORKUS. A, jūs sakėte!... Jūs man visiškai nieko rimto nepasakėte. Jūs net visai nenorite suprasti, kokias moralines kančias turiu pakelti. O jei mesčiau šią tarnybą, kaip jūs man patariate, žūtumėt ir jūs ir Joana, abu mano bičiuliai ir geradariai.
GINKUS (atsidusęs). Jei tokia Dievo valia, gal ir žūsim. Nors aš — visai nekaltas.
MORKUS (pakildamas). Dar gražiau! Nekaltas... Bet gi jūs dalyvavote banditų laidotuvėse. Ir svarbiausia, pastebėjęs būrį ginkluotų vyrų prie duobės, jūs nieko nepranešėte milicijai.
GINKUS. Mano pareiga palaidoti, draugas Morkau, o ne įdavinėti.
MORKUS. Jūs, kunige, dar padarėte kitą didelę klaidą, kuri gali jus pražudyti. Jūs nusinešėt į kapus savo kryželį, štai. (Rodo). Ir jį palikote prie duobės.
GINKUS. Mano kryžius yra tikras kryžius. Didelis ir sunkus, o ne toks mažutis.
MORKUS. Dėkui Dievui!... Dabar tai aš jums galėsiu padėti, nors jūs man toks nedėkingas.
GINKUS. Jei būčiau tėvas ir mokytojas (rodo į portretus), kaip va, gal ką nors ir sugalvočiau ...
MORKUS (nervingai). Gana!... Aš jau kartą sakiau nevartoti šitų frazių patyčiai. (Vėl susivaldęs ir draugiškai). O kad į galvą ateitų originalesni posakiai ir lakesni sumanymai, išbaikime stiklus. (Paėmęs savo stiklinę, kilstelėja ir geria iki dugno).
GINKUS (nugėręs gurkšnį). Tai jūs manot, kad aš dar galiu būti išgelbėtas?
MORKUS. Na, jei taip atsisakytumėt kunigystės, ma-

nau, kad pavyktų. (Spaudžia skambučio mygtuką).
GINKUS (padėdamas stiklinę). Šitaip ... (Iš dešinės įeina Vara).

14.

VARA. Bobrovo pavedimu prašau man perduoti kalinį. (Paduoda raštą).
MORKUS (perskaitęs). Tai tu šią naktį į savo butą negrįši?
VARA. Ne. Aš nakvosiu čia. (Įeina sargybinis).
MORKUS (žiūrėdamas į raštą). Mm ... Kaip tu greitai keiti savo planus.
VARA. Pagal tavo patarimą, Morkau. Ypač kad tavo svečias man atrodo jautresnis ir sąmojingesnis negu tu!
MORKUS. Gerai, Vara. Sėkmės! Tik neapsirik.
GINKUS (eidamas į Morkų). Morkau! Aš tave prašau: daryk su manim, ką nori, bet neatiduok į šitos moters rankas.
MORKUS. Dabar ... kalbėkitės su ja pačia.
VARA. Kodėl tu manęs bijai, batiuška? Ar aš kokia žmogėdra?
GINKUS. Aš šitaip nemanau, bet ...
VARA. Pamatysi — mano kameroj bus ir papirosų ir gero vyno. Keliaukim. (Išsiveda Ginkų kairėn).

15.

MORKUS. Draugas Smirnovai, atvesk man Biknį ... tą kapinių seniūną.
SARGYBINIS. Jis nebegyvas, draugas tardytojau. Žiurkės papjovė.
MORKUS. Ar pasiutai? Papjovė?!
SARGYBINIS. Taip, žiurkių kameroj. Pats mačiau, kaip išnešė lavoną. Visa galva ir rankos nugraužtos iki kaulų. Net šiurpu pažiūrėti.
MORKUS. Kodėl tu man anksčiau nepranešei?
SARGYBINIS. Sargas jau buvo pranešęs draugui Bobrovui.
MORKUS (atidaręs duris į dešinę). Bobrovai, ateik čia porai žodžių.
BOBROVAS (dešinėse duryse). Ką tu norėjai?
MORKUS. Ar tiesa, ką praneša Smirnovas? Jis sako, kad vienutėj žiurkės papjovė kapinių seniūną.
BOBROVAS. Taip, sargas man pranešė. (Sargybinis išeina).
MORKUS. Tai kas dabar daryti, po velnių? Niekšas Sakalas pabėgo pas banditus, o kapinių seniūnas papjautas. Šitaip daug kas iškrenta nusikaltėliams susekti.
BOBROVAS. Teks kitus kiečiau suimti, ir jie viską pasakys. Pavyzdžiui, kad ir Joaną Švelnytę. Per mikrofoną man atrodė, kad ji turėtų nemažai žinoti. Jei ji dar kartą pasirodys tokia atkakli, tu paklausyk Kamniovo ir pasiųsk ją į tą pačią žiurkių kamerą.
MORKUS. Velnias tu, Bobrovai Ją ten papjaus.
BOBROVAS (nusijuokęs). O, nebijok, nepapjaus. Žiurkės gerklę perkanda tik tiems, kurie užmiega. Ir Biknis tikriausiai nuovargio nebeišlaikė ir užsnūdo.
MORKUS. Jeigu Švelnytė taip pat neišlaikys?
BOBROVAS. Jauna ir energinga, ji apsigins. O po to ji tau bus tokia švelni, kaip šilkas.
MORKUS. Šitoj byloj ji man labai reikalinga. O kai bus perkąsta gerklė ...
BOBROVAS. Reikalas nemalonus. Bet kada išbadėjusios žiurkės puola, svarbu bent vieną sugauti ir trenkti į sieną. Tada kitos žiurkės puola prie tos apsvaigintosios ir ją suėda. Alkanos jos pjauna ir silpnesniąsias.
MORKUS. Tai tavo patarimas — pasiųsti Joaną į žiurkių kamerą?
BOBROVAS. Jeigu ji prisipažins, tada nebus prasmės. Bet jei užsispirs, pamėgink. (Išeina dešinėn).

Uždanga

(b. d.)

V. K. Jonynas — Kompozicija

Keletas pastabų

A. Jakšto-Dambrausko charakteristikai

L. DAMBRIŪNAS

Gyvendamas keletą metų Jakšto bute, turėjau progos matyti jo gyvenimą ir girdėti jo pasikalbėjimų, pastabų bei šiaip nuomonės pareiškimų įvairiais klausimais. Tos matytos bei girdėtos smulkmenos Jakštui yra gana būdingos. Be jų vaizdas būtų nevisai pilnas. Surašiau jas čia ką atmindamas, tikėdamasis, kad jo draugai, kurių dar esama gyvų ir kurie daug plačiau su juo išsikalbėdavo, galės mane papildyti ar pakoreguoti, jei būčiau kur netikslus.

Pirmiausia man atrodo iškeltinas tas faktas, kad tikrasis Jakštas buvo iš tikrųjų truputį kitoks, negu daugelis turi susidarę apie jį vaizdą iš kai kurių jo paties raštų ar jo charakteristikų.

Jakšto pasaulėžiūrai būdingi du dalykai: amžinų, nekintamų tiesų buvimo pripažinimas ir gyvenimo pažangos reikalavimas. Daugelis, apie jį kalbėdami, teiškelia dažniausiai tik pirmąjį bruožą. Jakštas pirmiausia yra teologas ir matematikas, vadinas, griežtų matematinių formulių bei sausų dogmų žmogus. Taip daugelis jį charakterizuoja. Tačiau neatsimenu, ar yra kas pabrėžęs, kad Jakštas visą savo gyvenimą buvo nuolatinės gyvenimo pažangos skelbėjas. Pažangus jis stengėsi būti pats, to pažangumo reikalavo ir iš kitų.

Štai keletas faktų. Nuo pat ankstyvos jaunystės tautiškai susipratęs. Draudžiamosios spaudos aktyvus dalyvis. Aiškių santykių su lenkais bei sulenkėjusiais lietuviais formuluotojas (turiu galvoj jo brošiūras "Glos litvinow . . ." ir "Jedność czy separatyzm"). Esperanto kalbos pionierius — ketvirtas pasaulio esperantininkas. Moksle amžinų, neišsprendžiamų problemų sprendėjas. Ir t.t.

Jakštas mokėjo derinti pastovų principingumą su pažangumu. Juk net ir principinės religinės tiesos, kad ir būdamos iš esmės nekintamos, gali būti naujai nušviečiamos, pilniau bei teisingiau interpretuojamos. O moksle pažangai ribų nėra. Jakšto pažangumo reikalavimas plaukė, sakyčiau, iš jo teistinės pasaulėžiūros, iš jo žmogaus sampratos, pagal kurią esminė žmogaus žymė yra jo kūrybiškumas. Jakštas dažnai mėgdavo pabrėžti, kad kaip Dievas yra didysis kūrėjas, taip žmogus yra mažas kūrėjėlis. O kūrybiškumas bei pažangumas yra beveik vienareikšmės sąvokos: kas yra pažangus, yra ir kūrybiškas, ir kiekvienas kūrybiškas žmogus paprastai yra ir pažangus.

Iš kūrybiškumo seką naujumas, reiškiąs pastangas dalykus giliau įžvelgti bei plačiau aprėpti. Jakštas mėgo gilumas ir platumas. Jis neturėjo laiko mokslo populiarizacijai ar kompiliacijai, nors ir tos rūšies knygų Lietuvoj labai trūko. Logikos ar matematikos vadovėlį paruošė tik būtino reikalo verčiamas. Jo mėgiamiausias užsiėmimas tai buvo, kaip minėta, neišspręstų probleminių klausimų sprendimas. Laužti, ko protas nepajėgia. Tai rodo ir jo teologijos, matematikos bei filosofijos straipsniai bei knygų temos: transubstancijacijos esmė, ratilo kvadratūra, materijos paslaptis, pasaulio pabaiga, pikto problema ir pan. Ir jei kas jam pavykdavo geriau ar tiksliau apskaičiuoti ar išaiškinti, Jakštas džiaugėsi ir didžiavosi.

Jakštas mėgo plačių pažiūrų žmones, universalius, mokančius apimti visą gyvenimą ir susintetinti visą žiniją. Dėl to taip mėgo tokius filosofus kaip Wronskį ir Solovjovą. Jakštas sakėsi, kad nė vienas krikščionių filosofų jam nėra tiek davęs, kiek Solovjovas. Būdingas tuo atžvilgiu jau viename iš pirmųjų "Draugijos" numerių pasirodęs jo straipsnis "Šalin siauraprotystė!", kuriuo jis energingai pasisako prieš siaurapročius gamtos moksluos, filosofijoj, teologijoj, socialinėj srity ir kitur.

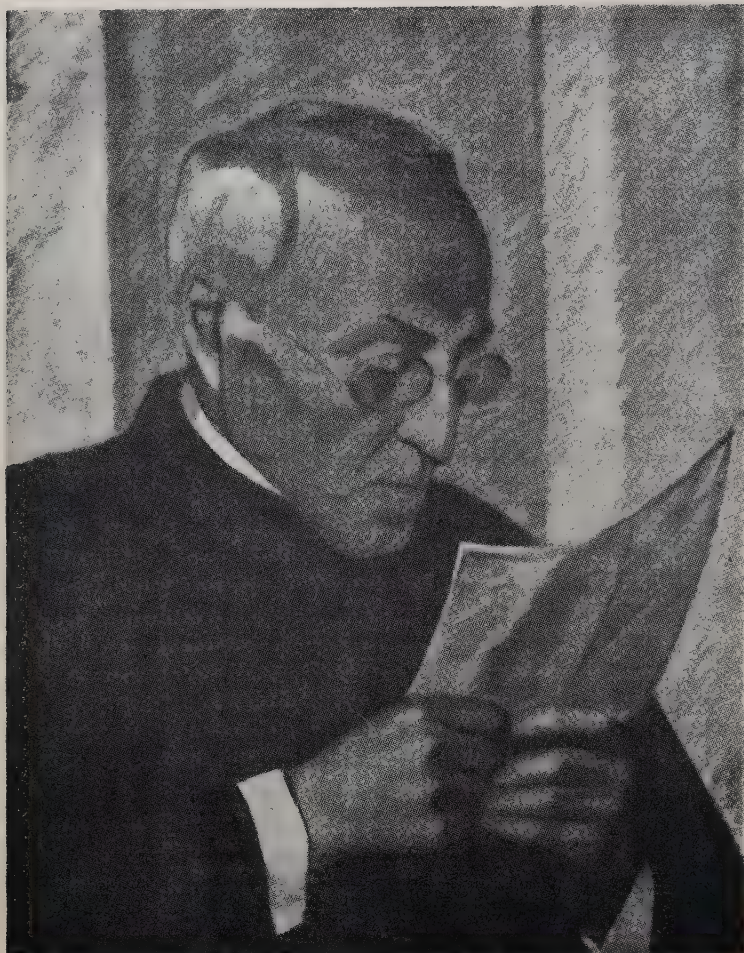
Tolimesnės pastabos tebus iliustracija, parodanti, kaip nepalankiai Jakštas buvo nusiteikęs senų, atgyvenusių dalykų atžvilgiu ir kaip vertino ir džiaugėsi kad ir mažomis kūrybiškumo apraiškomis.

Jakštas ir jaunimas

Į ką gi seniai kreips savo dėmesį, jeigu ne į jaunimą. Jame juk visos ateities ir visos pažangos viltys. O Jakštas domėjosi jaunimu, ypač džiaugėsi kurioje nors srityje pasireiškiančiais, talentais. Jauni Dovydaičiai, Šalkauskiai, Maceinos, Girniai buvo jo viltis ir paguoda. Nežinau, ar praėjo bent viena moksleivių ateitininkų konferencija, kurioje būtų nedalyvavęs ir Jakštas. Mėgdavo pasiklausyti ir moksleivių kūrybos, dalyvaudamas jų susirinkime. Aplankydavo kartais meno mokyklos mokinių darbų parodą.

Apie dešimt jo giminių vaikų vienokius ar kitokius mokslus baigė jo lėšomis. Vieną net buvo atsikvietęs ir leido mokytis Ustiužnoj, Rusijoj, kur pats gyveno ištrėmime. Nepriklausomybės laikotarpiu apie pusę savo pajamų ilgą laiką skirdavo giminių vaikų ar šiaip moksleivių pašalpoms.

Tačiau ne vien materiališkai rėmė jaunimą. Bendradarbiavo jų spaudoj, netingėjo ir privačiai atsakinėti į jų laiškus, ypač pasaulėžiūros klausimais. Teko ir man kurį laiką būti tokiu kores-

A. JAKŠTAS –
PREL. A. DAMBRAUSKAS
(1860-1938)

J. Vienožinskio portretas

pondentu. Jaunam gimnazistui Rousseau ar Tolstojaus filosofiniai-religiniai raštai darė nepaprasto įspūdžio, nesugriaunama, rodės, logika ardė tradicines pažiūras. Kas gi tad galėjo geriau tuos klausimus išaiškinti, jei ne savo mokslingumu pagarsėjęs Jakštas. Gavau labai ilgą laišką, kuriame Jakštas sukritikavo, aišku, Rousseau ir Tolstoją ir baigė pamokymu, kad prieš pradėdamas ką skaityti pasiklausčiau kapeliono ar jo paties, ar verta tą ar kitą knygą skaityti. Skaityti visa, kas pasitaiko, tai esą tas pats, kas rinktis pačiam vaistinėj vaistų. Galima esą lengvai nusinuodyti. Patarimai protingi, tik nelengva buvo juos įvykdyti. Kai po kurio laiko, paskaitęs kurį deistą ar pozityvistą, vėl pasiunčiau eilę klausimų, tai Jakštas ne tik nesibarė, kad skaičiau nepasiklausęs, bet taip pat atsakė ilgu laišku, stengdamasis visas mano abejones išsklaidyti. Tokia korespondencija tęsės per keletą metų, kol baigiau gimnaziją. Gaudavo kartais tokių laiškų net ir iš kaimo jaunuolių. Vieną tokį korespondentą, baigusį pradinę mokyklą ūkininkaitį mano tėviškėje, Jakštas nukreipė į mane, tada jau studentą. Tačiau jaunam kaimo filosofui mano kvalifikacijos atrodė per mažos — laiško jis man neparašė.

Bet ypač brangino Jakštas jaunus talentus. Dėl to net skirtingos ideologijos talentingiems jaunuoliams nebuvo abejingas. Tai parodo ir tas faktas, kad be svyravimo pasirašo kairiųjų rašytojų parengtą prašymą prezidentui, kad išleistų iš kalėjimo jų draugus — Korsaką ir kitus. Mat, Korsakas, dar būdamas jaunas, buvo pasižymėjęs savo literatūriniais straipsniais. Korsako ideologija Jakštui, aišku, buvo nepriimtina, bet jis buvo atlaidus jaunystės klaidoms, turėdamas galvoj faktą, kad net ir toks didelis žmogus kaip Vladimiras Solovjovas jaunystėje buvo nuklydęs. Šiuo atveju, deja, jo lūkesčiai neišsipildė — Korsakas liko, koks buvęs.

Džiaugėsi Jakštas A. Maceinos talentu, kuris dar studentu būdamas atkreipė visų dėmesį. Kartą Vytauto Didžiojo Universiteto salėj buvo suruoštas studento ateitininko teismas (apie 1932-33 metus). Maceina kaltino ateitininkus moraliniu atžvilgiu. Kaip paprastai, jo kalba buvo įspūdinga. Po teismo, jau sutemus, Jakštas ėjo namo pėsčias, tad turėjau progos palydėti. Kalbėjom daugiausia apie teismą. Jakštui labiausiai patikusi Maceinos kalba. Aš pastebėjau, kad Maceina bus antras Šalkauskis. O Jakštas pakeltu tonu ir mosuodamas ranka: "Dar geresnis, dar geresnis!"

Etika

Baigęs ar bebaigdamas mokslus, Maceina iš karto įteikė Šv. Kazimiero Draugijai išleisti dvi dideles studijas — "Tautinį Auklėjimą" ir "Mysterium Magnum". Šv. Kazimiero Draugija pirmiausia pasirinko "Tautinį Auklėjimą". "Mysterium Magnum" Jakštas darė tik vieną priekaištą, — kad autorius knygoje daug citavęs kažkokios nežinomos vokiečių mistikės raštų. Vėliau tuo pačiu klausimu Antanas Maceina yra rašęs "Židinio" žurnale, berods, 1937 metais. Kaip paprastai naujas ir originalus, ir "Židiny" A. Maceina pareiškė naujų pažiūrų lyčių santykių bei moterystės klausimu. Vienam kitam kunigui atrodė, kad jos nesuderinamos su tradicine Bažnyčios pažiūra. Kartą valgant pietus kunigas N. Raštutis pradėjo tas Maceino pažiūras kritikuoti. Aš neiškenčiau neįsikišęs, gindamas Maceinos pažiūras. Buvau beveik tikras, kad Jakštas palaikys tradicines pažiūras ar bent pareikš abejonių dėl Maceinos naujovių. Bet Jakštas, mano nustebimui, taip pakalbėjo, jog man buvo aišku, kad jis yra daugiau Maceinos negu Raštučio pusėj. Vėliau man paaiškėjo kodėl.

Jakštas daug kuo buvo nepatenkintas ir reikalavo reformų, net ir teologijos moksle, o ypač moralinės teologijos. Kartą netyčia teko paskaityti vieno jo laiško juodraštį. Mat, jo tarnaitė Magdalena, sudeginusi kartą netyčia jo parašytą straipsnį, vėliau buvo atsargi ir kokią savaitę laikydavo savo kambary kampe sumestą krūvą popierių, kad vėl nesudegintų ko gero. Ištraukė ji kartą keletą laiškinių lapų iš tos krūvos ir pakišo man pažiūrėti, ar tai nėra koks straipsnis. Tai buvo juodraštis laiško, kuris buvo rašytas vienuoliui, matyt, prašiusiam patarimų ar literatūros jo ruošiamam moralinės teologijos veikalui. Jo turinys mane labai nustebino. Jis buvo gana smarkus, jakštiškas. Jo turinys buvo maždaug toks: tos rūšies knygų yra tūkstančiai ir vis naujų pasirodo, bet jose nėra nieko naujo, tik kartojami tie patys seni dalykai. O tas mokslas tikrai yra pasenęs, atgyvenęs, reikalingas reformų (Jakšto žodžiai). Ir kreipėsi į adresatą tokiais žodžiais: pasakyk man, tėve, ar turi ką nors naujo tarti, nors vieną naują mintį. Jei taip, tai rašyk. Jei ne, tai patariu nuoširdžiai: mesk plunksną ir negaišink veltui laiko.

Nereikia, žinoma, manyti, kad Jakštas tokiais kritiškais žodžiais pasisako prieš pačius moralės pagrindus ar atmeta visą ligšiolinį krikščioniškos etikos mokslą. Jis norėjo greičiau pasakyti, kad tame moksle yra tik taisytinų vietų.

Kartą besikalbant apie vadinamuosius modernistus, Jakštas pastebėjo, kad geriausi katalikų teologai esą vokiečiai ir prancūzai, bet Romos kūrijoj bent seniau daugiausia buvo italai, kurie praktiškai daugiausia nulemia.

Būdingas Jakštui ir jo nusistatymas indekso atžvilgiu. Pasirodžius Putino-Mykolaičio "Altorių Šešėly", kai kas galvojo, ar nevertėtų įtraukti šią knygą indeksan. Kai kan. M. Vaitkus tuos gandus papasakojo Jakštui, šis atsistojęs ir mosikuodamas ranka: "Į pečių, į pečių visą tą indeksą!" Paskui aiškino, kad indeksas nepasiekia savo tikslo, draudžiamos knygos dar labiau skaitomos. O seminarijos rektorius prel. P. Penkauskas gerai padaręs, pats liepdamas klierikams perskaityti "Altorių Šešėly".

Jakšto originalumą rodo dar ir šis įvykis. Kartą atvažiavo jo brolis ūkininkas ir pietų metu pasakojo apie sunkią ūkininkų padėtį. Tai buvo ūkio krizės metais. Sunkiausia buvo su darbininkais samdiniais, kurie už mažas algas dirbti nėjo, o didesnių algų ūkininkas mokėti nepajėgė. Tuo pat metu kažkas užkliudė vienuolius. Jakštui staiga, matyt, atėjo nauja mintis. Padėjo šakutes ir peilį į lėkštę ir pakeltu tonu ėmė kalbėti:

— Tai mat! Visi ordinai tik vieną darbą težino — švietimą. Koks tik ordinas įsisteigia, tuoj gimnaziją atidaro. Tartum be jų nebūtų kam gimnazijose dirbti. O kas reikalingiausia, to nėra — bernų ordino!

Aprimęs ėmė toliau aiškinti, kad tokio ordino nariai, eidami pas ūkininkus dirbti už nedidelį, ūkininkui pakeliamą atlyginimą, turėtų labai didelės reikšmės ne tik pačiam ūkininkui, bet ir visam kaimui, visai aplinkai. Tai būtų tikrieji liaudies švietėjai, dorintojai.

Šis pasiūlymas pietų dalyviams pasirodė tiesiog juokingas — toks jis buvo netikėtas, naujas ir, atrodė, net nerealus. Bet kas tuomet atrodė nerealu, dabar kai kuriuose Europos kraštuose yra realybė. Po paskutiniojo karo laikraščiai rašė, kad Italijoj kaip tik ir atsirado toks darbininkų ordinas, kurio nariai dirba fabrikuose kartu su darbininkais, jokiomis uniformomis nuo jų visai nesiskirdami.

Politika

Politikoje Jakštas vertino žmones ir partijas pagal tai, kiek jie pozityvių darbų atliko. Kritikavo visų partijų darbus, kurie jam atrodė kritikuotini, ir nevengė pripažinti jų tikrų nuopelnų. Pagirdavo kartais ir Smetoną, bet labai jaudindavosi dėl tokių "žygių", kaip Suvalkijos ūkininkų streiko likvidavimas, ateitininkų persekiojimas, spaudos cenzūra ir p. Kartą, besikalbant apie tas negeroves, daviau tokį pasiūlymą: susirinkti visiems Lietuvos veteranams aušrininkams ir pareikšti aiškų savo nusistatymą režimo atžvilgiu.

— Tu manai, kad paklausytų? — tarė.

Čia Jakštas papasakojo, kad neseniai net keletą jo straipsnių cenzūra nepraleido; kai kurie jų buvo net nepolitiniai, pvz. vienas apie Londono biblinės draugijos savo leidinių platinimą Lietuvoj. Kai cenzūra įkyrėdavo, ir "Rytas" ateidavo su tuščiais lapais ar ir visai neateidavo, Jakštas įpykęs rašydavo laišką Vaižgantui, gyvenančiam kitoj pusėj Rotušės aikštės:

— Nueik ir pasakyk Smetonai, kad ne tam mes kovojom dėl spaudos laisvės, kad dabar koks mažamokslis cenzorėlis darkytų laikraščius!

Jo laiškai Tumui-Vaižgantui buvo išspaus-

dinti "Athenaeum" žurnale jau po mirties, bet ir tada dar šios vietos, matyt, cenzūros per neapsižiūrėjimą praleistos, vėliau žurnale buvo juodai užteptos.

Voldemaro "vilkų" siautėjimo laikais pats ėjo pas Voldemarą, kai eilė mokinių tėvų-ūkininkų buvo nubausti už tai, kad jie palaikė progimnazijos kapeliono pusę jo konflikte su Šėtos progimnazijos direktorium.

Kartą Karo Muziejaus salėj buvo kažkoks kariuomenės iškilmingas posėdis. Dalyvavo vyriausybė su prezidentu priešaky. Generolas Nagevičius sukvietė ir visus senus veikėjus. Jie iš anksto buvo paprašyti pasakyti ta proga savo žodį. Jakštas buvo "taktiškas": pasakė karininkams komplimentų, pagyrė, kad kai kurie jų domisi mokslo dalykais (tokiems jis pripažino daug kreditų) ir baigė moralinio pobūdžio pastabomis. Kitoks buvo Šliūpas. Jis pasakė smarkią kalbą prieš spaudos cenzūrą ir cenzorius, ypač prieš tai, kad spaudos įstatymas reikalauja augšto mokslo cenzo iš redaktorių, bet nereikalauja iš cenzorių. Jakštui ta Šliūpo kalba labai patiko. Jis daug kam paskui pasakojo apie Šliūpo pilietinę drąsą "pasakyti karaliui į akis visą teisybę", ir kad už tai jam būsią daug nuodėmių atleista.

Kritika

Tuo atžvilgiu daugumos nuomonė, kad Jakštas buvo konservatyvus. Jakštas nelaikė ir negalėjo savęs laikyti tikruoju literatūros ar meno kritiku. Jis tą darbą dirbo tik kaip visuomenininkas publicistas, ir tai tik todėl, kad nebuvo kam jo dirbti. Knygų tada pasirodydavo tiek nedaug, kad nepaminėti jų pasirodymo proga buvo negalima. Todėl nėra visai tikslu kalbėti apie Jakštą kaip apie tikrą literatūros kritiką, kaip mes jį šiandien suprantame, ir kritikuoti jo kritikas, kad jos neatitinka kritikos esmės.

Kaip pačią ano meto literatūrą, taip ir jos kritiką tenka vertinti ne absoliučiu, bet reliatyviu mastu. Ano meto literatūrai ir kritikai buvo ypač nepriimtina pažiūra — menas menui. Rašymas ir kritika buvo pirmiausia tarnyba tautai. Tai, žinoma, nereiškia, kad ir tuomet būtų kas galvojęs, jog tėra reikalinga tik didaktinė, patriotinė, žodžiu, siaurai tendencinė literatūra. Jakštas žiūrėjo į literatūros uždavinius panašiai kaip lenkų rašytojas Henrikas Sienkevičius, kuris buvo talentingas rašytojas, Nobelio premijos laureatas, bet kuriam, anot Jakšto, kūryba buvusi tarnyba tautai. Sienkevičius sakėsi rašęs anuo priespaudos metu lenkų sieloms sustiprinti (dla pokrzepienia ducha).

Būdamas publicistas, Jakštas ir literatūros veikalą vertino pirmiausia pagal tai, kokios reikšmės jis turės visuomenei. Juk literatūra veikia skaitytoją ne tik savo grynai estetine vertybe, bet ir tomis idėjomis, kurios vienokiu ar kitokiu būdu veikale yra reiškiamos. Dėl to ir Jakštas savo kritikose labiau vertino tuos kūrinius, kurie teikia ne tik estetinio pasigrožėjjimo, bet kartu reiškia pazityvių idėjų plačiai visuomenei suprantama kalba, pvz. Maironis, Vaižgantas, Vydūnas, Krėvė, Šatrijos Ragana ir kiti. Dėl to suprantama, kodėl jis nevertino tokių novatorių, kaip Herbačiauskas, kuris, anot Jakšto, gal ir turėjęs kokios įtakos vienam kitam jaunam rašytojui, bet pačiai visuomenei — jokios.

Grynai literatūros kritikai berods rūpi daugiau veikalo formalinė pusė. Jakštui, be abejo, daugiau svėrė turinys. Užtat jam kaip kritikui ir daromas didžiausias priekaištas, kad jis buvo nepalankus naujoms eiliavimo formoms. Tai nesiderina su jo ieškojimu naujumo, pažangos. Tačiau, anot Jakšto, nauja vertintina ne dėl paties naujumo, bet dėl naujų dalykų augštesnio vertingumo. Jakštui atrodė, kad pavyzdžiui vadinamasis laisvas eiliavimas nėra tobulesnė eiliavimo forma už klasiškąją, kad ji tegali būti pateisinama kaip ieškojimas, bet ne kaip pozityvus laimėjimas. Jis tuoj nurodydavo, kad geresni jaunieji poetai vis dėlto laikąsi klasiškos formos. Apie 1935, rodos, metus "Vaire" pasirodė keli Sruogos klasiškai sueiliuoti eilėraščiai. Jakštas paskaitė ir pakišo man sakydamas:

— Matai, ir Sruoga grįžta atgal, ir visai gražūs eilėraščiai.

Savo estetines pažiūras Jakštas išdėstė eilėje savo straipsnių ir apgailestavo, kad jo oponentai nėra to padarę. Jakštas kritikavo ir pats buvo nekartą kritikuojamas, bet negalima būtų sakyti, kad jis būtų buvęs nugalėtas. Prof. Mykolaitis-Putinas, gindamas savo meno apibrėžimą (menas yra kūryba) prieš Jakšto apibrėžimą (menas yra grožio kūryba) pritrūko savo argumentų ir baigė eilę poleminių straipsnių "Židiny" ilgomis kažkokios vokietės, meno žinovės, citatomis. Kitas jaunas rašytojas, norėdamas nuvainikuoti Jakštą kaip kritiką, panaudojo kaip svarbiausią argumentą faktą, kad Jakšto išgirtųjų rašytojų šiandien niekas nė vardų nežinąs, o jo sukritikuotieji iškilo į pirmąsias eiles. Čia jis sugretino eilę pavardžių. Jakštas atsakė. Paaiškėjo, kad ne visai taip buvo, kaip jauno kritiko buvo išdėstyta. Tačiau tas argumentas ir šiandien naudojamas. Prano Naujokaičio "Lietuvių Literatūroje" randame tokį sakinį: "Jis (Jakštas) yra smerkęs visą naująją mūsų poeziją". Manau, kad šį teigimą sunku būtų įrodyti ir kad Jakšto kaip kritiko vaidmuo dar laukia savo įvertinimo.

Kasdienis gyvenimas

Kasdieninis Jakšto gyvenimas buvo labai paprastas, sakyčiau, vienuoliškas. Gerus daiktus Jakštas teturėjo du — savo nuosavą biblioteką ir butą, kuris Šv. Kazimiero Draugijos namuose buvo erdviausias. Jam tad, kaip tos draugijos pirmininkui, ir teko maloni pareiga tuo butu naudotis. Tačiau tikrai atliekamų kambarių jame tebuvo vienas. Ir tą dažnai kas nors būdavo okupavęs — koks nors gyventojas ar šiaip svečias. Salionas būdavo kartais naudojamas susirinkimams, kai kada slaptiems, pvz. moksleivių

ateitininkų priešnepriklausomybiniais laikais ar kai nepriklausomoje Lietuvoje jie buvo uždaryti.

Apie šeštą valandą keldavos ir apie vienuoliktą paprastai eidavo gulti. Popiečiais eidavo pasivaikščioti: jei trumpam laikui — į seminarijos sodą, jei ilgesniam — kur nors į Kauno apylinkes, Aleksotą, Fredą. Šiaip visą dieną dažniausiai prie rašomojo stalo. Vasarą retai kada išvažiuodavo atostogų, bet ir tai trumpam laikui.

Jakšto pramogos irgi buvo labai paprastos. Teatro, operos ar dramos, nelankydavo. Bet kai tėvai jėzuitai čia pat Rotušės aikštėje, savo rūmuose, įtaisė mokiniams kiną, tai nueidavo. Gal jį domino ne tiek paveikslai, kiek pati technikos pažanga — garsinės filmos, mikimauzai.

Viešai Jakštas rodydavosi retai. Tačiau tautinėse ar kurių organizacijų šventėse, kai buvo kviečiamas, visuomet dalyvaudavo. Ordinais niekuomet nesipuošdavo. Kartą tautos šventės iškilmingo akto metu valstybės teatre Jakštas sėdėjo kartu su Vaižgantu, kuris buvo pasipuošęs visais savo turimais ordinais bei žvaigždėmis. Vaižgantas ir sako Jakštui:

— Kodėl neužsidėjai ordinų?

— Nežinau, kaip juos nešioti, — pasiteisino Jakštas.

— Kodėl manęs nepasiklausei?

— Nežinojau, kad esi toks ordinų žinovas, — vėl atšovė Jakštas.

Į svečius berods labai retai kur eidavo, o pats, kiek žinau, per paskutinį savo gyvenimo dešimtmetį svečių turėdavo dukart metuose — per Kalėdas ir per Velykas. Reguliarūs šių švenčių svečiai būdavo profesoriai Volteris, Krėvė, Čepinskis su poniomis, Šilkarskis ir artimieji kaimynai — kan. Vaitkus, prof. Eretas. Retkarčiais būdavo dar Herbačiauskas, inž. Graičiūnas su žmona, artistė Unė Babickaitė-Graičiūnienė, ir k.

Būdavo ir atsitiktinių svečių, iš kurių gana dažna viešnia kurį laiką buvo rašytoja Rūtelionienė. Man tai įdomu buvo stebėti Jakšto laikyseną R-nės atžvilgiu. Ji ateidavo paprastai pietų ar vakarienės metu. Kadangi turėdavo daug kalbos, Jakštas kviesdavosi prie stalo. Čia ji kalbėdavo ne tik kol valgydavo, bet dar bent porą valandų pavalgius. Dažniausiai kritikuodavo kitus ir gyrė save. Vaižgantą, Putiną, Tolstojų ji laikė menkais rašytojais.

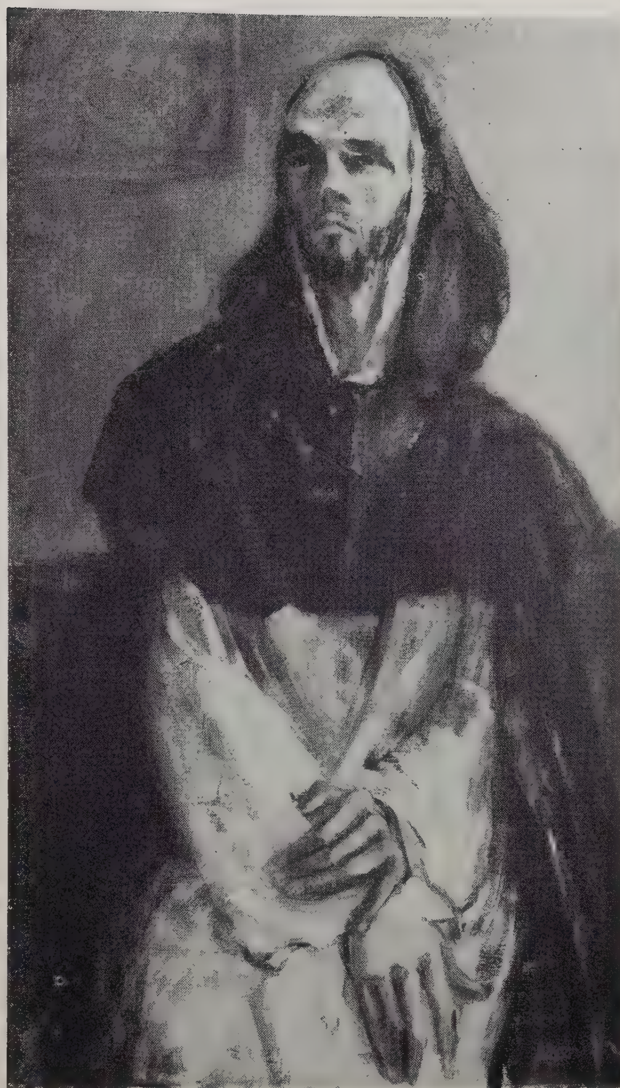
— Ot, aš tai didelė rašytoja! — sakydavo. — Ateis laikai, kai mano veikalai bus verčiami į visas kalbas.

Jakštas tyli ir klauso. Rūtelionienės kalba nukrypo į šventuosius.

—Šventoji Kūdikėlio Jėzaus Teresėlė tai nedidelė šventoji. Tokio šventumo nesunku pasiekti. Aš tai neabejoju, kad būsiu kanonizuota.

— Bravo, bravo, — atsiliepė Jakštas.

Ir taip visą laiką. Kas jos knygas pirko, tą gyrė, o kas ne — visiškai sukritikuodavo. Jo kantrybė klausytis tokių kalbų man buvo nevisai suprantama. Juk ji sugaišindavo nemaža laiko, kurį Jakštas taip brangino. Gal jis domėjosi ja kaip savotišku psichologiniu tipu. Mat, Rūtelionienė lankydavo visus žymiuosius žmones — kunigus, profesorius, ministerius ir patį prezidentą. Lankydama ji platino savo raštus ir rinko aukas naujoms savo knygoms. Jei kas atsisakydavo aukoti ar iš viso jos nepriimdavo, tą Rūtelionienė vaikščiodama per žmones "sukritikuodavo" kaip nesusipratusį, nekultūringą ir nepatriotą. Tuo būdu ji valdininkams įvarydavo nemaža baimės, ypač atskleidusi aukų lapą su prezidento ar ministerių parašais. Tačiau šie "draugiški" santykiai su Rūtelioniene vieną gražią dieną nutrūko, kai Jakštas, eilę jos knygų recenzavęs palankiai, žiauriai sukritikavo jos "Vadovo" romaną.

A. Vitkauskaitė-Merker — Vienuolis

Šis ir daugelis nepaminėtų kitų faktų rodo, kad Jakštas anaiptol nebuvo piktas, kaip jį daug kas įsivaizduoja, ir greitas ką nors sukritikuoti ar pasmerkti. Jei jis kada įsikarščiavęs bardavosi, tai tik kai jam kas buvo labai įkyrėjęs.

PASIKALBĖJIMAS MASKVOJE SU V. MOLOTOVU

VINCAS KRĖVĖ

Lietuva[1]) ėmė riedėti tiesiog į anarchijos bedugnę. Visas Maskvos pareigūnų Lietuvoje elgesys Lietuvos valstybės atžvilgiu primygtinai rodė, kad tyčia stengiamasi sugriauti vidujinę santvarką, pakirsti ūkinius josios gerovės pagrindus ir privesti kraštą iki galutinės suirutės.

Kovoti buvo beveik neįmanoma, nes faktiškai susidarė, be ministerių Tarybos, dar keturios vyriausybės: a) komunistų partijos Lietuvoje centro komitetas, kuris grasinimais terorizuodavo valstybės valdininkus, versdavo juos klausyti ne legalios valdžios potvarkių, bet jų reikalavimų, varė beatodairinę griovimo propagandą per spaudą, per radiją ir mitingus, vadovavo streikams ir organizuodavo padugnes, kurias išnaudodavo visokioms eisenoms, terorizuoti ramiems gyventojams ir valstybės valdininkams; b) okupacinės bolševikų kariuomenės vadovybė. Ji ne tik statė reikalavimus, dažniausiai neįvykdomus, bet nuolat grasindavo imtis savo priemonių prieš asmenis, kurie sabotuos "teisėtus" kariuomenės reikalavimus. Ji paėmė savo globon komunistinių padugnių eisenas ir pagrasino, kad toms eisenoms teiks ginkluotą apsaugą, jei Lietuvos vyriausybė išdrįs drausti "liaudžiai" reikšti savo simpatijas Maskvai, kuri ją, "liaudį", "išlaisvino" iš fašistinio "kruvinojo" smetoniško režimo. Ji pateikė reikalavimą tuojau likviduoti šaulių sąjungą ir prigrasino, kad ji tai padarys pati ginkluota pajėga, jei Lietuvos vyriausybė sumanys reikalą atidėlioti. Už galimus incidentus turės atsakyti vyriausybės nariai, kurie trukdytų ramiu būdu sąjungą likviduoti; c) Maskvos atstovybė Lietuvoje. Ji nebuvo tokia brutali, kaip kariška bolševikų vadovybė, bet be galo įkyri. Ji tai reikalavo atleisti tuos ar kitus valdininkus, tai nurodydavo, kuriuos Ministerių Taryba turėtų priimti nutarimus, tai ką ir kaip kalbėtis su užsienio atstovais, tai kuriuos mūsų atstovus reikėtų atšaukti ir kokiais žmonėmis juos turėčiau pakeisti. Iš pradžių visus panašios rūšies reikalavimus perduodavo per Palecką, kuris juos man teikė neva savo vardu, bet kai rusų atstovybė patyrė, kad su reikalavimais, kurie ateina per Palecką, nesiskaitoma, ėmė tiesiogiai kreiptis, suprantama, neva su patarimais. Grasinimų nesigriebė. O kai kelis kartus teko aštriai pasikalbėti su Dekanozovu, visuomet atstovas Pozdniakovas tuojau atvykdavo atsiprašyti. Dekanozovas, esą, yra kaukazietis, karšto kraujo žmogus, ne visuomet mokąs susivaldyti. Bet čia pat vėl patardavo, kad geriems santykiams su Maskvos vyriausybe palaikyti yra būtinas reikalas su Dekanozovo nuomone skaitytis, nes jis reiškė ne savo nusistatymą, tik Maskvos vyriausybės, kuri norėtų Lietuvos vyriausybe pilnai pasitikėti ir negalvoti, kad ir dabartinė vyriausybė yra jos atžvilgiu nenuoširdi ir turi savo paslėptus siekimus, gal net nedraugiškus; d) "Mūsų" vidaus reikalų ministerija. Tautininkų valdymo laikais kovai su opozicija buvo išleista visa eilė potvarkių, suteikusių vidaus reikalų ministeriui labai plačias teises. Dabar vidaus reikalų ministerija tapo savaranki vyriausybė vyriausybėje. Ministeris galėjo visai nesiskaityti su Ministerių Taryba. Jis buvo greičiau prezidento nuožiūroje ir priežiūroje, o ne Ministerių Tarybos. Vidaus reikalų ministeris turėjo ne tik suimti kiekvieną, kuris jam atrodė pavojingas, bet ir ištremti iš Lietuvos, gavęs prezidento pritarimą. Jis vedė ar bent galėjo vesti savarankią politiką ir savaip tvarkyti valstybės vidaus gyvenimą, savo nuožiūra uždaryti kiekvieną organizaciją, kiekvieną partiją, net prekybos ir pramonės įstaigą. Jo rankose buvo radijas, kurį tvarkė susitaręs su krašto apsaugos ministerija. Vidaus reikalų ministeris M. Gedvila, kuris pasirodė esąs senas komunistas, dabar ėmė plačiai naudotis savo teisėmis, gaudamas visuotinį pritarimą iš einančio prezidento pareigas J. Paleckio. Jis iš pagrindų pakeitė visą vidaus reikalų ministerijos aparatą. Atleido visus senus valdininkus, pradedant paprastu policininku, baigiant apskrities viršininkais ir ministerijos departamentų direktoriais, ir juos pakeitė komunistais arba komunistuojančiais. Pačioje ministerijoje nors augštesnes vietas buvo užėmę Lietuvos piliečiai, daugiausia žydų kilmės, bet kiekvienam jų buvo paskirtas ar patarėjas ar padėjėjas rusas, atsiųstas iš Maskvos, kurių rankose ir buvo faktinoji valdžia. Jie vykdė Maskvos įsakymus ir vadovavosi vien savo vyriausybės instrukcijomis.

Lietuvoje gyventojai nesiorientuodavo padėtyje. Už visa, ką darė vidaus reikalų ministerija, jie kaltino Ministerių Tarybą. Toji gi Ministerių Taryba jau jokios galios nebeturėjo. Ir pati ji buvo susiskaldžiusi, nevieninga, nes josios komunistinė dalis irgi laikėsi Maskvos nurodymų, teikiamų jiems per komunistų partiją. Kiti gi, kaip Venclova, Miskis, nors nebuvo komunistai, bet dėjosi su pastaraisiais, nes, kaip vėliau paaiškėjo, jiems rūpėjo jų karjera. Iš tikrųjų vieningai veikėme tik aš, Galvanauskas ir Vitkauskas, nors pastarasis tardavosi su mumis tik kariuomenės reikalais.

Tokiai padėčiai susidarius, maniau, kad man nėra kitos išeities, kaip tik atsistatydinti, ir apie tai pasakiau E. Galvanauskui, be kurio pritari-

mo paprastai nesiryžau imtis jokių rimtesnių žygių. Galvanauskas nesutiko su mano nuomone ir man nepritarė. Jis manė, kad reikia laikytis "iki paskutiniųjų". Kadangi spyriausi su savo nuomone, jis patarė pakviesti į susirinkimą žymesnius senosios kartos veikėjus, dėl kurių pažiūrų ir nusistatymo galima buvo neabejoti, ir drauge su jais pasvarstyti visą dalyką ir pasitarti, kaip toliau elgtis. Su tuo turėjau sutikti, ir Galvanausko pastangomis tokis pasitarimas greitai įvyko.

Susirinkimo dalyviai po to, kai buvo jiems nuodugniai išaiškinta susidėjusi padėtis, palaikė Galvanausko nuomonę, kad pasitraukti neturime tiesos. Privalome laikytis, kol dar laikytis galima.

Čia pat buvo nutarta, kad aš turiu vykti į Maskvą pasimatyti su Molotovu ir, jei bus galima, net su Stalinu. Turiu supažindinti juos su esama padėtimi, pareikalauti, kad įsakytų savo atstovybei Kaune ir kariuomenės vadovybei nesikišti į vidaus reikalus, negriauti Lietuvos vyriausybės autoriteto ir atšaukti savo piliečius, kuriuos yra neteisėtai susodinę vidaus reikalų ministerijoje.

Mes buvome pirmoji bolševikų auka Europoje, nepažinojome nei jų taktikos, nei metodų, nei, pagaliau, siekimų. Todėl nenuostabu, jei manėme, kad daug to, kas čia dedasi, vyksta be Maskvos žinios ir pritarimo. Jei žymūs Vakarų Europos ir Amerikos diplomatai davėsi apgaunami todėl, kad nesiorientavo, tai mums apsigauti ir patsai Dievas leido.

Kitą dieną pasiunčiau mūsų atstovui Maskvoje L. Natkevičiui šifruotą telegramą, kad išrūpintų man audienciją pas Molotovą ir tai padarytų kiek galima greičiau.

Iš Molotovo L. Natkevičius gavo neigiamą atsakymą, motyvuotą tuo, kad dabar Lietuvoje yra N. Dekanozovas, kuris Maskvos vyriausybės įgaliotas tartis su Lietuvos vyriausybe visais klausimais. Netrukus mane aplankė patsai Dekanozovas ir pareiškė pretenzijų, kodėl aš kreipiausi pas Molotovą ne per jį, jei jau turėjau būtino reikalo kalbėtis su užsienio reikalų komisaru. Jam visai nesuprantama, kodėl aš negaliu aptarti tų reikalų, dėl kurių manau kreiptis pas Molotovą, su juo, Dekanozovu, kuris tam ir pasiųstas čion.

Atsakiau, kad Lietuva dar turi savo atstovą Maskvoje, per kurį gali kreiptis į Maskvos vyriausybę, ir todėl nematau reikalo trukdyti Dekanozovo prašymu tarpininkauti. Tartis su juo būtų netikslu, nes visi tie reikalai buvo jau nekartą aptarti, bet visi susitarimai liko bergždi ir nedavė teigiamų vaisių.

— Jūs, p. ministeri, šiandien blogai orientuojatės susidėjusiose sąlygose, kurios žymiai pakitėjo, negu buvo tada, kai mes čion atėjome, — pareiškė Dekanozovas. — Jūs geriau padarysite, jei mažiau klausysite, ką jums Galvanauskas kušta į ausį. Mes tai gerai žinome.

— Nesu mažas vaikas ir gerai suprantu, kas čia darosi, ir Galvanausko kuštėjimai, jei tokie tikrai būtų, manęs nepaveiktų. Noriu patsai sau išsiaiškinti padėtį, kad netektų dalyvauti Lietuvos nepriklausomybės laidotuvėse. Jei manęs Molotovas nepanorės priimti, man ir be to bus viskas aišku, ir aš mokėsiu padaryti atitinkamas išvadas.

Tuo mūsų pasikalbėjimas ir pasibaigė. Tą pačią dieną pakartojau per mūsų atstovą Maskvoje reikalavimą, kad mane Molotovas asmeniškai priimtų, ir šį kartą gavau teigiamą atsakymą, kad užsienio reikalų komisaras V. Molotovas sutinka mane priimti birželio 30 dieną ketvirtą valandą vakare.

Pranešimą gavau birželio 29 dieną. Turėjau skubėti ir tą pačią dieną išvažiavau į Maskvą. Sutiko mane stotyje su įprastu iškilmingumu: užsienio reikalų komisariato vicekomisaras, kurio pavardės dabar negaliu prisiminti, Dekanozovas, kuris, kaip pasirodė, atskrido iš Kauno lėktuvu, Maskvos karo komendantas, dar keli valdininkai ir mūsų atstovybės pareigūnai su atstovu Natkevičium priešakyje.

Stotis buvo papuošta mūsų tautinėmis vėliavėlėmis.

Iš stoties nuvykau į mūsų atstovybę.

L. Natkevičius nebuvo gerai nusiteikęs.

— Nors jus sutiko, kaip geraisiais laikais sutikdavo mūsų augštus pareigūnus, kai jie atvykdavo Maskvon, bet nemanau, kad Maskvos nusistatymas Pabaltijo valstybių atžvilgiu būtų pakitėjęs, — pareiškė atstovas, kai aš jam papasakojau, kokiais reikalais atvykau. — Jei ir pakitėjo kas, tai pakitėjo dar nepalankesne mums linkme.

Pietų metu, apie trečią valandą, paskambino į atstovybę iš užsienio reikalų komisariato, kad Molotovas priims mane ne ketvirtą valandą, kaip buvo žadėjęs, bet vienuoliktą nakties.

— Nesistebėkite, — pabrėžė šia proga L. Natkevičius. — Čia visi svarbesni reikalai atliekami naktimis. Pasimatymo paskyrimas vienuoliktą valandą nakties reiškia, kad jūsų laukia ilgas pasikalbėjimas. Duok, Dieve, kad jis turėtų gerų pasėkų, bet tenka abejoti.

Vienuoliktą valandą nuvykome su L. Natkevičium į užsienio reikalų komisariatą. Buvau nustebintas tuo, kiek daug kartų mus sulaikydavo ir vis tikrindavo dokumentus: į Kremlių įvažiuojant, prie įėjimo į komisariato rūmus, įžengiant į antrą augštą ir net prie Molotovo kabineto durų.

Visur viešpatavo tyla, ir nesimatė jokio tarnautojo, bet ginkluotų sargybos kareivių buvo kiekvienam žingsnyje.

Pagaliau patekome į laukiamąjį kambarį. Laukti teko neilgai, vos kelias minutes, bet čia ištiko mane pirmas nemalonumas, kuris mane gerokai suerzino: mums čia pranešė, kad Molotovas nori kalbėtis tik su manim vienu, be atstovo.

Aš visai nesiorientavau, kaip tokiais atvejais reikia laikytis, kaip kalbėti su svetimos valstybės augštu pareigūnu, ir tikėjausi, kad šiuo atveju mano mokytoju bus čia atstovas. Dabar buvau paliktas vienas sau ir todėl pasijutau nejaukiai.

Nors Natkevičius mane mokė, kad pasikalbėjimą reikia pradėti klausimu, kaip jaučiasi Josifas Vissarionovičius, kaip jo sveikata, ir panašiais diplomatinio mandagumo posakiais, bet įžengęs pas Molotovą viską užmiršau ir, pasisveikinęs, pradėjau nepasitenkinimo pareiškimu, kad esu priverstas vienas, o ne mūsų atstovo lydimas lankytis pas jį, užsienio reikalų komisarą.

Molotovas nusišypsojo, nerodydamas jokio nepasitenkinimo. Savo išvada ir laikysena jis mane paveikė teigiamai. Maniau, kad turėsiu reikalą su senos kartos rusų inteligentu.

— Labai atsiprašau tamstą, p. ministeri, ir jūsų atstovą. Panorėjęs priimti jus vieną, negalvojau tuo jus užgauti, nei pareikšti nepasitikėjimą jūsų atstovui, — kalbėjo komisaras, atsakydamas į mano pareiškimą. — Man pranešta, kad tamsta esi atviras žmogus, visuomet imi velnią už ragų (beriot vsegda čorta priamo za roga) ir savo nuomonės neslepiate už diplomatinio mandagumo šydo. Todėl norėjau su jumis kalbėti atvirai, kaip su žmogumi, kuris gali šių dienų mūsų padėtį suprasti, o ne su diplomatu. Maniau, kad negalėsiu būti atviras, matydamas šalia jūsų patyrusį diplomatą, kokiu, be abejo, yra jūsų atstovas.

Nepatyręs diplomatinėse suktybėse, tuo metu patikėjau Molotovo žodžiais ir net buvau apsidžiaugęs. Maniau, kad nuoširdžiai ir atvirai besikalbėdamas, išaiškinsiu daugel nesusipratimų ir daugiau laimėsiu, negu galima buvo tikėtis. Nesuabejojau Molotovo pareiškimo nuoširdumu. Tik vėliau supratau, kad gudrus ir suktas diplomatas turėjo visai ką kita galvoje.

— Mes nuoširdžiai norėjome susitarti su anglų, prancūzų ir lenkų vyriausybėmis dėl bendro veikimo užkirsti kelią vokiečių ekspansijai ir išvengti karo grėsmės, bet mums nepasisekė susitarti ne dėl mūsų kaltės, — tęsė toliau Molotovas. — Iš mūsų buvo pareikalauta garantuoti lenkų rytų sienas, nors dabartiniai sąjungininkai turėjo žinoti, kad tos sienos buvo mums primestos taikos sutartimi Rygoje. Mūsų padėtis tuomet buvo tokia, jog turėjome sutikti su visomis sąlygomis, kurios mums buvo padiktuotos. Iš mūsų reikalavo taipogi garantuoti Rumunijos rytų sienas, nors žinojo, kad mes nesame atsišadėję ir ateityje nemanėme atsižadėti Besarabijos. Be to, lenkų vyriausybė rodė didžiausią nepasitikėjimą mumis. Ji nesutiko praleisti mūsų ginkluotų pajėgų per savo kraštą net tuo atveju, jei vokiečių vyriausybė pradėtų karą, ir mes būtume priversti prisidėti prie Vakarų Europos kovos su vokiečių ekspansija.

— Kuris tokiomis aplinkybėmis galėjo būti susitarimas? — tęsė Molotovas. — Matydami, kad susitarimas nėra galimas, buvome priversti jieškoti kitur garantijų, kad, pasilikę vieni, nebūsime puolami. Tokia garantija buvo mums pasiūlyta vokiečių vyriausybės dar anksčiau, negu prasidėjo pasikalbėjimai su anglais, prancūzais ir lenkais, bet į ją mes nebuvome kreipę dėmesio. Dabar matydami, kad iš mūsų derybų su trimis sąjungininkais nieko neišeina ir išeiti negali, atnaujinome pasitarimus su vokiečių vyriausybe, kuri pasirodė mums labai palanki ir nuolaidi ir sutiko patenkinti visus mūsų pageidavimus. Nors pasiekėme susitarimo ir sudarėme su vokiečių vyriausybe nepuolimo sutartį, bet gerai supratome, kad vokiečiais negalima pasitikėti, todėl atsargos dėliai turėjome imtis kitų dar priemonių savo saugumui sustiprinti. Bendrų sienų tuomet su Vokietija neturėjome. Vadinasi, norėdama mus pulti, ji pasirinktų kelią per Lietuvą. Nuoširdžiai norėjome bendradarbiauti su Lietuvos vyriausybe, sustiprinti jūsų karšto pajėgumą.

— Mes visuomet turėdavom geriausių norų Lietuvos atžvilgiu, visuomet tarptautinėje plotmėje rėmėm jos reikalus, visur ir visais atvejais palaikėme ją, kaip tikri ir nuoširdūs draugai. Savo draugiškumą įrodėme, grąžindami jums Vilnių, seną Lietuvos sostinę, — kalbėjo Molotovas. — Kaipo viena iš priemonių buvo mūsų patarimas Lietuvos vyriausybei sudaryti glaudžią sąjungą su Pabaltijo valstybėmis, kad tuo būdu ji sustiprintų savo atsparumą galimai iš vokiečių pusės agresijai. Mes panaudojome savo įtaką, kad Latvijos ir Estijos vyriausybės tokiai sąjungai nesipriešintų. Bet mums teko greitai apsivilti. Nors Smetona ne kvailas žmogus, bet prietarų samanomis apžėlęs, nesiorientavo susidėjusioje padėtyje, nesušvelnino savo režimo. Jis nesuprato net tokio prasto dalyko, kad negalima su mumis palaikyti draugiškumo ir tuo pačių metu persekioti viską, kas atsiduoda rusų kultūra, persekioti visus tuos, kurie rodė mums nors mažiausio palankumo. Dar blogiau, mums teko greitai įsitikinti, kad sudarytas mūsų iniciatyva Pabaltijo valstybių blokas krypsta į vokiečių pusę. Iš gerai informuotų šaltinių patyrėme, kad Pabaltijo valstybių delegatai, suvažiavę į Rygą, turėjo pasitarimus, kurių metu buvo nutarta griežtai laikytis prieš mus, kovoti su mūsų tuose kraštuose įtaka ir jieškoti glaudesnio bendradarbiavimo su vokiečiais. Jūsų atstovas Berlyne, Smetonos pavedamas, pradėjo derybas su vokiečių vyriausybe dėl susitarimo, nukreipto prieš mus.

— Vokiečiai parodė čia mums tikrą savo veidą, — sakė Molotovas, — palankiai priėmę Lietuvos vyriausybės pasiūlymą. Tik panorėjo, kad jūsų vyriausybė aiškiai tuo atveju apsispręstų, kaipo vokiečių sąjungininkė. Todėl pareikalavo, kad lietuvių kariuomenė tuojau pultų lenkus ir užimtų Vilnių. Nenuslėpsiu nuo tamstos, kad tuo faktu mes buvome netikėtai užklupti ir labai susirūpinę. Jeigu Lietuva būtų paklausiusi vokiečių vyriausybės reikalavimų ir tuo pačiu pasisakiusi vokiečių sąjungininke, ji būtų tapusi toli į rytus iškištu vokiečių placdarmu, išeigos punktu karo atveju su mumis. O imtis prieš ją kurių

nors priemonių nebūtume galėję, nerizikuodami karu su vokiečiais, ko mes nenorėjome ir nenorime. Lengviau atsidusome, tik sužinoję, kad Lietuvos vyriausybė neišdrįso paklausyti vokiečių, atsisakė ginkluota ranka užimti Vilinų ir tuo pačiu neteko vokiečių pasitikėjimo. Šio mums pavojingo fakto akivaizdoje turėjome griežtai pakeisti savo nusistatymą tiek vokiečių, tiek Pabaltijo valstybių atžvilgiu ir imtis žygių, kurių nei norėjome, nei buvome numatę. Mus privertė taip elgtis saugumo sumetimai. Neturėjome teisės leisti, kad panaši situacija galėtų vėl pasikartoti. Turėjome dabar daugeliu klausimų nusileisti vokiečiams už jų pasižadėjimą nesikėsinti įtraukti Pabaltijo valstybes į savo įtakos orbitą ir nesikišti į jų vidaus reikalus. Dar daugiau — jie sutiko su tuo, kad Pabaltijo valstybės, vadinasi, Lietuva, Latvija ir Estija, yra išimtinai mūsų įtakos zona, ir toje zonoje galime elgtis, kaip mes rasime reikalinga.

— Šie nauji susitarimai visgi neišsklaidė mūsų nepasitikėjimo vokiečiais ir todėl turėjome sustiprinti šiose valstybėse savo ginkluotas pajėgas, — kalbėjo Molotovas. — Suprantu, kad šis mūsų žygis atrodo jums nemalonus, bet tikėkit man, kad jis daugiau naudingas jums, negu mums: mes jus apsaugojam nuo pavojaus iš vokiečių pusės, nuo jų pastangų įvelti jūsų mažutę valstybę į pasaulinį karą, kuris vis plačiau ima liepsnoti. Tiesa, buvome priversti likviduoti Pabaltijo valstybių sąjungą, bet ne todėl, kad ji buvo nukrypusi netinkama linkme. Ji šiandien jau nereikalinga, — Pabaltijo valstybių savistovumą mes pasiėmėm apsaugoti . . .

Klausydamas aš negalėjau nusivokti, kokį tikslą turi Molotovas, visa tai dėstydamas. Ar panorėjo paskaityti man Lietuvos ir kitų Pabaltijo valstybių apkaltinimo aktą, ar šiuo savo pasisakymu apdumti akis ir nukreipti dėmesį nuo klausimų, kurie galėjo būti jam nemalonūs?

Ir tikrai, buvau ištrenktas iš vagos ir negalėjau ant greitųjų susigriebti, kokiu būdu nukreipti pasikalbėjimą į man rūpimus klausimus, dėl kurių čion atvykau.

— Nesame atsakingi nei už vidaus, nei už užsienio Smetonos politiką, kuria beveik visi Lietuvos gyventojai nebuvo patenkinti, — pradėjau dabar aš kalbėti. — Tik aš asmeniškai imu bijoti, kad greitu laiku mūsų liaudis ims gailėtis tų laikų, kada Smetona valdė kraštą, jei dalykai Lietuvoje ir toliau riedės ta pačia linkme, kaip iki šiol . . .

— Mes žinome, kad tamsta esi populiarus liaudyje, — nutraukė mano pareiškimą Molotovas. — Turite stengtis, kad liaudis ir toliau jumis pasitikėtų . . .

— Taip, iš dalies buvau populiarus, galėčiau tamstai pasakyti. Bet iš to populiarumo maža kas beliko, ir bijau, kad greitu laiku nieko nebeliks. Šiandien yra griaunama Lietuvos liaudies gerovė, griaunama santvarka, tiek ūkinė, tiek teisinė, į kurią gyventojai įprato ir kurią labai brangina. To griovimo mes sustabdyti negalim, neturim nei jėgų nei priemonių, o visa atsakomybė liaudies akyse krinta ant mūsų. Liaudis tiki dar Maskvos pareiškimu, kad niekas nesikėsins kištis į Lietuvos vidaus reikalus, ir nežino, kad vyriausybė šiandien yra bejėgė . . .

— Kas jums kliudo kovoti su tais, kurie griovimu nusikalsta? — vėl įsikišo Molotovas. — Bauskite juos.

— Turėtume tada bausti jūsų pareigūnus iš atstovybės, kurie be atodairos varo griovimo propagandą ir kelia krašte didžiausią nerimą, ypač ūkininkų tarpe. Turėtume bausti jūsų karininkus, kurie savo tiesioginiais reikalavimais ir grasinimais demoralizuoja mūsų įstaigas ir jose dirbančius pareigūnus . . .

— Mes tokio potvarkio nedavėm, — susiraukė Molotovas. — Nesinori tikėti, kad mūsų pareigūnai ar karininkai galėtų sauvaliauti.

Supratau, kad išsireiškiau per griežtai, ir ta linkme kalbėdamas nieko gero nepasieksiu, ir mano audiencija gali pasibaigti, galo nepasiekus.

— Todėl ir prašiau mane priimti, kad išaiškinčiau dabartinę padėtį. Aš nei vienos valandėlės neabejojau gerais SSSR vyriausybės norais. Juk suprantu, kad ne tik mūsų, bet ir jūsų reikalas, kad Lietuvos ūkio našumas nesumažėtų, atbulai, kad jis dar padidėtų, ir kad Lietuva ir toliau galėtų atlikti, be didesnių sunkumų, savo pareigas jūsų įgulų maitinimo atžvilgiu, — ėmiau aiškintis. — Lietuvos gyventojų gerovė yra pasiekus augšto lygio, ūkinis krašto gyvenimas buvo tvarkomas taip, kad būtų pašalinti tarpininkai tarp gamintojo ir vartotojo. Tuo buvo pasiekta augštesnis atlyginimas gamintojui už jo darbą ir žymiai pigesnės kainos tų gaminių vartotojui, nes atkrito tarpininkų uždarbis. Eksportas buvo visuomet aktyvus ir žymiai viršijo importą. Visa tai davė galimybę išlaikyti tinkamoje augštumoje Lietuvos valiutą, kuri per visą laiką ne tik nenukrito, bet nebuvo netgi pasvirusi...

Prieš mano išvažiavimą į Maskvą E. Galvanauskas buvo mane gerai supažindinęs su Lietuvos ūkine ir finansine padėtimi ir aprūpinęs visais reikalingais duomenimis apie mūsų ūkio našumą, apie mūsų eksportą ir importą, apie ūkinę struktūrą, Lietūkio, Pienocentro ir Maisto organizacijas.

Naudodamasis ta medžiaga, nes ją buvau čion atsinešęs su savim, dėsčiau visa tai Molotovui, kiek išgalėdamas nuodugniau.

Molotovas, matyti, susidomėjo ir klausėsi atidžiai.

— Mums jau buvo pranešta, kad jūsų ūkinės organizacijos veikia laikrodžio tikslumu, be sutrikimų (bez otkaza). Mums tai buvo beveik netikėta, — pastebi Molotovas. — Mūsų kariškoji vadovybė tiesiog sužavėta jūsų ūkinių organizacijų veiklos tikslumu.

Jis negalįs abejoti oficialiais daviniais, bet jį tiesiog stebina Lietuvos ūkio našumas, — kalbėjo toliau Molotovas. Ji pagamina ir ekspor-

LUDOLFS LIBERTS

BURLAIVIAI

tuoja daugiau negu didelė ir turtinga Ukraina. Ne jų išskaičiavimas griauti tokią tobulą ūkinę organizaciją. Atbulai, jie gyvai suinteresuoti josios palaikymu tinkamoje augštumoje. Kištis į Lietuvos vidaus reikalus ir tuo kišimusi kenkti ūkinei krašto santvarkai jų pareigūnai nėra gavę nurodymų. Todėl Molotovas manąs, kad visi nesusipratimai kyla ten ne iš blogos valios, bet iš skirtingų ūkinių ir socialinių santvarkų Lietuvoje ir Tarybinių respublikų sąjungoje. Žmonės, visai to nesiekdami ir nenorėdami, nesusitaria ir kits kito negali suprasti dėl kylančių iš čia skirtingų psichologinių nusiteikimų. Dabartinė Lietuvos vyriausybė, kurios palankiu nuoširdumu Tarybinės Sąjungos atžvilgiu jis neabejojąs, turėtų pasistengti savo krašto žmones paruošti prie naujų sąlygų prisitaikyti . . .

— Mes tikim ir su mumis visa mūsų tauta tiki, kad dabartinė padėtis Lietuvoje yra tik laikino pobūdžio ir neužsitęs per ilgai, — atsakiau į Molotovo išvedžiojimus. — Norėčiau manyti, kad jums būtų tikslingiau pamėginti priversti savo įgulų vadus Lietuvoje labiau derintis su mūsų santvarka, su mūsų sąlygomis ir liaudies nusiteikimu bei tautos psichologija.

Molotovas kurį laiką nieko man neatsakė. Nuleidęs galvą braižė kažką ant lapo, kuris gulėjo po jo ranka.

— Tamsta, ponas ministeri, provokuoji mano atvirumą, — pakėlęs galvą ir pažvelgęs į mane, prabilo Molotovas. — Verčiate mane pasakyti, ko visai dabar nenorėjau sakyti. Taigi kalbėsime visai atvirai, be sentimentalumų, kurių jau visai užtenka. Turite pagaliau realiai pažvelgti

tikrenybei į akis ir suprasti, kad atskiros mažos valstybės turės ateityje visos išnykti. Jūsų Lietuva, kaip ir kitos Pabaltijo valstybės, neišskiriant ir Suomijos, turės įsijungti į garbingą tarybinių respublikų šeimą. Turėtumėt todėl jau dabar paruošti Lietuvos liaudį tarybinei santvarkai, kuri ateityje bus visur, visoje Europoje įgyvendinta, vienur anksčiau, kaip Pabaltijo valstybėse, kitur vėliau.

Nors buvau L. Natkevičiaus iš anksto įspėtas, kad galėsiu panašius dalykus išgirsti, bet atviras Molotovo pasisakymas mane visai parbloškė. Gerklė išdžiūvo, burna apsismogojo, ir kurį laiką visai buvau žado netekęs.

Matyti, mano nuotaiką pastebėjo ir Molotovas. Jis paskambino ir liepė atnešti mums arbatos.

— Kai tik šie dalykai paaiškės, mūsų liaudyje kils didžiausias sumišimas, gal net ginkluotas pasipriešinimas, — ėmiau kalbėti, patsai nenusivokdamas, ką kalbu. — Vokiečių vyriausybė, be abejo, tuo pasinaudos, nes ji nepakęs, kad tarybinė santvarka įsigalėtų Vokietijos pasienyje.

— Vokiečiai prarijo Pabaltijo kraštų okupaciją, nepaspringę, turės suvirškinti ir jų inkorporaciją, — atsikirto Molotovas. — Perdaug jie turi dabar sunkumų Vakaruose, kad dar panorėtų karo su galingąja Tarybinių respublikų sąjunga. Vėl gi nenuslėpsiu nuo tamstos, kad šiais reikalais jau esame su jais susitarę. Apie tai jau draugas Stalinas yra pasakęs ir jūsų buvusiam ministeriui pirmininkui ir užsienio reikalų ministeriui, kai jie buvo pas mus apsilankę dėl kilusių nesusipratimų su mūsų įgulų kareiviais.

— Jūs patys, p. komisare, esate pasakę, kad dabartine vokiečių vyriausybe neįmanoma pasitikėti, todėl negalite atspėti, kaip jie šiuo atveju pasielgtų. Iš savo pusės galiu tik įspėti jus, kad mūsų liaudis, kai paaiškės jūsų siekimai, ims žiūrėti į vokiečius, kaip į galimus sąjungininkus, kurie padės jiems išsilaisvinti iš jūsų prievartos. Lietuvos ūkininkai jau dabar, dar nežinodami, ką jiems likimas neša, nerimsta, bijodami ūkinės santvarkos pakitėjimo. Jie jau dabar yra įbauginti jūsų pareigūnų ir šalininkų agitacijos, baidosi kolektyvinės sistemos. Jie amžiais yra pripratę laikyti žemę savo asmeniška nuosavybę, brangina ją, kaip ir savo savarankumą. Kolektyvinio žemės valdymo sąvoka jiems yra svetima . . .

— Mes ir nemanom primesti (naviazat) kolektyvinės ūkių valdymo sistemos, — pastebėjo Molotovas. — Mes visai nelaikome, kad ši sistema yra geriausias žemės reformos būdas, bet Rusija yra dar labai neturtingas ir skurdus kraštas, kad galėtume leisti sau (pozvolit sebe) kitą žemės reformos būdą.

— Mūsų liaudis pasirodė, kaip dabar matau, akylesnė už mus, ir jūsų viešais pažadais nepatikėjo ir netikėdama nerimo, nors stengėmės ją raminti, — tęsiau savo giesmę, negalvodamas, kad ji reikalui, kurį noriu apginti, ne tik nenaudinga, bet dargi greičiausia ir žalinga. — Mane ir Žemės ūkio ministerį yra aplankiusios ištisos ūkininkų delegacijų eilės. Jos visos reikalavo iš mūsų ginti ne tik vidaus santvarką, bet ir krašto nepriklausomybę ir savarankumą. Kada liaudis sužinos Tarybinės vyriausybės tikslus, kils didžiausias nusiminimas ir suirutė, kuri sugriaus pagrindinius krašto pamatus, sunaikins šiandien dar pastovią gerovę ir net jos pagrindus, anuliuojant visas mūsų ūkiui naudingas sutartis su užsieniais. Liaudis, be abejo, ims žiūrėti į jūsų įgulas, kaip į okupantų kariuomenę, ir ginsis visais įmanomais būdais. Argi visa tai būtų naudinga Tarybinių respublikų sąjungai tokiu nepastoviu laiku?. . . Kad viso šito galima būtų išvengti, siūlome sudaryti su mumis naujais pamatais draugiškumo sutartį. Tai sustiprintų ir mūsų padėtį ir Tarybinės Sąjungos autoritetą Lietuvos liaudies akyse. Mes sutiktume ta sutartimi net apriboti mūsų teises užsienio politikos klausimuose, įsipareigoti visuomet atsižvelgti į Tarybinės Sąjungos šioje srityje patarimus ir reikalus.

— Nepasakysiu, kad jūsų pasiūlymas nėra svarstytinas. Kitu metu jis būtų buvęs mums labai priimtinas, bet šiandien aplinkybės tiek pasikeitė, jog nei Tarybų respublikų sąjungai, nei Pabaltijo valstybėms tokia linkmė gal nebūtų naudinga. Esame tvirtai įsitikinę, ir šiandien labiau, negu kitu metu, kad genialusis draugas Leninas neklydo, tvirtindamas, jog antrasis pasaulinis karas padės mums įsigalėti visoje Europoje, kaip pirmasis padėjo įsigalėti Rusijoje. Mes šiandien remiam Vokietiją, bet tik tiek, kad ji neužtrokštų anksčiau, negu kare nuskurdintos kovojančių valstybių minios nusivils ir sukils prieš savo valdovus. Tuomet vokiečių buržuazija tuojau susitaikins su savo priešais, alijantų buržuazija, kad bendromis jėgomis sutriuškintų sukilusį proletariatą. Bet tada ateisim mes jiems į pagalbą, ateisime su šviežiomis jėgomis, gerai pasiruošę, ir Vakarų Europos plotuose, manau, kažkur netoli Reino, įvyks paskutinis tarp proletariato ir sudūlėjusios buržuazijos mūšis, kuris ant visados nulems Europos likimą. Tikimės, kad tą mūšį laimėsim mes, bet ne buržuazija. Štai kodėl šiandien negalim rimtai svarstyti jūsų pasiūlymo. Negali gi toli užnugaryje pasilikti maža salelė su santvarka, kuri turės išnykti visoje Europoje.

— Tamsta nemanai, p. komisare, kad Vakarų Europai, kovojančiai su vokiečių užmačiomis, gali ateiti į pagalbą Jungtinės Amerikos Valstybės su savo neribota medžiagine ir technine galia. Toji valstybė, kaip žinom, jau vieną kartą yra išgelbėjusi Vakarų Europą su jos santvarka. Nemanau, kad įvykiai negali pasikartoti . . .

— Visai teisingai tamsta, p. ministeri, pastebėjai, — pabrėžė Molotovas. — Gerai žinome, kad Jungtinės Amerikos Valstybės nori įsijungti į šį karą ir visais būdais tą įsijungimą provokuo-

ja. Nesitikim, kad mums pasiseks įkalbėti mūsų tariamus draugus nepasiduoti tai provokacijai, bet mūsų tai nebaugina. Mes geriau pažįstame tą kraštą, negu tie, kurie jį valdo. Tamsta buvai apsilankęs Jungtinėse Valstybėse?

— Neteko, — prisipažinau, — bet skaityti apie šią valstybę esu daug skaitęs . . .

— Vadinasi, neturite supratimo, kas yra toji palaida bala, kuri vadinasi Jungtinės Šiaurės Amerikos Valstybės. Amerikos žurnalistai ir iš dalies rašytojai gudrūs (mastera) mulkinti gražiais žodžiais kitus ir save, kada kalba apie savo kraštą. Bet jais tikėti netenka. Nors ten kalbama apie humanizmą, laisvę, lygybę, demokratizmą, bet visa tai šlykščiausias veidmainiavimas, taip charakteringas anglosaksų žmonėms. Ten kiekvienam žingsnyje bažnyčia, bet neatsižvelgiant į tai, nėra kito materialistiškesnio pasaulio, kuriame vertinimas tik pinigas, pinigas ir pinigas . . . Ten kiekvienas pareigūnas, nuo paprasto policininko iki jų prezidento, yra visuomet pasiryžęs apsirikti ir suklysti, jei tik tasai paklydimas padidina jo einamąją sąskaitą banke. Mes — ne stačiokiški vokiečiai, pasitikį vien kumščiu. Mes rasim būdus padėti Jungtinių Valstybių politikos vairuotojams paklysti, kai tas jų paklydimas bus mums naudingas. Todėl jų įsijungimas į karą mūsų visai nebaugina. Visi, kurie deda į juos viltis, turės skaudžiai nusivilti . . .

— Praeities įvykių esame pamokyti, kad pasitikėti galime tik patys savimi, ir to pasitikėjimo mūsų tauta dar neprarado, — atsakiau į Molotovo prikišamai pabrėžtus paskutinius jo kalbos žodžius. — Lietuvos liaudis, pirmajam pasauliniui karui pasibaigus, sunkiausiais metais pati viena sugebėjo atsispirti Lenkijos pastangoms okupuoti ir inkorporuoti Lietuvą. Tuomet Lenkiją josios pastangose palaikė visi Vakarų Europos sąjungininkai, prancūzai, anglai, belgai . . . Nors iš niekur mūsų liaudis negalėjo laukti nei paramos, nei pritarimo, narsiai ji stojo į kovą ir laimėjo laisvę. Ir dabar jos lengvai neatsižadės...

— Tamsta, p. ministeri, neturi užmiršti, kad Tarybinių respublikų sąjunga neša tautoms ne vergiją, bet tikrą laisvę, ir todėl jūsų liaudžiai negresia pavojus tos laisvės netekti. Ji bus atsiklausta tokia forma, kokia yra priimta Tarybinėse respublikose, ar ji nori įsijungti į Tarybinių respublikų šeimą.

Jutau, kad mūsų pasikalbėjimas darosi vis labiau įtemptas. Matyti, mano žodžiai ir prieštaravimai erzino Molotovą tiek, jog švelnus tonas ėmė nykti iš jo balso. Bet tiek buvau paveiktas to, ką buvau išgirdęs, jog jau negalėjau susilaikyti. Todėl atsakiau, kad visa Lietuvos tauta seniai yra apsisprendusi būti nepriklausoma ir gyventi savitu gyvenimu. Aš neabejoju, kuris bus atsakymas į klausimą, jei tik nebus pavartota prievarta.

— Žodis "prievarta" išimtas iš mūsų žodyno, — gana griežtu balsu pasiskubino atsikirsti Molotovas. — Prievartos nenaudosime, bet mokėsime jūsų liaudį įtikinti, kad josios labas to įjungimo reikalauja, nes tik tokiu būdu ji galės, visos Tarybinės Sąjungos prieglobstyje, gyventi ramiu gyvenimu, nebijodama pavojaus, kad bus įtraukta į karo skerdynes.

Pareiškiau abejojimą, ar atsirastų pasaulyje tauta, kuri duotųsi save įtikinti, kad jai naudinga atsižadėti savo nepriklausomybės dėl ramaus gyvenimo svetimoje prieglobstyje. Lietuvių tauta, kuri daug savo sūnų paaukojo dėl laisvės, juo mažiau duosis tokiais sumetimais įtikinama.

— Pamatysi tamsta, kad nepraslinks nei keturių mėnesių, kai liaudis visose Pabaltijo valstybėse pasisakys už įsijungimą, kuris įvyks be jokių sukrėtimų, nors jais tamsta mane baugini,— patikrino mane Molotovas. — Baigdamas mūsų pasikalbėjimą, norėčiau tamstai dar kartą patarti ramiai pažiūrėti tikrenybei į akis ir turėti omenyje mūsų realios politikos visai žmonijai svarbius uždavinius . . . Lietuva negali pasilikti išimtinėje padėtyje. Jos ateitis priklausys nuo visos Europos likimo, ir aš tai turiu suprasti, — aiškino toliau Molotovas. — Protingiausiai pasielgtume, jei be svyravimo pasiduotume komunistinės partijos vadovavimui, kuri yra griežtai nusistačiusi įvykdyti visos Europos suvienijimą ir naujos santvarkos įgyvendinimą. Lietuva, kaip ir kiti Pabaltijo kraštai, galės ramiai gyventi, dar ramiau, negu iki šiol, ir netrukdomai vystyti savo tautinę kultūrą, tik suteikdama jai socialistinį turinį.

Jis, Molotovas, ir Tarybinių respublikų sąjungos centrinė vyriausybė tikisi, kad dabartinės Lietuvos vyriausybės nariai, turėdami galvoje savo krašto gerovę, pasiliks ir toliau bendradarbiauti su Tarybinės Sąjungos vyriausybe,— nors tam, kad įsijungimas į Tarybinių respublikų šeimą įvyktų be didesnių ekscesų iš neatsakingų, blogai besiorientuojančių asmenų pusės. Dabartinės vyriausybės nariai juk nepanorės, kad ateityje Lietuvos liaudis laikytų juos savo priešais . . .

Paskutinius savo išvedžiojimus Molotovas jau kalbėjo stovėdamas, duodamas tuo suprasti, kad jau viskas pasakyta, kas turėjo būti pasakyta.

Aš irgi atsikėliau ir stovėdamas atsakiau, kad komisaro žodžiai manęs neįtikino. Kaip pasielgs mano kolegos vyriausybėje, aš nežinau. Aš asmeniškai manau, jog neturiu teisės pasilikti ilgiau Lietuvos vyriausybės priešakyje, nes suklydau, pasitikėdamas Tarybinės vyriausybės pažadais, kad jos ginkluotos jėgos atėjo į Lietuvą tik apsaugoti josios neutraliteto, bet ne tam, kad kištųsi į vidaus gyvenimą. Suklydau pasitikėdamas, ir todėl turiu padaryti iš to tinkamą išvadą. Be to, nenoriu dalyvauti Lietuvos nepriklausomybės pakasynose . . .

— Tokis tamstos žygis mums šiuo metu būtų labai nemalonus, ir aš tikiuosi, kad gerai pagalvosite, kol apsispręsite, — atsakė man Molotovas, išeidamas į kambario vidurį.

Atsisveikinome šaltai, be to draugiškumo jausmo, su kuriuo mane Molotovas buvo sutikęs. Išeidamas žvilgteriau į laikrodį. Be 23 min. buvo trys valandos.

Gretimam kambaryje suradau L. Natkevičių. Jis kalbėjosi su kažkokiu valdininku ir laukė manęs. To valdininko išlydėti iki automobilio, nuvažiavome į mūsų atstovybę. Pakelyje tylėjome, nes Natkevičius man davė suprasti, kad jis nevisai pasitiki savo šoferiu.

Sugrįžęs į atstovybę, ėmiau smulkiai atpasakoti savo pasikalbėjimą su Molotovu. Mano pasakojimą suglaustai užrašinėjo patsai Natkevičius, — sudaryti "Pro memorijai".

Ponia Natkevičienė, klausydamosi, ėmė taip gailiai verkti, jog turėjome nutraukti darbą ir raminti ją, kaip įmanydami.

Nuėjau gulti tik išaušus. Jaučiausi, lyg sunkiausią ligą išgyvenęs: tiek staigiai užklupo mane nelaimė, kuria tikėti vis dar nesinorėjo. Eidamas pas Molotovą vis dar tikėjausi, kad pesimistiški L. Natkevičiaus spėliojimai yra perdėti, ir dabar paaiškės, kad jie neturi pamato . . .

Eidamas gulti į paskirtą man kambarį, vos galėjau kojas pavilkti.

Rytojaus rytą, apie dešimtą valandą, mane pažadino L. Natkevičius, pranešdamas, kad iš Užsienio reikalų komisariato man skambina. Užsimetęs apsiaustą, nuėjau į L. Natkevičiaus darbo kambarį. Skambino Dekanozovas, pareikšdamas, kad jis turįs su manim pasimatyti. Be to, norėtų man parodyti Visasąjunginę žemės parodą. Norėjau atsisakyti, nes buvau nusistatęs tą dieną grįžti namo, bet L. Natkevičiaus patariamas sutikau, tik prašiau, kad atvyktų ne anksčiau vienuoliktos.

Vos spėjau apsirengti ir šiek tiek papusryčiauti, kai Dekanozovas jau atvažiavo. Su juo atvyko ir kitas asmuo, kurį jis atrekomendavo, kaip savo padėjėją. Jo pavardė buvo Vasiljevas.

Išvykome į parodą, kuri manęs visai nedomino. Važiavau tik iš mandagumo. Mane lydėjo L. Natkevičius ir Bagdonas, mūsų atstovybės sekretorius. Važiavau atstovybės automobiliu, o Dekanozovas su Vasiljevu atskirai, savame.

Apėjome visą parodą, kuri mane mažai domino, nes gerai žinojau, kaip Tarybinėje Sąjungoje ruošiamos parodos ir kokiu tikslu. Prajuokino mane tik, kai pamačiau Kauno įmonės "Kotton" moteriškas kojines, išstatytas parodoje, kaipo gudų respublikos dirbinius.

Pabaigoje Dekanozovas pareiškė, kad nori man parodyti dar "Maskvos jūras", kurias Natkevičius ir Bagdonas, be abejo, yra nekartą matę, todėl jiems tai ir nebus įdomu.

Supratome, kad Dekanozovas norėtų su manim vienu pasikalbėti. L. Natkevičius ir Bagdonas nuvyko namo, o aš atsisėdau į Dekanozovo automobilį ir nuvykome "Maskvos jūromis" gėrėtis. Su mumis buvo ir Vasiljevas.

Uoste Dekanozovas kažkur išnyko. Uosto įrengimus, paskui šliūžus man rodė ir aiškino Va-

ŠV. KAZIMIERO ŠVENTĖJE

Maloninga švento Kazimiero dvasia šiandien regi Lietuvos žemę ir visą jos gėlą, kančią ir priespaudą.

Jisai girdi tūkstančius balsų, kurie prasiskverbia pro visus varžtus, pro visas sargybas ir kalėjimų užtvaras.

Iš dangaus augštybių, nuo paties Viešpaties Dievo sosto, šventas Kazimieras žvelgia į savo šalį ir taip byloja savo kenčiančiajai tautai ir savo žemės žmonėms:

"Jūs esate mano tauta, mano širdies sūnūs ir dukros, ir mano mylimieji.

"Išklausys Viešpats jūsų balso ir išgelbės jus iš priešo baisaus.

"Aš maldaute maldauju mano Dievą, kad jisai išvestų mano tautą į laisvės ir šviesos dienas ir kad sutriuškintų vergijos grandis.

"Mano širdis verkia su jumis visais, mano tautos vaikai, kurie esate suspausti ir sielvartuose.

"Aš kenčiu su naujaisiais Lietuvos kentėtojais ir šventaisiais — su nukankintaisiais kūdikiais, vyrais ir moterimis, kunigais ir vyskupais.

"Visus jus glaudžiu prie savo krūtinės, kuri vaitoja — ir tiki drauge su jumis.

"Kadaise, pasikėlęs iš dangiškųjų aukštybių, aš gelbėjau Lietuvos pulkams ir sutriuškinau priešo galybę.

"Taip ir dabar ateisiu ir išvaduosiu savo žemę, nes jūs esate mano tauta ir mano žmonės.

"Dievas siųs mane pas jus visus, kurie esate persekiojami ir mušami, kurie trokštate ir šaukiatės mano vardo.

"Liaukitės verkę ir vaitoję, Lietuvos vaikai. Jums teka išsivadavimo aušra.

"Būkite tvirti tikėjime, meilėje ir viltyje, ir Dievas jus išvaduos iš tirono vergijos ir mirties šešėlio".

Antanas Vaičiulaitis

siljevas. Jis buvo labai mandagus, kalbėjo aiškindamas tyliai, vienodai, balso nekeisdamas. Aiškindamas vis pažvelgdavo man į akis, lyg klausdamas, ar supratau.

Apžiūrėję šliūžų įrengimus, grįžome į uostą. Atsirado ir Dekanozovas.

— Aš jums šiandien sukliudžiau papusryčiauti. Taigi užeisim čion ir truputį užkąsim,— jis pasiūlė. — Prisipažinsiu, kad ir aš esu alkanas. O kaip tu? — kreipėsi į Vasiljevą.

— Ir man užkąsti būtų ne pro šalį, — nusišypsojo tasai.

Nuėjome ne į bufetą, bet į atskirą kambariuką, kuriame jau buvo gausiai paruošta įvairių skanių užkandžių. Net kelios bonkutės gėralų.

Susėdome užkandžiauti. Į pasiūlymą išgerti atsakiau, kad gydytojai man uždraudė alkoholinius gėrimus.

— Jei paisyti gydytojų, tai gyventi neverta, — pastebėjo Dekanozovas, bet gerti manęs nevertė. O aš buvau pamanęs, kad nori mane nugirdyti ir kažką iškvosti.

Užkandžiavome beveik tylėdami. Matyt, mano palydovai tikrai buvo gerokai išalkę, nes valgė su dideliu pasigėrėjimu, gausiai užgerdami.

Gerai pasotinęs alkį, Dekanozovas atsilošė į kėdės nugarą.

— Draugas Molotovas jumis labai nepatenkintas, — prabilo į mane: — aš gavau barti.

— Tamsta manai, kad aš esu draugu Molotovu patenkintas? — atsakiau. — Žinai tamsta, ką man jis pareiškė?

— Žinau, — atsakė Dekanozovas. — Aš jau žinojau, kai jūs rengėtės į Maskvą, ką turėsite čia išgirsti.

— O tamsta, Dekanozove, prisimeni, ką esi man kalbėjęs, kai reikėjo mane sugundyti dalyvauti vyriausybėje?

— Tada buvo viena politinė situacija, dabar kita, — aiškinosi. — Politinės sąlygos visai pasikeitė.

— Už savo žodžius kiekvienas yra atsakingas, net ir politikas, — atsakiau jam. — Kas mane šiandien gali užtikrinti, kad sąlygos kaltos, o ne tamsta, sąmoningai man netiesą sakydamas.

Mačiau, kad Dekanozovas paraudo, smarkiai užsigavęs. Tai pastebėjo ir Vasiljevas ir tuojau įsikišo į mūsų pokalbį, stengdamasis sušvelninti padėtį.

— Draugas Dekanozovas yra gruzinas, o visi gruzinai yra atviro būdo ir nuoširdūs žmonės, kaip ir draugas Stalinas. Gruzinai nemoka veidmainiauti ir todėl kaikada būna šiurkštoki, — kalbėjo Vasiljevas. — Matai tamsta, draugas Dekanozovas, kaip ir visa mūsų Sąjungos administratyvinė galvelė (golovka), yra iš tikrųjų tik vykdomasis komunistų partijos organas. Komunistų partija valdo Sąjungą, ji viena daro nutarimus, kuriuos visi turime vykdyti. Nei aš, nei draugas Dekanozovas nepriklauso tiems, kurie nutarimus daro. Mes visi tik partijos nutarimų akli vykdytojai, todėl negalim būti kaltinami už partijos tikslų ir taktikos pakitėjimą. Draugas Dekanozovas buvo tuomet su jumis atviras ir nuoširdus, kaip ir dabar esame nuoširdūs . . .

— Vadinasi, šiandien jūsų partija yra nusistačiusi pilnai įgyvendinti sumanymą atkurti "vieningą ir nedalomąją" Rusiją (edinuju i nedelimuju Rossiju) senos caristinės imperijos ribose. Ką gi, matyti, su valgiu apetitas atsirado . . .

— Nekalbėk tamsta taip ir nemanyk taip,— sušuko net iš vietos pašokęs Dekanozovas. — Ne "vieningoji ir nedalomoji" mums rūpi, tik visa žmonija, viso pasaulio proletariatas. Turim viską suburti po viena raudonąja vėliava, — ir suburtsime! Šis antrasis pasaulinis karas atiduos į mūsų rankas visą Europą, kaip nunokusį vaisių. Trečiasis karas, kurio neišvengsime, suteiks mums laimėjimą visame pasaulyje.

— Tai dar klausimas — suabejojau.— Patsai draugas Molotovas man pritarė, kad Jungtinės Amerikos Valstybės mano būtinai įsikišti į šį karą. Keno pusėje — aišku. Abejoju, kad, karą laimėjusios, panorėtų leisti jums įgyvendinti komunistinę santvarką visoje Europoje . . .

— Šioji valstybė dėl Europos su mumis nekariaus, galiu jus užtikrinti, — tikino Dekanozovas. — Juo mažiau panorės kariauti dėl Pabaltijo valstybėlių, kurios jų akyse jokios vertės nesudaro. Ką, gal turite naftos versmes, aukso kasyklas? Ar gal jų kapitalai įdėti į jūsų pramonę? Ar gal sudarote jų prekėms didelę rinką?. . .

— Aš tamstai atvirai paaiškinsiu, — pradėjo saldžiu balsu Vasiljevas. — Mūsų vadai labai atsargūs politikai. Mūsų partija visuomet stengiasi rimtai išnagrinėti kiekvieną klausimą, kurį gyvenimas, aplinkybės iškelia aikštėn, ir tik tada daro atitinkamus sprendimus. Mes pripratę gerai pažinti kiekvieną kraštą, to krašto žmones, jų būdą, papročius ir nuotaikas, jei numatome, kad toje ar kitoje plotmėje teks su jais turėti reikalų. Galiu tamstai pasakyti, kad Tarybinė Sąjunga turi tik du rimtu priešu, su kuriais šiandien tenka skaitytis: tai Vokietija ir Japonija. Bet Vokietija bus nugalėta ir sužlugdyta be mūsų, o Japonija įklimpusi. Kas liečia Jungtines Amerikos Valstybes, kuriomis jūs asmeniškai, visi Pabaltijo valstybių diplomatai, — mes tai gerai žinome, — ir tų kraštų gyventojai labai pasitiki ir veltui pasitiki, — tai jos nesudaro mums mažiausio rūpesčio. Tiesa, šiandien šioji valstybė atrodo milžinu. Tik visas reikalas tas, kad šis milžinas nepagydomai sergąs. Tamsta gal nežinai, kad Jungtinių Amerikos Valstybių gyventojas, vistiek, kas jis bebūtų — paprastas darbininkas ar politikos vadovas — nieku nesidomi, nieku nesirūpina, vien tik pinigu. Ten niekas nieko negerbia, nevertina, nei talento, nei mokslo, nei meno, vien tik dolerį. Doleris yra jų dievas, dėl kurio ten kiekvienas pasiryžęs parduoti ne tik savo krašto reikalus, bet savo draugų, tėvų ir net vaikų gerovę ir garbę . . . Bet ką sakau, ten niekas apie garbę net supratimo neturi, nes ten

vienintelis garbės šaltinis — tai tas pats doleris. Jungtinių Amerikos Valstybių gyventojai mėgsta kalbėti apie demokratiją, lygybę, laisvę ir net didžiuojasi tuo kitų akyse. Bet niekas, išskyrus mus, nežino, kad šioji valstybė yra šlykščiausio nacizmo ir nelygybės kraštas. Anglosaksų kilmės gyventojai ten tikrai įsitikinę, kad tik jie yra pilnaverčiai žmonės, turį teisę valdyti visus ir visiems viešpatauti, o kiti — tai tik juodo darbo gyvuliai. Germanų kilmės gyventojai, kurių ten labai daug, su didžiausia panieka žiūri į tuos, kurie nėra jų kilmės, kaip ir tinka vokiečiams, bet ir su didžiausia neapykanta į anglosaksus, kad tie nenori jų pripažinti sau lygiais . . . Vienu žodžiu, visi gyventojai yra susiskaldę į tautines kilmės atžvilgiu grupes, ir kiekviena grupė nekenčia kurios nors kitos, kurią nors kitą niekina . . .

— Niekur nėra pasaulyje tokio aštraus pasiskirstymo į luomus, — išvedžiojo Vasiljevas,— tokio aklo atsiribojimo vieno luomo nuo kito ir dar labiau nuo visų gyventojų masių, kaip Jungtinėse Valstybėse. Suprantama, luominis pasiskirstymas ten irgi paremtas doleriu. Kurie turi susikrovę milijonus, nenori nieko bendro turėti su visais, kurie tų milijonų dar neturi. Kurie turi šimtus tūkstančių dolerių, nenori nieko bendro turėti su tais, kurie tų šimtų tūkstančių neturi. Jie su didžiausia panieka žiūri į visus, mažiau už juos pasiturinčius, ir su didžiausia neapykanta į tuos, kurie turi daugiau, negu jie, ir į savo tarpą jų neįsileidžia. Bendrai — dolerio gaudymas (pogonia za dollarom), neapykanta, pavydas — tai pagrindiniai Jungtinių Valstybių visuomeninės santvarkos pamatai. Tokia valstybė nėra mums pavojinga nei kaip priešas, nei kaip draugas. Be to, mes nenorime ir niekuomet neturėsime reikalo norėti kariauti su ja. O jei ten susirastų, kurie svajotų su mumis kariauti, visuomet mokėsime sutrukdyti, kad tos svajonės neįvyktų. Kai pribręs reikalas, sugriausime tą valstybę iš vidaus, pačių josios gyventojų rankomis. Su to visagalio dolerio pagalba.

Anglai, jei ir matytų sau pavojų iš mūsų pusės, gerai supranta, kad jie su mumis kariauti negali ir niekados vieni negalės. Galėjome turėti sunkumų tik su Vokietija, bet ji bus sutrypta ir pati pateks į mūsų rankas . . . Prancūzija jau sužlugdyta ir, kaip militarinė pajėga, niekuomet neatsigaus . . .

— Be to, ji seniai jau mūsų, — įterpė savo pastabą Dekanozovas. — Penkios dešimtys tūkstančių liaudies mokytojų komunistų ten jau seniai veikia mūsų naudai. Naujos prancūzų kartos jau mūsų. Ten jau seniai galėjome paimti valdžią į savo rankas — ir paimsime, kai bus reikalas.

— Taigi matai tamsta, šiandien nėra pasaulyje tokių jėgų, kurios strukdytų mūsų partijai įsigalėti Europoje, — kalbėjo toliau Vasiljevas. — Dabar tamsta turi patsai suprasti, kodėl pakitėjo mūsų partijos tikslai Pabaltijo valstybių atžvilgiu. Jų, taigi ir Lietuvos, į Tarybinių respublikų sąjungą įjungimas yra vienas iš pirmųjų žingsnių tiems tikslams įgyvendinti. Mūsų partija negali toliau atidėlioti, nes antrą kartą tokių patogių sąlygų gali nepasikartoti. Mes norėtume, kad šie pirmieji žingsniai praeitų sklandžiai, be nereikalingo triukšmo. Latvija ir Estija nesukelia mums rūpesčių, bet visai kitaip yra su jūsų valstybe. Lietuva — katalikiškas kraštas, jos gyventojai, visa liaudis fanatiškai nepalankiai nusiteikę mūsų partijos atžvilgiu ir todėl čia turime laikytis didžiausio atsargumo. Draugas Molotovas žino, kad jūsų liaudis, ypač jaunoji karta, pasitiki jumis, todėl pageidautų, kad tamsta pasiliktum vyriausybėje iki jūsų krašto įsijungimo į tarybinių respublikų šeimą. Jūsų pasitraukimas šiuo laiku būtų mums kol kas sunku liaudžiai išaiškinti . . .

— Arba turėtume paaiškinti jūsų išėjimą iš vyriausybės tokiu būdu, kuris nesuteiktų jums malonumo, — pagrasino dar Dekanozovas. — Protingiausiai tamsta pasielgsi, jei įstosi į mūsų partiją . . .

— Mums tai būtų labai malonu, net pasistengtume nevarginti jūsų formalumais, susijusiais su partijon įstojimu, — pritarė tam ir Vasiljevas.—Bet tai jau tamstos reikalas, kaip panorėsi pasielgti. Turiu pasakyti, kad draugas Molotovas dar pavedė mums prašyti jūsų, kad tiek jo, tiek ir mūsų pasikalbėjimai su jumis pasiliktų paslaptyje, ir tuo reikalu nebūtų daroma jokių pranešimų, tiek viešai, tiek ir ministerių posėdyje, kadangi pasikalbėjimai vyko bendro pasitikėjimo ženkle.

Atsakiau, kad pagalvosiu, kaip turėsiu šiuo atveju pasielgti. Neslėpsiu, kad pasielgsiu, kaip pareikalaus mano krašto nauda.

— Jūsų krašto nauda draugiškai nuteikti liaudį mūsų siekimų reikalu, — pabrėžė Dekanozovas.

Tuo pasibaigė šis mūsų pasikalbėjimas. Mane nuvežė į mūsų atstovybę. Ir šį pasikalbėjimą atpasakojau Natkevičiui ir čia pat jį užfiksavome raštu - Pro memoria.

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

TIES MAIRONIO LYRIKA

Maironis: **PAVASARIO BALSAI.** Lyrika. XVII laida. Redagavo **Bern. Brazdžionis.** Išleido **Mons. Pr. Juras.** Roma, 1952. 308 p.

“Pavasario Balsai” yra ne tik lietuvių literatūros, bet ir visos lietuvių tautos bei jos istorijos kertinis akmuo. Jokis kitas mūsų veikalas nebuvo ir vargiai kada bebus taip paveikęs mūsų žmonių dvasią. Tai kūrinys, kurį galima pavadinti tautos knyga. Jos žodžiai per eilę metų, nuo pat pirmojo pasirodymo, nesiliauja lydėję lietuvio jo liūdesių ir vilties kelyje.

Turint prieš akis šį tautinį ir istorinį “Pavasario Balsų” svorį, metų eigoje buvo padaryta klaidų, juos įvertinant. Papūtus individualistinės literatūros vėjams, Maironis buvo padarytas atsiribojimo gaire, už kurios jau ėjo naujas žodis, nauja daina ir nauji herojai. Vieni tada sakė, kad Maironis paseno, kiti vėl teigė jį įstrigus siauruose patriotizmo spielčiuose. Buvo net prasidėjęs lyg ir savotiškas žygis prieš Maironį. Šioms apraiškoms literatūros istorikai vėliau suteikė perdaug reikšmės, ištraukdami net ir mažai beskaitytų, beveik jokio atgarsio neturėjusių atsiliepimų. Kadangi spausdintas balsas visada taikliausiai pasiekia autorių, nėra ko stebėtis, jei ir patsai Maironis jautė lyg ir savęs nustūmimą ir savo kūrybos neįvertinimą. Tai žinome iš atsiminimų, kuriuos papasakojo Maironio artimieji. Ir poetas, dainavęs priskelsiančią Lietuvą, pasijuto vienišas, lyg atšlijęs ir... liūdnas.

Vienok visi klydo: ir patsai Maironis, ir kritikai estetai, ir vėlesni literatūros istorikai. Visi jie skyrė perdaug reikšmės tam, kas buvo kieno nors parašyta apie poetą. Jie nesikreipė ten, kur glūdi rašytojo išlikimas, būtent — į pačią tautą. Jei šiandien, kalbant apie autorių, kiti bando atsiremti visuomene, skaitytoju, klase, luomu ar iš anksto apspręstomis sąvokomis, tai Maironio matas yra visa lietuvių tauta. Ir jis patsai galėjo lengvai įsitikinti, kad anaiptol nebuvo pasenęs ar nustojęs savo galios: tuo pat metu, kai individualistai estetai bandė prieš jį savo plunksną atsukti, jam būtų užtekę išeiti kur nors į Dubysos ir Šešupės slėnius ir pasiklausyti — gyva ir graži ten gaudė jo daina. Ji skambėjo visoje tautoje, pačioje jos širdyje. Tautos meilė Maironiui niekados nebuvo sumažėjusi. Jo žodžiai niekados nesiliovė skardėję Lietuvos laukuose. Jisai buvo mėgstamiausias visame krašte, neatplėšiamai suaugęs su savo žeme. Šalia žinomų laidų, “Pavasario Balsai” turėjo ir nežinomų, apie kurias nekalba joki litetratūros kritikai ir istorikai: tai tos laidos, kurias kaimuose jaunimas nusirašydavo į sąsiuvinius, tegul ir nepilnai. Ten po samanotu stogu, galėdavai matyti geriausius Maironio eilėraščius — šalia nuostabiųjų liaudies dainų ir kai kurių rašytinių mūsų poetų. Tauta Maironį priėmė į savo šilčiausiąjį prieglobstį — jį padarė savo dainiumi.

Vertintojai įkliuvo ir į antrą klaidą, Maironį palikdami tautinio ir patriotinio poeto vaidmenyje. Jisai toks buvo, ir iš čia plaukia jo istorinė reikšmė. Jo vardas Lietuvos istorijos raštuose turėtų būti minimas, kaip viena iš stipriausių ir skaidriausių versmių, gaivinančių Lietuvą. Šia prasme jisai daugiau nusipelno, negu kai kurie kunigaikščiai ar didikai, kurių vardai ir darbai išmargina mūsų istorijos lapus. Betgi Maironis, būdamas patriotinis poetas, drauge yra ir didžiausias lietuvių poezijos lyrikas, netgi turint galvoje individualistinę ir estetinę plotmę. Po nežinomo liaudies poeto, mums sukūrusio neišpasakytos grožybės, jautrumo ir išradingumo dainas, Maironis yra stipriausias mūsų lyrinis žodis. Jei ne Donelaitis, jisai gal iš viso būtų pirmas lietuvių literatūroje. Jisai mums neša tikrą lyrinį jautrumą, melodijos švarumą, sugestyvinę galią, vaizdinį įspūdingumą ir nepaprastą žodžio skonį. Jeigu J. Aistis mėgsta pažymėti, kad poetas privalo būti savo amato meistras, tai Maironis toksai yra su kaupu. Tačiau jisai savo meno viešai nedemonstruoja ir nesireklamuoja savo techninio sugebėjimo prašmatnybe. Jo menas yra nuslėptas, einantis išvien su pačia kūrinio esme ir, iš viso, nuosaikiai blaivus. Toks menas kaip tik yra sunkiausias, nes jame poetas galingas ne kokiais lengvai pagaunančiais žėručiais, o savo išvidiniu grožiu ir kuriančiąja siela.

Maironis didelis abejur: ir kaip patriotinis ir kaip asmeninis poetas. V. Mykolaitis Putinas savo paskaitose universitete lyg ir pamygdavo tezę, kad Maironį išneša jo patriotiniai dalykai. Taip, jis yra patriotinis poetas. Drauge reikia pripažinti, kad “Pavasario Balsų” autorius čia yra reta išimtis. Yra virtę beveik taisykle, kad patriotiniai mūsų eilėraščiai nėra geriausi, meniniu požiūriu matuojant. Maironis gi davė patriotinių dalykų, kurie yra gražiausi mūsų lyrikoje. Paskaitykite “Vakarą ant Keturių Kantonų ežero”, “Trakų pilį” ir kitus jo kūrinius. Kur jūs berasite gražesnių posmų, kaip šis:

Kad vėjas pakyla, ir drumzdžias
[vanduo,
Ir ežeras veržias platyn, —
Banga gena bangą, ir bokšto ak-
[muo
Paplautas nuvirsta žemyn.

Maironis atskleidė mūsų žemės grožybę: sodybas ir upelius, raibą

Prel. Pranciškus Juras

gegutę ir žalias girias, piliakalnius ir senovinę mūsų kalbą, milžinkapius ir brolius artojus, Vilnių ir baltus bažnyčių bokštus, Lietuvos žiemų žvaigždėtas naktis ir merguželės godas, mūsų vasarų naktis ir apleistas, begriūvančias pilis. Iš jo knygos lapų taip ir skamba žinomoji gaida: "Graži tu, mano brangi tėvyne..." Maironis, kaip kokią burtų skrynią, prieš mūsų akis atvožė Lietuvos grožybę ir jąja užkerėjo žmonių širdis.

Vienok jisai yra didelis ne vien tik kaip poetas patriotas. Tarp šauniausių eilėraščių nemaža yra asmeninio pobūdžio. Šio skirtumo iš viso gal nederėtų klibinti, jeigu dėl to Maironiui nebūtų daryta skriaudos, ji nušviečiant vien tik iš patriotinės kertės. Juk jisai didelis kaip lyrikas apskritai. Jame lygiu žavesiu susibėga ir tėvynės, ir asmens ir gamtos, ir religiniai motyvai. Tačiau negalima pamiršti, kad tokie grynai asmeninio pobūdžio dalykai, kaip "Ant Drukšės ežero", Užmigo žemė", "Ant Birutės kalno" ir dar kiti, priklauso prie gražiausių mūsų lyrikos perlų. Jie yra toki pat gaivūs ir jauni, kaip ir prieš daugel metų, kada juos poetas rašė. Jie yra paprasti ir teisūs, nuoširdūs ir gilūs. Taigi Maironis savo žodžio tikrumu ir įsijautimu yra didesnis estetas už kitus. Be to dar, jam tektų vainikas, kaip mūsų poetinės kalbos atnaujintojui ir kaip žmogui, mūsų eilėdarai davusiam tvirtus pagrindus ir nepamirštamus pavyzdžius. Galop jisai, o ne kas kitas, yra pats šaunusis mūsų baladžių autorius, palikęs tokius kūrinius, kaip "Jūratė ir Kastytis", kur gėrimės pasakojimo meistriškumu ir žaismingumu, o taip pat ir žodžio bei vaizdo atvirumu:

Pakilo viesulas staigus;
Sujudo bangos apmaudingos;
Nustebo net patsai dangus,
Kada Jūratės daug galingos
Kasa ir lūpų geiduliai
Kastytį palietė meiliai.

Jis laimingas!
Stebuklingas
Marių pasakas sapnuoja,
O Jūratė prie jo šono
Rūmuos gintaro geltono,
Jam akis saldžiai bučiuoja!...

Tai mums byloja ir apie poetą žmogų, lygiai kaip jautrūs jo žodžiai, kada, važiuojant pro Trakus, jam "gaili ašarėlė... mėlynas temdė akis".

Leidžiant šiuos "Pavasario Balsus", teko susidurti su teksto problema. Reikia manyti, kad ji iškils ir vėliau. Gaiviausias atrodytų penktasis leidimas, išėjęs 1920 m. Paskutinis Maironio žodis yra šeštasis leidimas, atmuštas 1927 m. Jį Bern. Brazdžionis ir paėmė pagrindu, vienur kitur įnešdamas pakeitimų iš kitų tekstų, kadangi Maironis, betaisydamas, šen ten buvo nuskriaudęs pirmesnį savo posmų liaunumą. Iš viso čia įspūdingas leidinys, į kurį Bern. Brazdžionis įdėjo daug kruopštaus triūso ir kuris ateityje turės pagrindinės reikšmės. Pati knyga daro gražų įspūdį, tik iliustracijos nevykusios.

Šiuos "Pavasario Balsus" lėšomis aprūpino prel. Pr. Juras, kuris stovi tarp stambiųjų mūsų leidėjų. Jis išleido tokius dalykus, kaip Baltrušaičio "Poezija", A. Maceinos veikalai, Šventas Raštas, K. V. Banaičio "100 liaudies dainų", J. Kačinsko Mišios, jeigu paminėti keletą didesnių. Jis pasiėmė ir Maironio poeziją, išėjus jo lyrikai, pilnai ir jokių cenzorių nesužalotai, dabar lauksime poemų — "Jaunosios Lietuvos" ir kitų.

Šie "Pavasario Balsai" bus, kas ligi šiolei jie yra mums buvę: lietuvio sielai brangiausia poezijos knyga, iš kurios į mus prabyla ir tėvynės meilė ir didelio grožio kūryba.

Aug. Raginis

BRAZILIJOS LITERATŪRA 1952 METAIS

Nors knygų leidimas čia dar yra trukdomas įvairių biurokratiškų nuostatų, tačiau praeitų metų literatūrinis derlius yra džiuginantis. Kaip ir kiekvienais metais, taip ir 1952 — vyravo poetai, davę keletą didžios svarbos leidinių, kaip pvz., Jorge de Lima — išspausdinęs 12.000 posmų epinę poemą "Orfėjaus išradimas", kuri buvo labai diskutuojama literatūriniuose sluogsniuose. Vieni rašytojai ją rado geniališką ir tinkamą Nobelio literatūros premijai gauti, bet buvo ir tokių, kurie padarė jai stambių priekaištų. Poetai Joaquim Cardoso, Cassiano Ricardo, Adalgira Nery, Manoel Bandeira, Murilo Araujo bei Taso da Siveira taip pat išleido savo kūrybos knygų, sukėlusių didelio susidomėjimo. Pasireiškė trejetas naujų poetų: Mario T. Borges da Fonseca, Brazilijos konsulas Buenos Aires, išspausdino religinio metafizinio pobūdžio eilėraščių knygą "Maldos", kuri, deja, visai nenupelnytai nerado tinkamo atgarsio spaudoje ir visuomenėje. Vicente Moliterno davė "Nesamą žemę" ir F. B. Bittencourt — "Mūsų Vyną", taip pat ir Marcos Konder Reis ("Paveldėjimas"), Geraldo Vidigal ("Miestai"), Reynaldo Bairâo ("Minas Gerais Poemos") papildo 1945 metų — stipriosios poetų plejadės — eiles savo kūryba. Ypač užimponavo visiems jaunas poetas Domingos Carvalho da Silva savo poezija "Rudens Saulėgrąžos". Portugalijoj buvo išleista Brazilijos ambasadoriaus Belgrade Ribeiro Couto knyga "Tarp marių ir upės", kurioje autorius dar kartą įrodo esąs tikras ir didelis poetas. Cecilia Meireles su savo "Dvylika Olandijos Nokturnų" bei "Argonautais" ir Edgard Braga su "Vėjo viešbučiu" dar labiau paryškina 1952 metų Brazilijos poetinius laimėjimus.

Didelės reikšmės Brazilijos kultūriniam gyvenimui turėjo švietimo m-jos leidžiami "Kultūros Sąsiuviniai", kuriuose buvo išspausdinta gausių straipsnių meno, teatro, literatūros bei kritikos klausimais.

Romano srity Octavio de Faria, autorius "Buržujo tragedijos" ciklo, davė "Bepročius", kaip to ciklo tęsinį, tačiau didžiausio ir visai pelnyto pasisekimo turėjo Rosalinos Coelho Lisboa romanas "A Seara de Caim" — "Kaino Derlius", kuris sukėlė ginčų net parlamente. Josue Montelo su "Veidrodžių Labirintu", Joao Climaco Bezerrra (("Sustojusi Saulė"),

Adonias Filho ("Lozoriaus Atsiminimai") — taip pat žymiai paryškino romano laimėjimus. Apysakos fronte gražiai pasireiškė Carlos Castelo Branco, Otto Lara Resende ir C. A. M. de Lima.

Kalbant apie verstinę literatūrą pažymėtina, kad labai maža buvo verčiama Brazilijos autorių į svetimas kalbas. Ispanijoje išėjo Brazilijos poetų antologija, kurią parengė spaudai žymus rašytojas ir diplomatas Renato de Mendonca. Tai plataus masto knyga, apimanti Brazilijos poetus nuo Anchietos — pirmo Brazilijos apaštalo — laikų ligi mūsų dienų. Prancūzijoje buvo išleista Dina Silveira de Queiroz romano "Margarida La Roque" vertimas ir Adalgira Nery bei Vinicius de Morais eilėraščių vertimai.

Užsieniečiai rašytojai buvo gausiai verčiami ir spausdinami Brazilijoje. Tai reiškia, kad ir čia, kaip ir kitur, vertimai yra pelningesnis biznis. Kokybės požiūriu tie vertimai nedaug ką teigiamo yra davę. Iš didelės jų gausos verti paminėjimo tik Lagerkvisto "Barabas", William Faulknerio "Intruder in the dust" bei Jacob Wasserman'o "Etzel Andergast".

Periodiškai rodėsi literatūros laikraštis" Jornal de Letras", buv. mūsų "Literatūros Naujienų" pobūdžio. Jis leidžiamas Rio de Janeire ir redaguojamas brolių Condé. Sâo Paulo mieste eina panašaus pobūdžio "Anhembi" — Paulo Duarte vadovybėj. Retkarčiais pasirodydavo "Revista Branca", "Crucial" ir "Orfeu".

Žymus anglų poetas Stephen Spender 1952 m. pabaigoj lankėsi Brazilijoj ir laikė paskaitas Rio bei Sâo Paulo miestuose.

Baigdamas šią trumputę apžvalgą noriu pabrėžti, kad Brazilijos Užsienių Reikalų ir Švietimo ministerijos (propagandos sumetimais) pasiuntė keletą rašytojų į užsienius dėstyti brazilų literatūros universitetuose. Būtent: Alvaro Lins į Lisaboną (Portugaliją), Ciro dos Anjos į Meksiką, prof. Celso Cunha į Paryžių, Josue Montelo į Ispaniją, Sergio Buarque da Holanda į Romą ir Abgar Renaut į Londoną. Tai parodo, kad nežiūrint finansinių sunkumų (didelė stoka užsienio valiutos) Brazilijoj smarkiai rūpinamasi kultūros reikalais. Tai patvirtina ir tas faktas, kad Rio bei Sâo Paulo miestuose yra labai gausu knygynų, kurie, ypač išpardavimų metu, visuomet gausiai pirkėjų lankomi. Tai labai džiuginantis reiškinys, turint galvoje, kad Brazilijoje yra dar beveik 50% beraščių.

Petras Babickas

DIDŽIOSIOS ATGAILOS

R. SPALIS, Didžiosios Atgailos. Novelės. Išleido "Tremtis", 1952 m. 352 p.

Didelė rašytojų dalis savo literatūrinius žingsnius yra pradėję eilėraščiais ir trumpais prozos gabalais, kurie dažnai krikštijami patogiu novelės vardu. Tačiau užmirštama, kad takas, vedąs novelėn, turi savotiškų ir neretai tik jam vienam būdingų "eismo" ženklų: staigus bei netikėtas charakterio atidengimas, momentinio įvykio pagavimas, taupus ir tik vietoje vartotinas žodis, visapusiškas kondensuctumas, pašalinių įvykių bei personažų kuo atsargesnis įvedimas ir mokėjimas atitinkamame taške nutraukti veiksmą taip, kad ir pabaigus skaityti būtų galima apie kūrinį dar kartą pagalvoti. Todėl neturėtų būti perdaug juokingas pasakymas, kad gerą novelę parašyti yra sunkiau, negu apygerį bei apystorį romaną, nes kaip galima tobulesnei novelei reikia ne vien talentingos, bet ir labai patyrusios, kultūringos rašytojo rankos. Šia prasme novelei būtinas, be kūrybiškumo, ir nemažas grynai technikinis novelės supratimas. R. Spalio knyga šį teigimą pilnai patvirtina ir paliudija.

"Didžiosios Atgailos" beveik laikytinos debiutu, kadangi feljetonas vistik yra daugiau ar mažiau pramoginė, pritaikomoji kūryba, kuriai visuomet gresia pavojus išnykti su dienraštine to laiko aktualija. "Trylika nelaimių" ir lygiai tiek pat didžiųjų atgailų tituliniame knygos puslapyje kuo aiškiausiai įklasifikuotos novelėn.

Pirmoj vietoj eina "Ežeras". Šio kūrinio tematika nėra nei nauja, nei išsiskirianti, tačiau R. Spaliui visai pakenčiamai pavyko "Ežero" puslapiuose išlaikyti pakankamą įtampą, o tai jau yra teigiama autoriaus žymė, nes proza be įtampos, be intrygos, nors būtų ir neblogai parašyta, nustoja didelės pagrindinių savo savybių dalies. Tačiau jau ir šiame kūriny mes galime pastebėti, kad R. Spalis labai netaupus žodžiui, kad daugelis pastraipų nereikalingos, vietomis net labai nusaldintos, susentimentalintos iki prastos lyrikos lygio. Tokie perkrovimai stabdo veiksmą ir visą "Ežerą" skandina į prastesnės kokybės vandenį. Šis kūrinys yra pirmasis prieštaravimas tituliniam puslapiui, ant kurio nemažomis raidėmis užrašyta: Novelės.

Negeresnis reikalas ir su antruoju vienetu — "Karalaičiu", nors, atsikračius visų lyrinių pasivažinėjimų, liktų bent nebloga medžiaga tikrai, psichologinei novelei. O kad R. Spalis tai padaryti gali, vaizdžiai įrodo kitas neilgas kūrinėlis — "Kalnai". Ši novelė yra stambus kreditas autoriui, nes jeigu jos knygoje nebūtų, mes turėtume pagrindo suabejoti R. Spalio talento didumu.

Eilės tvarka tektų stabtelti ties "Dalia" ir "Žaislu". Šitiems kūriniams iki novelės irgi nemažai ko trūksta. Abu jie dar kartą parodo R. Spalio galėjimą sumegzti intrygą ir savaime perša mintį, kad rašytojo sritis greičiausia (bent kol kas) yra ne novelė, bet stambesni prozos gabalai: apysakos, o gal net ir romanas. Pastebėtina, kad autorius beveik be išimčių "Didžiųjų Atgailų" knygoje parodo gerą psichologinį pagrįstumą, ypatingai "Onoje". Minėtas kūrinys, griežtai jam nestatant novelinių reikalavimų, yra vienas geriausių visoje knygoje, su tiksliai ir vietoje nutrauktu veiksmu. Tik pats paskutinis

investavo milijonus

"Onos" sakinys ir beveik visa paskutinė pastraipa, be jokio nuostolio kūriniui, galėjo būti neįrašyta, nes šio gabalo netikėtumo (Vlado nuėjimas išpažinties) dydis paskutiniąja pastraipa smarkokai numuštas. (Šiaipjau pati pabaiga novelei būdinga). Prie geresnių knygos vietų būtų dar galima priskirti "Pasirinkimą" bei "Audrą".

Bene mažiausiai vykę dalykai, be minėto "Karalaičio", yra "Stirnių sukilėlis" ir "Paveikslas". Pirmasis pasižymi, kaip ir didesnė Spalio knygos dalis, nereikalingu ištęsimu ir visai padėties netaisančiais lyriniais intarpais, "Stirnių sukilėlis" - įžangomis. (O, tėviške, po tavo ežerus, upes, akivarus, miškus ir šilus, pro šventadienio sodybas, vakarojantį jaunimą — visoj didžioj kelionėj aš gėriau tavo nuodus ir praradau save, nes tavo sielą aš nešioju, tavo akim regiu pasaulį ir atminty tik tu, o miela...). Antrasis dalykas stebina savo sprendimo banalumu ir naivumu. Kaip dažnai pasitaiko įvairiose istorijose apie dailininkų vienokį ar kitokį nepasisekimą, taip ir R. Spalio "dailininkas buvo dingęs", o "ant grindų gulėjo supiaustytas ir sutryptas puikusis paveikslas". Šių istorijų išcenzūravimas gal nemažai būtų pakėlęs knygos visumą.

"Didžiosios Atgailos" aiškiai įrodė, kad iš jų autoriaus reikalauti galima.

A. Audrius

UŽMIRŠTI KRAŠTAI

The FORGOTTEN REPUBLICS, Clarence A. Manning, Columbijos universiteto slavų kalbų associate profesorius. Išleido Philosophical Library, New York, N. Y. 1952 m. 264 pusl., kaina $2.75.

Pats knygos pavadinimas jau aiškiai pasako jos tikslą — priminti pasauliui, o gal geriau pasakius, suktiems jo politikams, kad Baltijos pakraščiuose gyvena žmonės su svariu įnašu istorijon ir sugebėję įrodyti savo mokėjimą tvarkytis savarankiškai, ir kad jie dabar neteko laisvės ir liko beveik užmiršti. Knygos pasirodymas Philosophical Library leidinių serijoje yra pakankamai svarus ženklas, liudijąs veikalo rimtumą. Geras knygos formatas, daili spauda gerame popieriuje, gražus įrišimas knygą daro visai patrauklią.

Žvelgiant į turinį, lengva pastebėti, kad autorius stengiasi apimti visą Baltijos kraštų — Estijos, Latvijos ir Lietuvos — istoriją nuo seniausių laikų, kiek plačiau sustodamas prie paskutinių keturių dešimtmečių. Jis tai atlieka gana vykusiai, pagaudamas svarbesnius įvykius ir nesileisdamas į smulkmenas. Ne plačios apimties veikalui tai jau didelis nuopelnas. Tas nuopelnas dar padidėja, kai prisimenam, kad autorius yra amerikietis, tolimas anų kraštų įvykių stebėtojas, turįs reikalo su trimis kraštais, kurie, nors ir sudaro regioninę bendruomenę, betgi turi labai skirtingą istoriją. Pastaroji aplinkybė kartais išmuša autorių iš vėžių, kai jis imasi bendrų teigimų.

Autorius stengiasi palankiai nušviesti baltų praeitį ir ypatingai susikoncentruoja ties paskutiniais įvykiais, aiškiai pabrėždamas visas rusų ir vokiečių tiems kraštams padarytas skriaudas, atėmimą nepriklausomybės ir žiaurų bei beatodairinį tų tautų naikinimą raudonojoje vergų imperijoje. Jis niekur nepraleižia progos priminti laisvės ir demokratijos principus bei reikalauti šiems kraštams sugrąžinti laisvę, ypač tai stipriai pabrėžia knygos užbaigime, kur sako, kad dar šio trečio karo grėsmės šešėlyje turi būti suteikta Baltijos persekiojamų tautų atstovams vieta Jungtinėse Tautose.

Lengvas knygos stilius, patrauklus pasakojimas padės ne vienam skaitytojui knygą išlaikyti rankose, ligi ją visą perskaitys. Tai malonus įnašas angliškai skaitančią visuomenę painformuoti apie Baltijos kraštų tragediją su aiškiu pabrėžimu, kad tų kraštų praeitis įrodo, jog ne tik dideli kraštai kuria žmonijos istoriją.

Beskaitant galima pastebėti vieną kitą klaidą, kurių gal buvo galima ir išvengti. Slaptų lietuviškų knygų spausdinimą autorius nukelia į Karaliaučių (111 p.); vainikuojant carą Mikalojų II 1894 m. autorius mini rusų socialdemokratus, kurie jau tada buvę suskilę į bolševikus ir menševikus (122 p.). Kalbėdamas apie autoritetinius režimus Baltijos kraštuose, autorius apibendrina Lietuvai visai nebūdingą didelį socialdemokratų vaidmenį (192-193 p.). Lietuvos nepriklausomybės kovos ir bolševikų bei bermontininkų invazijos pavaizduotos paviršutiniškai ir netiksliai (152 p.). Tas pat su pagalbiniais kariuomenės daliniais vokiečių okupacijos (1941-1944) metu. Iš migloto aprašymo atrodo, jog tik vieni lietuviai mėginę padėti vokiečiams, o latviai, estai — nieko (227 p.). Lietuvos Lenkijos 1938 m. sutartį, esą, Pilsudskis privertęs pasirašyti 1935 m. (159 p.). Vaizduodamas 1915 vokiečių rytų fronto liniją, autorius Kauną ir Gardiną deda ant Dauguvos upės (131 p.). Stengdamasis rašyti vardus originaliose kalbose, nežinia kodėl autorius visur rašo Kiestutis.

Žinoma, visi panašaus pobūdžio suklydimai yra lengvai atleistini autoriui, kuris nesiėmė savarankiškų mokslinių studijų ir asmeniškai nebuvo įsitraukęs į anų kraštų gyvenimą. Mes tik galime pasidžiaugti jo darbu ir padėkoti, kad jis nuoširdžiai jungiasi į kovą už Baltijos kraštų laisvę. Tik gal jam nederėtų kaip mokslininkui atleisti vieną metodinę klaidą, prieštaraujančią jo paties išdėstytiems dalykams. Nupasakojęs trijų Baltijos tautų istoriją ligi pirmojo pasaulinio karo galo, nei iš šio nei iš to jis leptelia bendrą išvadą: trys Baltijos tautos įgijo nepriklausomybę pirmą kartą septynių šimtų metų bėgyje. (144 p.).

A. Kučas

TAUTYBIŲ PROBLEMA RUSIJOJE

ROMAN SMAL - STOCKI: The Nationality Problem of the Soviet Union and Russian Communist Imperialism. 474 psl. 1952 m. Išleido The Bruce Publishing Co., Milwaukee.

Apie bolševikinį imperializmą paskutiniaisiais metais pasirodė ilga eilė knygų, bet nė viena jų šio klausimo neapima taip plačiai ir giliai, kaip ukrainiečio prof. R. Smal-Stockio čia minimas veikalas. Autorius yra plačiai žinomas mokslininkas, ukrainiečių T. Ševčenkos Mokslo Draugijos pirmininkas, Marquette universiteto profesorius ir žymus politinis veikėjas.

Pirmiausia knyga imponoja savo didumu: 474 pusl. smulkučiais spaudmenimis, kas maždaug atitinka 700 psl. normalaus dydžio. Toliau į akis krenta veikalo mokslinis pobūdis, išplaukiąs iš kruopščiai surinktos autentiškos dokumentacijos. Autorius cituoja daugybę šaltinių ir, jais remdamasis, labai akivaizdžiai įrodo bolševikų vykdomą tautinį genocidą. Knygos gale platų priedą sudaro įvairūs dokumentai.

Šis veikalas įgyja nepaprastos reikšmės mūsų gyvenamoms dienoms dėl to, kad jis atskleidžia ir į viešumą pastato bolševikinio genocido apologetus ir simpatikus Amerikoje, kur jiems ligi šiol sekdavosi slapstytis, prisidengiant slavistikos profesorių titulais universitetuose ir augštomis vietomis valdinėse įstaigose.

Daugelyj knygos vietų minima ir Lietuva, nors daugiausia dėmesio skiriama pavergtai Ukrainai.

Trumpoje apžvalgoje neįmanoma supažindinti su šios turiningos ir aiškiai, įdomiai parašytos knygos apimtimi. Kiekvienas, kuriam rūpi mokslinis bolševikinio genocido pažinimas, negali be jos išsiversti.

Knygai įvadą parašė uolusis kovotojas dėl nepriklausomos Ukrainos prof. L. E. Dobriansky.

A. Bendorius

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Česlovas Grincevičius — VIDURNAKČIO VARGONAI, NEĮTIKĖTINOS PASAKOS, 131 psl., viršelis Telesforo Valiaus, išleido Lietuviškos Knygos Klubas Chicagoje, kaina 1.50 dol.

August Gailit — TOMAS NIPERNADIS, Novelių romanas, vertė H. K., išleido "Terra"„ 314 psl., kaina $2.50.

J. Augustaitytė - Vaičiūnienė: ŽVAIGŽDĖTOS NAKTYS. Išleido Chicagos skautininkės. Chicago, 1952 m. 126 p. Kaina $1.

MENAS

REPLIKA JURGIUI BLEKAIČIUI

1953 metų "Aidų" Nr. 1 J. Blekaitis pateikia įdomią ir išsamią Madeleine Renaud-Jean Louis Barrault teatro gastrolių New Yorke apžvalgą.

Man teko stebėti tik vieną tojo teatro pastatymą — "Hamletą". Ir mano įspūdis kiek kitoks, nei J. Blekaičio siūlomasis.

Peržvelkime ryškiuosius apžvalgininko aspektus.

J. Blekaitis rašo, kad "...jo (Hamleto — mano past.) tekstas, nors ir kaip elegantiškai patiektas, mūsų niekur nepagauna savo vidiniu išgyvenimu, nesukrečia emocionaliai ir nepriverčia susimąstyti, — mums, atrodo, atimama pati didžiausiojo pasaulio vaidmens dvasia".

Ir toliau J. Blekaitis apgailestauja, kad "...estetinei emocijai žiūrovuose užaugti trukdė **kažkoks trūkumas** (mano pabr.), glūdėjęs šių spektaklių (čia įjungta ir Anouilh "Repeticija, arba nubausta meilė" — mano past.) esmėje, kažkoks lyg neišsakytumas ar net melas. Čia grynojo teatro tezė pralaimėjo. Paslaptis buvo pačiuose veikaluose, jų tekstų prigimty, kuri, šalia estetinio perteikimo, reikalavo sau tikros, nemeluotos emocijos, gilaus įsijautimo, įsimąstymo — t. y. vadinamo išgyvenimo, o to teatras nedavė".

J. Blekaitis prikiša J. L. Barrault "Hamleto" traktuotei "išgyvenimo" stoką ir nurodo kodėl. "Vidinė, dvasinė vaidmens pusė: esminė, tegu ne gyvenimiška, o meniškai sintetizuota, psichologinė tiesa — yra būtina ten, kur ji glūdi veikalo pagrinde. Aristoteliškieji siaubo ir užuojautos jausmai nekyla, vien žavintis formine elegancija ir **tobulybe** (mano pabr.), jie pažadinami tik nuoširdaus ir gilaus gyvenimo scenoje."

Čia man kyla klausimas, kaip J. Blekaitis supranta teatrinę "išgyvenimo" sąvoką? Jei tai yra stanislavskinis "išgyvenimas" su "tikromis aistromis, "tikrais" medžiais ir be ketvirtos sienos — tenka sutikti — J. L. Barrault tikrai jo nedavė. Jo "Hamletas" nebuvo "taip, kaip gyvenime" lyg tas Čechovo "Vyšnių sodas", nes ir neįmanoma Šekspyrą remti 19 amž. pabaigos žmogaus "išgyvenimu". Šekspyras pateikiamas kiekvienoje epochoje kitaip. Čia ir slypi jo amžinumas. Sutinkant su J. Blekaičio koncepcija, kad teatre reikalinga "...esminė, tegu ir ne gyvenimiška, o meniškai sintetizuota, psichologinė tiesa...", tenka tik apsidžiaugti, — šitoji tiesa "Hamlete" buvo.

J. L. Barrault gerai pažįsta mūsąją epochą. Jo menas giminingas dabartinei dailei ir muzikai. Tikrai, jūs nepajusite tiesioginio "išgyvenimo", bežiūrėdami Klee (ar jo pasekėjų) paveikslų, ar besiklausydami Bartoko muzikos. Čia jums tektų kreiptis į Schumanną arba Repiną ir iš jų pasiskolinti nuostabią realybę, jaučiant, kad rašantieji laišką sultonui kazokai tuoj pradės paveiksle kalbėtis ukrainietiškai, o ilgesinga melodija primins jums per anksti prarastą jaunystę. Klee ir Bartokas duos jums estetinę emociją, kylančią iš formos tobulumo ir originalumo ir, jei norite, per ją subtiliai pateiks jums mūsų kietą ir nykią ir groteskinę epochą.

J. L. Barrault "Hamletas" yra paskutinio dešimtmečio Hamletas. Jo marionetinis, žaidžiantis ir pamaivus princas rezultate labai tragiškas. Šitas tragizmas neduoda kuolu per galvą, kėdės negirgžda, šlapios nosinės ir graudūs atsidūsėjimai nepanaudojami. Šitas tragizmas nedingsta uždangai nukritus ir nuo

---

A. Biržiška: LIETUVIŲ TAUTOS KELIAS. II. Išleido Lietuvių Dienos. Los Angeles, 1953 m. 243 p. Kaina $3.

J. Petruitis: KAIP JIE MUS SUŠAUDĖ. Išleido PLB Vokietijos Krašto Valdybos Knygų Leidykla. 1952 m. 221 p.

Lux Christi, trimėnesinis kunigų biuletenis, nr. 1 (8), redaguoja kun. St. Yla, leidžia Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Kunigų Vienybė. Žurnale gausu įdomios medžiagos kunigams ir pasauliečiams. Turinį sudaro įvairūs straipsniai, pamokslai, informacijos iš Katalikų Bažnyčios gyvenimo, knygų recenzijos. Žurnalas gražiai iliustruotas. Apima vidutinio formato 80 pusl.

ŠV. PRANCIŠKAUS VARPELIS, religinio — patriotinio pobūdžio laikraštis, nr. 3, 32 psl., redaguoja T. Modestas Stepaitis, leidžia Tėvai Pranciškonai. Turinys pritaikintas liaudžiai, gausu iliustracijų, įdomūs straipsniai. Šis numeris išleistas Gavėnios nuotaikoje.

• San Francisco Peregrine Press leidykla anglų kalboj atspausdino O. Milašiaus poezijos knygą "Fourteen Poems". Tekstą iš pracūzų kalbos į anglų vertė ir įžangą parašė Kenneth Rexroth. Iliustracijas piešė Edward Hagedorn. Leidiny šalia angliško teksto paduotas ir prancūziškas. Knygos kaina 15 dol.

• Lietuvių kalbos žodyno (lietuviško — vokiško) jau išspausdintas 21 sąsiuvinis. Žodyną leidžia Karl Winter leidykla Heidelberge. Redaguoja M. Niedermanas, A. Sennas ir A. Salys.

• Petras Būtėnas baigia ruošti studiją apie lietuvių kalbos dalyvius.

• L. Dambriūnas baigė knygą apie lietuvių kalbos veiksmažodžius. Kalbininkas dirba "Amerikos Balso" įstaigoje New Yorke.

• Šių metų Liet. Rašytojų Draugijos premija — 500 dol. — paskirta Nelei Mazalaitei už jos knygą "Gintariniai vartai". Vertinimo komisiją sudarė P. Gaučys, V. Ramonas, A. Rūkas, S. Tamulaitis, G. Tulauskaitė.

• Vasario 1 d. Chicagoje buvo paskirtos Lietuvių Kultūros Fondo premijos už dramos veikalus. Konkurso komisijai, kurią sudarė A. Augustinavičienė, S. Pilka, V. Valiukas, A. Baronas, St. Tamulaitis, prisiųsti 23 kūriniai. Pirmoji premija — 500 dol. — teko Antanui Škėmai už 3 veiksmų pjesę "Pabudimas", antroji gi —300 dol. — St. Lauciui už scenos veikalą "Ponios Žydrienės bendrabutis".

• Vasario 6 d. paskirstytos "Draugo" novelės konkurso premijos, kurių pirmąją — 100 dol. — gavo Nelė Mazalaitė už novelę "Ąžuolinės durys", antrąją — 75 dol. — A. Būkas už novelę "Kunigėlis", trečioji — 50 dol. — Nijolė Rimkūtė už novelę "Pirmasis pacientas". Vertinimo komisija susidėjo iš K. Baro, J. Kaupo, A. Valentino, O. Zailskienės ir kun. P. Celiešiaus. Premijos bus įteiktos Chicagoje kovo 22 d. Maironio minėjime.

jausmų antplūdžio pasilengvinus, — jį prisimeni vēl ir vēl. Šis spektaklis įauga į tavo vidų galutinai. Dar, kaip ir kiekvienas tikras menas, J. L. Barrault "Hamletas" žiūrētinas keletą kartų.

Prisiminkime porą J. L. Barrault vaidybinių momentų. J. Blekaitis reljefiškai iškelia juos, bet traktuoja pernelyg lengvabūdiškai.

Pagal J. Blekaitį, J. L. Barrault "gana nepadoriai žaidžia su kaukole, čia linguodamas ją, pamovęs ant rankos, čia bandydamas pritaikyti ant savo veido". Pagal mane: J. L. Barrault prišlieja kaukolę prie savo veido, ir linguoja kartu su ja, dvi galvos susijungia amžiname lingavime — gyvoji ir seniai mirusi.

J. Blekaitis pamiršo pažymēti Hamleto susitikimą su tēvo dvasia. J. L. Barrault joje ryškiai užakcentavo siaubą, kai žmogus pažvelgia į anapus ir sužino paslaptį. Jis buvo pasimetęs, priblokštas, bejēgis. Todēl tolimesnēje veikalo eigoje Hamletas kiekvienu smulkiausiu piršto judesiu jau "išgyvena", sprendžia ir neišsprendžia (teprisimena J. Blekaitis mizansceną su knyga). Šalia eina virtuoziškas teksto padavimas, kilnus, tarytum matisinē linija, kurioje kiekvienas vingis tobulas ir kur mažiausias riksmas "iš širdies" suardytų harmoniją.

J. Blekaitis pamiršo, kad "Hamletas" nēra realistinis veikalas ir todēl pasiduoda formai ir estetiniam sprendimui.

J. Blekaitis norētų sintezēs, jis nori genijaus, "...kokio iki šiol žemē nežinojo, kuris sujungtų savo veikloje iki tobulybēs privestą vadinamąjį išgyvenimo meną su Barrault demonstruojamąja judesio ir žodžio meistryste...", jis tiki, kad "rezultatas būtų beveik nepakeliamas, beveik žudantis".

Bijau, kad tokio genijaus nebus, ir jis net nepageidautinas. Teatro menas, kaip ir kiekviena meno šaka, eis dviem kryptim: "išgyvenamąja" — realistine ir "formaline" — teatrališkąja. Sintezē gi tebūtų montažas, kur į Klee dēmes įklijuotume Repino kazoką, kur šalia Bartoko muzikinēs chemijos paleistume kurį Brahmso vengrų šokį. J. L. Barrault teatro menas nereikalingas suvulgarinimo ir kompromiso. Tai tēra žaidimas, kartu rimtas ir kartu "tyčia", — tas žaidimas, kurį taip moka žaisti vaikai. Kokį su mumis žaidžia visas gyvenimas, o ne kuri jo realistinē nuotrupa.

J. Blekaitis, kalbēdamas apie "žiūrovų sielos ekstazę", pamiršo, kad siela sielai nelygi. Vienų sielos įpuola į ekstazę bestebint mēgējų vaidinamą "Paslaptingoje zonoje", kitų — besiklausant tik vieno monologo iš "Kazimiero Sapiegos" gero aktoriaus interpretacijoje.

Visai teisingai, kad J. L. Barrault "Hamletas" reikalingas ištreniruotų sielų. Stanislavskinis "išgyvenimas" tēra tik pirminē abēcēlē Barrault tipo teatrinēse studijose, pirmasis žingsnis į nuosavos individualybēs kurimą.

Kiek tai liečia ansamblį, tai jis egzistuoja J. L. Barrault "Hamlete". Nei vienas aktorius neiškrinta iš pastatymo stiliaus. Bet juokinga būtų iš Barrault reikalauti, kad jis skriaustų save ir visą savo meistriškumą atiduotų kitiems. "Hamletas" priklauso Hamletui. Net ir atskiras režisierius vargu ar prilygintų princą kitiems. Jei gi šitoje trupēje atsirastų tolygus J. L. Barrault aktorius, jis pareikalautų savojo Hamleto, arba išstojęs iš teatro sudarytų savąją trupę, kaip ją sudarē ir pats J. L. Barrault. Dabar gi kitiems telieka mēgdžioti ir talkininkauti. Išskirtinas Simone Valère pavyzdys, slypįs jos kūrybinēje potencijoje ir pačiame Ofelijos vaidmenyje. Čia seniai žinoma tiesa, kad jausmą (ir dar pamišēlēs) lengviau suvaidinti, nei dialektinį ir rafinuotą mintijimą. Rozenkrancas su Hildenšternu — tikrai pora jaunų vyrukų. Čia Barrault arčiausiai Šekspyro, nes pastarieji jaunuoliai - Hamleto amininkai. Paprastai juos mēgstama vaizduoti charakteriniais ir patyrusiais diplomatais.

Jei J. Blekaičiui "aristoteliškojo siaubo ir užuojautos jausmai nekyla, vien žavintis formos elegancija ir tobulybe...", tai, protestuodamas prieš žodelytį "vien", esu nustebęs, kad mano draugas nebeišgyvena estetinēs emocijos.

Antanas Škēma

— — —

• Latvių Informacijos Centro pastangomis Barbizon Plaza Galerijoje New Yorke surengta dail. Ludolfo Liberto darbų paroda, kuri tęsēsi nuo sausio 10 iki vasario 16 d. Dailininkas, prispaustas ligos, pats negalējo pasirodyti viešumoje — apie jį kalbējo 43 jo išstatyti kūriniai.

Dail. Liberto vardas žinomas netiktai tēvynēje, bet ir už jos sienų. Latvijoje 25 metus jisai darē Rygos Operai dekoracijas, profesoriavo Meno Akademijoje, ir kūrē savo privačioje studijoje, dalyvaudamas parodose namie ir užsienyje. Jo darbų yra Paryžiaus, Bruselio, Stockholmo meno muziejuose ir Vienos Tautinēj Bibliotekoj, New Yorko Viešajame Knygyne, Koelno Teatro muziejuje, Helsinkyje ir visuose didesniuosiuose Latvijos muziejuose. Šis dailininkas laikomas impresionistu. Jo kūriniuose daugiausiai atsišaukia praeitis, ypač miestai su savo senais pastatais. Perēję per Ludolfo Liberto vaizduotę, jie netenka dalies savo realistinių elementų ir nuostabiai sužēri keleivio žmogaus vizijomis. Šios rūšies darbai — pastatai, uostai, bokštai, bažnyčios, atitinkamai nušviesti Barbizono galerijos patalpose, stabdē lankytojų žvilgsnį. Paroda buvo gausiai lankoma.

Pažymētina, kad ypač Amerikoje gyveną latviai gyvai domējosi šiuo savo dailininku. Jie, sudēję pinigų, nupirko ir vieną jo geriausių paveikslų, kuris bus įteiktas Jungtinių Valstybių prezidentui D. Eisenhoweriui.

• Sausio mēn. 12-24 dd. New Yorke Associated American Artists Gallery patalpose savo darbų parodą turējo lietuviams pažįstamas dailininkas Arbit Blatas. Gimęs jis yra Lietuvoje 1908 m. ir ten praleidęs dalį jaunystēs. 17 metų amžiaus išsikēlē į Paryžių, kur išējęs meno studijas pradējo sēkmingai reikštis meno pasaulyje. Jo parodų yra buvę Europos ir Amerikos miestuose. Arbit Blato darbų turi abiejų kontinentų muziejai. New Yorke išstatytieji kūriniai daugiausia buvo Italijos miestų ir gamtos vaizdai, kur praējusiais metais dailininkas praleido kelis mēnesius, susitelkęs kūrybai. Gretimoje salēje lankytojai galējo matyti ir jo grafikos paveikslų.

Arbit Blatas gerai kalba lietuviškai ir turi daug sentimentų savo gimtajai žemei. Jis bendrauja ir su lietuviais dailininkais.

• Lietuvos Teatro balerina T. Babuškinaitē, gyvenanti Bostone, dēsto baleto meną Plymoutho Meno Institute. Be to, ji turi ir savo studijas Worcestery ir Bostone. Kovo mēnesio 1 d. ten ji pastatē "Florindos sapną". Dekoracijas daro dail. V. Andriušis. Pastatyme dalyvavo 30 šokējų — jos balteto studijos mokinių.

• Elena Kuprevičiūtē koncertavo Paryžiuje ir Vienoje. Kovo mēnesį koncertuos Anglijos lietuviams Londone. Jos brolis Andrius Kuprevičius, atvykęs iš Argentinos į Jungtines Valstybes, duoda koncertus Amerikos lietuviams. Kovo 8 d. koncertavo New Yorke.

• Dail. J. Rimša šį pavasarį ruošia Amerikoje savo kūrinių parodą. Pirmiausia ji bus atidaryta Chicagoje, paskui kilnojama po kitus miestus.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

ŽVILGSNIS Į ŠALPOS REIKALUS

Sausio mėn. 9-10 dd. Bostone įvykusiame Balfo metiniame suvažiavime buvo apžvelgta praėjusių metų veikla, perrinkta vadovybė, nustatyti ateities darbo planai. Iš padarytų pranešimų paaiškėjo, kad praėjusiais metais Balfas daugiau gavo aukų, kaip 1951-siais. Tačiau buvo pastebėta, kad sumažėjo nario mokesčio pajamos. Seimo dalyviams raštu įteiktame pranešime pažymėta, jog iš 140 šios organizacijos skyrių nario mokestį už praėjusius metus esą apsimokėję tik 48 — t. y. ne kiek daugiau, kaip trečiadalis.

Toks žymus savo pareigos neatlikusiųjų skaičius daro įspūdį, kad Balfo skyriuose, šalia entuziazmo padėti artimui, yra jaučiamas ir savotiškas nuovargis. Nario mokesčio laiku atidavimas liudija apie draugijų našumą. Nežiūrint, kad lietuvių apgyventose vietose bendruomenės ir pavieniai asmenys savo aukas gali prisiųsti tiesiog Balfo centrui, tačiau skyriai yra tie branduoliai, iš kurių turi sklisti labdaros dvasia apylinkėje ir pati organizacija per juos išlaikyti tvirtesnes šaknis visuomenėje. Užtat ir verta atkreipti dėmesį į Balfo reikalus, kurio veikimo laukas yra beveik neužmatomas.

Mažiau apsipažinę su tremtinių padėtim, įsisiūbavus emigracijai, galvojo, kad ateis toks laikas, kai nebebus Balfui darbo. Taip manantieji pamiršo, jog ne visiems lietuviams pasiseks išvykti iš Europos — dalis ten pat turės pasilikti dar sunkesnio vargo nešti. Ir iš tikrųjų anapus Atlanto pasilikusių gyvenimas šiandien yra nepavydėtinas. Į Jungtines Valstybes ir kitus augštesnio ekonominio lygio kraštus negalėjo išvažiuoti ligoniai, o taip pat ir seneliai, neturį kas jais rūpintųsi. Esant vienam sergančiam šeimoje, nenorėdami skirtis, dažnai ir kiti nariai buvo sukliudyti nuo kelionės į užmarius. Balfo pirm. kan. J. B. Končiaus pranešimu, Europoje dabar yra apie 10.000 lietuvių. Užsidarius tarptautinėms šalpos organizacijoms, tų žmonių padėtis pasidarė nepaprastai sunki. Vietinė valdžia pirmiausia rūpinasi savaisiais nuo karo nukentėjusiais tautiečiais — svetimiesiems gi duodama pašalpa labai menka.

Pagal Balfo pirmininko pateiktas informacijas, labiausiai pagalba reikalinga Austrijoj ir Vokietijoj esantiems lietuviams. Austrijoje jų gyvena 208, iš kurių 150 ligoniai, seneliai ir vaikai. Dirbančių tėra tik 20. Austrai svetimiesiems net mažiau terodo palankumo, kaip vokiečiai. Iš valdžios žmogus gauna pašalpos tik 200 šilingų mėnesiui arba 7 amerikoniškus dolerius. Pragyvenimas brangus. Apie jį galima spręsti iš to, kad sviesto svaras kainuoja 1 doleris. Lietuviai daugiausia gyvena stovyklose — Linze, Salzburge, Kufšteine, kovodami su badu. Balfo paramos Austrijoj reikia mažiausia 150 tremtinių.

Vokietijoje yra 8.000 lietuvių. Gyvenama labai decentralizuotai, — 135 vietovėse. Didžiausiose stovyklose tėra po 400 žmonių, kitose — nuo 30 iki 70. Galinčių dirbti nedaug, bet ir tiems nelengva rasti užsiėmimą. Svetimtaučių padėtį labai sunkina 10 milijonų vokiečių tautybės pabėgėlių, atvykusių iš komunistų užgrobtų žemių. Vyriausybės dėmesys atkreiptas į juos. Svetimiesiems ir čia duodama pašalpa yra tokia menka, jog jie pusiau badauja. Balfo gi teikiama parama taip pat yra maža — proporcingai padalijus, vienam lietuviui metams tektų 5 pfenigiai arba 1 amerikoniškas centas dienai. Vokietijoj pastovios pašalpos reikalingų lietuvių dabar yra 4.000. Jų tarpe — 2.000 vaikų iki 16 metų amžiaus, 530 džiovininkų, 400 sergančių kitomis chroniškomis ligomis, 220 invalidų, 205 našlės su mažais vaikais, 245 gausios šeimos, kurių tėvas arba motina ligoniai, 610 senelių. Visų jų gyvenimas vargingas. Tik tie džiovininkai ir senukai yra pakankamai aprūpinti, kurie patenka į prieglaudas arba sanatorijas. Vaikai, negaudami užtenkamai maisto, bei nuo šalčio apsiginti drabužių, lengvai gali palūžti ir išaugti paliegėliais. Užtat kai kurios motinos kan. J. B. Koncių verkdamos prašė pasiimti jų nors vieną vaiką į Ameriką ir taip jį iškelbėti nuo bado.

Prancūzijoje gyvena apie 800 lietuvių, išsisklaidžiusių po visą kraštą. Ir čia netrūksta ligonių bei šiaip suvargusių, reikalingų nuolatinės pašalpos, nors daugumas išsimaitina iš savo skurdaus uždarbio.

Belgijoje esančių lietuvių didžioji dalis vargsta anglių kasyklose. Jiems anoje šalyje jokių šviesesnės ateities vilčių nėra, todėl visi nori išemigruoti, bet neturi pinigų laivo bilietui.

Italijoje gyvena 120 lietuvių — daugiausia studentų ir dvasiškių. Jiems

---

- Dail. J. Kurauskas, gyvenąs Chicagoje, dalyvauja grafikos parodoje Rochesteryje, kur išstatys litografinį darbą "Šventosios Moterys".
- New Yorko apylinkės suorganizuoto lietuvių dailininkų sambūrio pirmininku išrinktas dail. V. Vitkus, Amerikoje gimęs ir augęs lietuvis. Jis daug nuoširdumo parodė iš tremties į New Yorką atvykusiems lietuviams dailininkams.
- Dail. A. Varnas, praėjusį rudenį išvykęs į Clevelandą, ten užtruko ilgesnį laiką, darydamas portretus.
- Operos solistė E. Kardelienė Montrealyje turi dainavimo studiją, kurią lanko 25 mokiniai. Po Kalėdų ji koncertavo Chicagoje. Vasario 16 gi jos koncertas įvyko Montrealyje.
- Dail. J. Šapkus padarė "Draugo" koncerto operų ištraukoms dekoracijas. Jis yra lankęs V. K. Jonyno įsteigtą Meno mokyklą Freiburge, Miuncheno Meno Akademiją ir dabar tęsia meno studijas.
- Henrikas Kačinskas, vienas iš pačių stipriausių Lietuvos dramos teatro aktorių, sausio mėnesį paminėjo 50 metų amžiaus sukaktį. Lietuvoje jis yra sukūręs per 100 scenos charakterių.
- Skulptorius V. Raulinaitis dalyvauja šį pavasarį Clevelando Meno Muziejuje rengiamoje parodoje. Jo padaryta statula puošia naujosios Clevelando lietuvių bažnyčios frontoną.
- Prof. J. Ereto duktė Aldona Eretaitė, su tėvais gyvenanti Šveicarijoje, vaidina Manheimo teatre Vokietijoje. Sutartis pasirašyta ir ateinantiems metams.
- Kovo 12 d. Brooklyne rengiamame "Aidų" Muzikos — Literatūros vakare muzikinei programos daliai išpildyti pakviesta operos solistė Antanina Dambrauskaitė ir Aleksas Mrozinskas. Literatūrinėje dalyj savo kūrybos skaitys šių metų Rašytojų Draugijos premijos laureatė Nelė Mazalaitė, Bernardas Brazdžionis, Jurgis Jankus,Alfonsas Nyka Niliūnas ir Jonas Mekas. Vakare bus įteikta ir "Aidų" žurnalo 500 dol. premija už mokslo veikalą.

reikalingiausi drabužiai bei avalynė.

Šveicarijoje tėra tik 50 mūsų tautiečių. Jų padėtis kiek geresnė. Kurrie nedirba, gauna paramos iš valdžios. Ligoniai — džiovininkai paguldyti senatorijose. Į Šveicariją Balfas paramos nesiunčia. Jos taip pat negauna ir Danijoje gyvenantieji. Tik išemigruojantiems padedama nusipirkti laivo bilietus.

Toks yra pasilikusių Europoje lietuvių bendras vaizdas pagal Balfo pateiktus davinius. Anoj pusėj Atlanto, kaip matome, pasiliko labiausiai suvargę žmonės, kurių jokia valstybė nenorėjo įsileisti. Tai skaudžiai atjaučia tremtiniai. Jų nuotaikas morališkai sunkina ir vietinės valdžios šaltas žvilgsnis. Kas tad bepasilieka jiems, jeigu ne vienintelė išeitis — kreipti akis į savo brolius, anksčiau ar vėliau išvažiavusius į užmarius ir jau šiaip taip įsikūrusius. Dabar jų yra visur — Australijoje, Naujojoje, Zelandijoj, Pietinėse Amerikos valstybėse, Kanadoje ir Šiaurinėj Amerikoj. Iš visur tad yra pagrindo laukti pagalbos paliktam Europoje lietuviui. Bet, žinoma, labiausiai jos tikimasi iš Kanados ir Šiaurinės Amerikos. Čia nuo senų laikų yra susikūrusios tvirtos lietuvių kolonijos ir, ypač Jungtinėse Valstybėse, pasižymėjusios stebėtinu dosnumu artimui.

Dar prieš paskutinę emigraciją buvo kalbama, kad čia gyvena apie milijonas lietuviškos kilmės žmonių. Po šio karo prisidėjo dar 27.807 tremtiniai, neiskaitant Kanados. Tie žmonės, patys neseniai išblokšti iš savo krašto ir sunkiai vargę stovyklose, itin gerai pažįsta Europoj pasilikusiųjų padėtį. Jie žino, kad dar anais laikais, kai veikė UNRRA bei IRO, pagalba iš Amerikos maistu ir drabužiais daug reiškė. Ką bekalbėti šiandien, kai tremtiniai, netekę tarptautinės globos.

Užtat iš kažin kur pradėję sklisti gandai, kad Europos lietuviams nebesanti reikalinga pagalba drabužiais, jų pačių buvo griežtai paneigti. Sausio — vasario mėnesio Balfo biuletenyje pavieniai asmenys ir bendruomenės iškelia apdaro trūkumą. Ten vienbalsiai tvirtinama, jog Europoje tremtiniai kaip tik dėvi iš Amerikos gautais drabužiais. Jeigu nėra iš ko nusipirkti maisto badaujantiems vaikams arba metų naštos prislėgtiesiems, kaip begalima kalbėti apie drabužių pirkimą? Įsidėmėtini tremtinių sielovados tvarkytojo Tėv. A. Bernatonio žodžiai, tuo reikalu neseniai rašyti Balfui: "Turiu pareikšti, kad Balfas, kaip ligšiol, o gal dar intesyviau, siųstų šalpos reikalingiems tautiečiams. Jei Amerikoje keliamas klausimas, kad likusiems Vokietijoje drabužiai nereikalingi, tai yra aiškus padėties nesupratimas. Čia gyvenantieji ir dirbantieji šalpos srity aiškiai mato, kad šalpa drabužiais ir avalyne yra taip pat labai, net labiau reikalinga, kaip šelpimas maistu ir pinigais... Žinoma, nesupraskit, kad maisto nereikėtų... Drabužių ir avalynės augštos kainos daro juos neprieinamus. Todėl žmonės asmeniškai ir laiškais skundžiasi dėl aprangos neturėjimo. Balfas neturi nustot šelpęs mūsų tautiečių drabužiais ir avalyne. Tik turime dar pridėt, jog Balfas paragintų aukojančiuosius, kad aukojamieji drabužiai ir avalynė būtų dar tinkami naudojimui."

Atsižvelgdamas į nemažėjantį tremties vargą, Balfas Bostone įvykusiame seime priėmė 367.700 dol. sąmatą, iš kurių 171.900 dol. pasiryžta gauti daiktais, o 195.800 dol. grynais pinigais. Iš tos sumos Vokietijoje esantiesiems manoma skirti 144.500 dol. Viena jų dalis bus panaudota maisto produktams pirkti pačioje Amerikoje, būtent cukrui, riebalams, kurie čia 2-3 kartus pigesni, kaip Europoje, o kita dalis — 72.000 dol. bus siunčiama grynais pinigais, kad patys tremtiniai nusipirktų maisto, kuris tenai pigesnis (duona, pienas, miltai, mėsa). Pasiuntus tokią sumą, kiekvienas Vokietijoje reikalingas pagalbos lietuvis mėnesiui gautų 5 markes. Diepholzo 150 mokinių išlaikymas kainuoja mažiausia 36.000 dol. metams. Kitoms gi vargo mokykloms, kurių dar 12 veikia toje pačioje Vokietijoje, reikia 20.000 dol. Balfas taip pat yra pasiryžęs šelpti lietuvius Austrijoje, Prancūzijoje ir kitur; padėti galintiems išemigruoti, kurių dabar yra apie 3.000 žmonių. Tai dėl to ir nutarta šiemet prašyti iš visuomenės 200.000 svarų daiktais arba gėrybėmis ir 195.800 dol. pinigais.

Šis Balfo nutarimas, aišku, nė vieno nenustebino; Amerikos lietuviškoji visuomenė, susitelkusi į šią didžiulę labdaros organizaciją, dirbdama sutartinai, lengvai gali sukelti tokią sumą. Veikiant pavienui, būtų sunkiau. Užtat ir iškyla Balfo skyrių reikšmė didžiuose Amerikos plotuose. Turint jų 140, galima sakyti, jog beveik visose kolonijose yra tremtiniams šelpti centreliai. Iš jų turi eiti labdaros dvasia visai apylinkei. Balfo skyriai pamažu turi įtraukti į šalpos darbą ir tuos lietuvius, kurie nuošaliau stovi nuo tautinio veikimo. Artimo meilė lengviau sujungia širdis, kaip kiti visuomeniniai bei politiniai reikalai. Sunku įsivaizduoti, kad atsirastų tiek nutautęs lietuvis, kuris sąmoningai atsisakytų auka paremti pusbadžiu gyvenantį Europoje savo tautietį. Žymios dalies lietuvių rezervotumas šalpos darbui greičiausiai priskirtinas eiliniam apsileidimui, iš kurio gali pabudinti pamokslai bažnyčiose, prakalbos, gerai organizuotos rinkliavos, Lietuvių Dienos, spauda... Šalia Balfo skyrių į šalpos žygį turi stoti ir kitos draugijos bei pavieniai asmenys, o labiausiai patys tremtiniai, po šio karo atvykę į Ameriką.

Stebint Balfo nuveiktus darbus, negalima aimanuoti, kad visuomenė pabėgėlių atžvilgiu būtų buvusi šalta. Tačiau vistiek tenka apgailestauti, kad į tokį kilnų artimo meilės darbą dar nepavyko įtraukti visų lietuvių. Balfo žiniomis, net pačių tremtinių tik trečiadalis teįsijungė į šalpos veiklą. Jo sekretorės pranešime suvažiavimui dabartinė padėtis skyriuose taip apibūdinama: "Kai kurie senieji Balfo darbuotojai, jausdamiesi pavargę, sumažino savo veiklą, pasitikėdami, kad jų vietas užims naujos, jaunesnės jėgos. To pasėka: vietoj Balfo ir narių skaičiui per tuos metus padidėti, maža skirtumo nuo to, kas buvo raportuojama prieš du metus", Susidarė savotiška padėtis, kuri pamažu taisosi. Minėtame pranešime sakoma: "Balfo veiklai šis laikotarpis nebuvo perdaug naudingas. Senieji amerikiečiai jautėsi, kad tremtiniams atvykus, vietiniai gyventojai grįš į savo senąsias normalias visuomenines pareigas ir šalpos reikalus perleis naujai atvykusiems, kurie šalpos reikalingumą geriau žino, nes patys tremties sunkumus pergyveno. Naujai atvykusieji negalėjo įsijungti į darbą ir nepajėgė, kadangi jiems patiems reikėjo įsikurti, persiorientuoti visame gyvenime, mokytis kalbos, ieškoti darbų, išsimokėti skolas, mėginti pasisavinti gyvenimą, kurio per visą tremties laiką kaip ir neturėjo." Be to, juk ir pačiai Balfo vadovybei tik šiemet iš valdžios pasisekė gauti leidimą į centro valdybą įtraukti nepiliečius tremtinius.

Dabar daug kas pakrypo gerojon pusėn. Neseniai atvykę tremtiniai jau šiek tiek ekonomiškai prasimušė, apsiprato su Amerikos suvotiškomis gyvenimo aplinkybėmis. Seniau atvažiavusieji gi, jei kurie manė, kad šalpos reikalus perims tremtiniai, šiandien greičiausiai tokią klaidingą nuomonę jau pakeitė. Visi lietuviai sudaro vieną didelę šeimą ir tik bendromis jėgomis įmanoma atlikti didelius darbus. Ne vienoje vietoje jau iš pat pradžios visa šalpos iniciatyva perėjo į naujai atvykusių tremtinių rankas, tuo džiaugiantis seniesiems. Tenka tik tą solidarumo dvasią ugdyti, kad sujungtomis galiomis būtų įgyvendyti Balfo seime nustatyti darbo planai.

Tėv. L. Andriekus, O. F. M.

MEDICINOS LAIMĖJIMAI LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS METAIS

Leidus lietuvių spaudą ir po 1905-6 metų revoliucijos nusilpnėjus rusų caro valdžios spaudimui pavergtoms tautoms, gydytojų vietą visuomenės darbe pradėjo užimti ir kitų profesijų žmonės, o gydytojai ėmė tenkintis daugiau savo profesiniu darbu. Tačiau jų vaidmuo ir kituose visuomenės darbuose pasiliko žymus.

Gydytojai dalyvavo Lietuvos valdžioj ir seime. Tai Dr. Kazys Grinius, visų seimų narys, ministeris pirmininkas ir respublikos prezidentas. Dr. Jonas Staugaitis — visų seimų narys, buvęs seimo pirmininkas. Dr. Vl. Lašas ir Dr. Buzelis buvo seimo atstovai, Dr. E. Draugelis — seimo atstovas, vidaus reikalų ministeris ir sveikatos departamento direktorius. Dr. K. Jokantas — seimo atstovas ir švietimo mininsteris. Kiti sveikatos departamento direktoriai buvo Dr. Alekna, Dr. J. Bagdonas, Dr. Br. Sipavičius, Dr. Šidlauskas, Dr. Maciūnas, Dr. Mickus.

Ligoninės ir Sanatorijos

Nepriklausomybės laikais Lietuvoj buvo pastatyta 12 naujų apskričių ligoninių — Marijampolėj, Panevėžy, Šakiuos, Alytuj, Mažeikiuos, Utenoj, Zarasuos, Kėdainiuos, Tauragėj, Vilkavišky, Raseiniuos, Telšiuos, o Kaune — didelės universiteto klinikos.

Buvo įsteigtos kelios privačios ligoninės Kaune ir provincijos miestuose, kaip prof. Mažylio privati moterų ligų klinika, prof. Kuzmos priv. chirurginė klinika ir kitos. Vilniuj lietuviai turėjo savo kolektyvinę ligoninę, organizuotą Dr. A. Domaševičiaus dar prieš pirmą pasaulinį karą. Ji veikė visą laiką, iki Vilnius buvo grąžintas Lietuvai.

Liet. Raudonasis Kryžius ir jo veikėjai

Tai Dr. Jurgis Alekna, Dr. Rokas Šliūpas, prof. Pr. Mažylis, prof. P. Avižonis. Kauno Raud. Kryžiaus ligoninė buvo praplatinta, Birštono kurortas taip pat praplatintas ir sutvarkytas; čionai darbu daug prisidėjo gydytojai R. Šliūpas ir B. Matulionis.

Pastatyta R. Kr. sanatorija džiovininkams A. Panemunėj su 300 lovų, įsteigta vaistinė Kaune, gailestingųjų seserų kursai, kurie kasmet jų išleisdavo po kelias dešimtis. Buvo pastatyta Klaipėdos ligoninė, kur vedėjas buvo Dr. J. Ciplijauskas. Akušerių kursai buvo išlaikomi sveikatos departamento.

Buvo įsteigta Draugija Kovai su Tuberkulioze, kurios pirmininkas buvo Dr. K. Grinius nuo 1924 iki 1944 m., kada apleido Lietuvą. Pirmutinė tos draugijos sanatorija buvo įsteigta 1930 m. A. Panemunės šile ir turėjo 90 lovų, iš jų 30 vaikams. Vėliau ta pati Draugija atidarė sanatoriją (150 lovų). Tuo būdu vasaromis visose trijose sanatorijose būdavo apie A. Romainiuose (60 lovų) ir Alytuj 300 užpildytų lovų. Kai prisijungė Vilniaus sritis 1939 m., dar prisidėjo apie 150 lovų. Be to, valdžia turėjo Varėnoj sanatoriją su 80 lovų ir apie 100 lovų Jurbarke, o L. Raud. Kryžius apie 300 lovų. Per 10 metų, iki antrojo pasaulinio karo pradžios, visų lovų skaičius džiovininkams pasiekė virš 1000. Reikia dar paminėti, kad prof. V. Tumėnienė įsteigė A. Panemunėj savo privatinę džiovininkų vaikų sanatoriją, kuri vėliau buvo praplėsta ir pasiekė 100 lovų.

Dr-ja kovai su džiova, be sanatorijų, išlaikė apie 15 dispanserių, apie 8 vasaros kolonijas, turėjo apie 3000 narių ir netoli pusantro milijono litų metiniam balanse. Ji gaudavo iš valdžios vos 18.000 litų metinės pašalpos. Ji leido savo metraštį "Kovą su džiova", apie 4000 egz. (paskutiniu laiku — dukart per metus). Redaktorius buvo Dr. K. Grinius. Be to, leido brošiūrų.

Veterinarijos Akademija su savo bakteriologiniu institutu, moderniškai įrengtu, gamino ir žmonėms gydyti serumus: priešdifterinį, nuo raudonligės. Karo metu vokiečiai pritaikė savo keršto politiką Lietuvai, beveik sustabdė to instituto veikimą; pritrūko priešdifterinio serumo ir padažnėjo mirtingumas nuo difterijos. Iš Vokietijos gydomo serumo, kaip ir kitų vaistų, įvežimas nebuvo leidžiamas.

Iniciatyva dėl tautos mitybos pagerinimo

Prof. V. Lašas ir jo bendradarbiai davė metmenis tautos mitybai racionalizuoti, išleisdami keletą studijų tuo reikalu, o praktiška priemonė tam buvo — Dotnuvos žemės ūkio akademijos namų ruošos skyrius, iš kurio tuo klausimu išėjo nemažai darbų. Dr. Birutienės ir kitų lektorių iniciatyva, akademijos studentės parašė eilę diplominių studijų —apie kovą su kūdikių mirtingumu Lietuvoj, apie kovą su dulkėtumu, apie kūdikių auginimo papročius ir kit.

Pieno gamybos ir pardavimo sutvarkymas

Kauno mieste ir kitur buvo Veterinarijos departamento ir Pienocentro nuopelnas. Pienocentras išleisdavo pasterizuotą pieną, kurs Lietuvoj nebuvo taip plačiai vartojamas ir mėgiamas, kaip matom Amerikoj.

"Maistas", padidinęs kiaulių eksportą, buvo priverstas atkreipti dėmesį, kad daug jų serga virais (rajais), iš kurių vėliau išauga soliteris. Už trichinų suradimą kiaulių mėsoj Kauno m. savivaldybės laborantė gaudavo premiją tik 2-3 kartus per metus. Tai rodo, kad trichinos gana retai esti kiaulėse.

Dr. A. Jurgeliūnas, higienos profesorius ir V. Higienos Instituto vedėjas, minėtinas kaip tyrinėtojas helminthiasio - kirminų tarp Kauno pradžios mokyklų mokinių.

Kovai su kirminais (helminthiasis) buvo suruošta Dr. Mickaus, Sveikatos departamento direktoriaus, ekspedicija, vadovaujama Dr. Minelgos. Dėl bolševikų okupacijos nebuvo spėta paskelbti jos duomenų; buvo tyrinėta Augštadvario, Semeliškio, Alytaus apylinkės.

Lietuvos statistikos biuras ir jo metraščiai pagerino Lietuvos medicinišką statistiką. Valstybėj ėmė reikštis planingumas ir geriau buvo galima numatyti ateitis.

Ligonių kasos ir draudimas nuo nelaimingų atsitikimų buvo taip pat žingsnis į priekį, kad medicinos pagalba pasidarė prieinamesnė, vienu ar kitu atsitikimu buvo būtinas dažnesnis apsilankymas pas gydytoją, o ligonių kasų statistika daug ką nušvietė sveikatos reikalais, pvz. parodė, kaip dažnai lietuviai darbininkai suserga.

Reikia pastebėti, kad ligonių kasos teikė pagalbą, palyginti, nedideliam krašto gyventojų skaičiui, būtent, tarnautojams ir įmonių darbininkams. Kaimo gyventojai, kurių buvo dauguma, ūkininkai ir samdiniai naudojosi privatine medicinos pagalba. Savivaldybių medicina Lietuvoj nebuvo organizuota panašiai kaip Rusijos zemstvose. Anais laikais rusų caro valdžia buvo priešinga, kad Lietuva, kaip Rusijos pakraštys, turėtų savivaldybę. O nepriklausomybės laikais medicinos pagalbos teikimas kaimui nebuvo spėtas tinkamai organizuoti. Šita spraga, ateity tvarkant Lietuvos sveikatos reikalus, turėtų būti išlyginta. Kaimų gyventojai turėtų būti aprūpinti lengviau ir pigiau prieinama medicinos pagalba.

Reikia nors trumpai apsistoti ties trijų asmenų darbais Kauno mieste — laikinojoj Lietuvos sostinėj. Tai Dr. Kazio Griniaus, burmistro Jono Vileišio ir inžinieriaus Stepono Kairio veikla.

Dr. Grinius buvo Kauno miesto sveikatos skyriaus vedėju nuo 1922 iki 1935 metų. Čia jo darbas pasireiš-

kē socialinēs medicinos protegavimu. Be gydymo ir sanitarinēs priežiūros, daugiau dēmesio buvo kreipta į mokyklų mediciną ir kovą prieš kūdikių mirtingumą ir motinų paliegimą, o taip pat į kovą su džiova, lyties ligomis, trachoma, piktšašiais, niežais ir į kovą su parazitais. Jam esant toj vietoj apie 13 metų, mirtingumas džiova sumažējo apie pustrečio karto. Mokyklų padētis pradžioj buvo bloga — patalpos be ventiliacijos, mažai švaros. Kauno sveikatos skyrius įvedē pagerinimų: įtaisē praustuvus, langelius orui įleisti. Kauno m. savivaldybē pradējo statyti mokykloms namus (Jablonskio, Kudirkos). Nepriklausomybēs metais buvo pastatyta apie 10 moderniškų mokyklų įvairiose miesto dalyse, kiekviena keliems šimtams mokinių, viso apie 5000 mokinių. Liko dar apie 5000 mokinių blogesnēs patalpos, bet pagerintos.

Dr. K. Griniaus profilaktinį darbą labai rēmē burmistras Jonas Vileišis, Kauno sumodernintojas higienos prasme, o tai pakēlē miesto sveikatingumą.

Minētinas inžinierius Steponas Kairys, vandentiekio ir kanalizacijos vykdytojas. Vēliau tai perējo į kitus provincijos miestus. Kaimas tuo tarpu kantriai laukē savo pagerinimų. Buvo sudaryti mūrinēs Lietuvos ir suelektrinimo projektai. Jeigu ne rusų okupacija, tiems darbams būtų atējus eilē.

Trachomos nuošimtis Kauno mieste pradējo kristi nuo 1928 m., kada buvo įvestas privalomas mokymas ir plačiau pradējo veikti vandentiekis su kanalizacija, o iki to laiko buvo vis augštas trachomuotų procentas.

Kova su veneros ligomis.

Šitoj srity iškilo du principai: 1) įstatymo keliu sudraudimas apkrētinēti veneros ligomis ir bausmē už tai lygiai vyrams, lygiai moterims, ir 2) gydymas valstybēs lēšomis.

Šitie principai, rodos, daugiausia iškilo iš Seimo sveikatos pakomisēs dar 1920-21 metais ir abolicionistų draugijos veikimo.

Apie 1934 m. buvo išleistas įstatymas kovai su veneros ligomis, paruoštas Dr. J. Maciūno, sveikatos dep-to direktoriaus, iniciatyva. Jis praplatino kovą, uždējo atsakomybę už apkrētimą ir įvedē į valstybēs biudžetą specialias sumas kovai su veneros ligomis. Visose apskrityse buvo įsteigtos odos ir veneros ligų ambulatorijos, kurios praplētē veneros ligų gydymą. Po kelerių metų buvo pastebētas veneros ligų mažējimas. Tai rodo, kad kelias kovai su tomis ligomis buvo teisingas.

Kovoj su vaikų ir motinų mirtingumu reikia atžymēti Pieno Lašo ir Kūdikių Gelbējimo draugijos veikla.

Pieno Lašo Dr-ja veikē 1923-1940 m., iki uždarymo bolševikmečiu. Jos pirmininkas visą laiką buvo Dr. K. Griniaus. Tos draugijos uždavinys — teikti neturtingų motinų kūdikiams pieno ir gydomo maisto ir užlaikyti dieniniuos lopšeliuos darbo valandomis mažus vaikus. Draugija dirbo sykiu su motinų ir vaikų konsultacijomis (sveikatos centrais), kurias išlaikē Kauno m. savivaldybē.

Kūdikių Gelbējimo draugija Kaune išlaikē didelę prieglaudą "Lopšelį" — apie 200 vaikų. Joje buvo auginami vaikai (daugiausia pamestinukai) iki trejų metų amžiaus, turējo pieno ir gydomo maisto virtuvę, įsteigē vaikų patronatą, t. y. vaikų atidavimą globoti į bevaikes šeimas už nedidelį atlyginimą. Kūdikių prieglauda ēmē krypti gerojon pusēn, kada perējo iš valdžios žinios į visuomenēs rankas — Kūdikių Gelbējimo Draugijos, kurioj pasižymējo ponios: S. Smetonienē, Br. Biržiškienē, Rimšienē-Hunebei.

Kova su alkoholizmu nuo vyskupo Valančiaus laikų, t. y. nuo pereito šimtmečio pusēs, buvo lyg katalikų kunigų nuosavybē. Lietuvos nepriklausomybēs pradžioj Seimas buvo pavedęs pirmenybę visuomenēs organizacijoms kovoj su alkoholizmu. Katalikų Blaivybēs Dr-ja gavo teisę laikyti pardavinējimo įstaigas (smukles, restoranus), bet išējo nepasisekimas.

Buvo sukompromituota atneštinē pas mus, o ten Švedijoj labai pavykusi Geteborgo sistema kovai su alkoholizmu. Tuo tarpu kova su alkoholizmu visoj medicinos sistemoj turi labai didelę reikšmę.

Kovoj su svaigiaisiais gērimais L. K. Blaivybēs Dr-ja stengēsi gaminti ne tik sveikus gērimus, bet ir maistą, buvo vedama propaganda, kad valgis būtų sveikas. Blaivybēs Dr-ja gamino vaisių sultis. Vēliau ji tai perleido Pienocentrui, kurs turējo daugiau lēšų ir jēgų, o Bl. Dr-ja tik kontroliavo.

Blaivybēs Dr-ja susilaukē didelēs krizēs apie 1938 m. Priežastys: materialinēs ir iš vidaus pusēs, iš pačios draugijos narių, kurie pakenkē dr-jos veikimui. Jai pavaduoti susikūrē Lietuvos Blaivinimo Sąjunga, vadovaujama prof. Bagdono, Dr. Vaičiūno, prof. V. Lašo. Minētina Sveikatos ir Blaivybēs Draugija su jos veikējais Dr. M. Nasvyčiu ir K. Raliu.

Kauno universitetas, skaitant nuo Augštųjų Kursų įsteigimo 1920 metais, ir jo medicinos fakultetas lietuvių tautos atgijime yra atlikęs svarbią rolę, ypač kaip gydytojų praktikų ruošējas. Medicinos gydytojų augščiausias skaičius 1939-1940 metais po Vilniaus srities prijungimo buvo pasiekęs apie 1500. Jie buvo pasiskirstę į 3 beveik lygias dalis: lietuvių, lenkų ir žydų — kiekvienų maždaug po 500.

Gydytojų specialistų paruošimas klinikose vyko patenkinamai. Laikui bēgant visos klinikos — vidaus ligų, chirurgijos, moterų, vaikų, nervų, akių, ausų - nosies - gerklēs, odos ir veneros ligų — išleido patyrusių gydytojų specialistų, kurie rasdavo darbo ne tik centre — Kaune, bet ir provincijos miestuose (Klaipēdoj, Šiauliuos, Panevēžy, Marijampolēj ir kituose miestuose, o vēliau Vilniuj).

Kaikurie gydytojai, kaip augštai kvalifikuoti specialistai, buvo plačiai pagarsēję, pavyzdžiui pakanka paminēti akių ligų profesorių Petrą Avižonį, chirurgą prof. Vl. Kuzmą, kurie labai iškēlē lietuvio gydytojo vardą ir įgijo didelį pasitikējimą žmonių akyse.

Lietuviška medicinos literatūra

Palyginant su ankstyvesniu periodu, nepriklausomybēs laikotarpis čia buvo žymiai turtingesnis. Vis dēlto reikia pastebēti, kad Kauno medicinos fakultetas, o paskutiniais metais prisidējęs ir Vilniaus medicinos fakultetas nesuskubo pagaminti kiek reikiant lietuviškų medicinos vadovēlių. Studentams, kurie gerai nemokējo svetimų kalbų, tai buvo didelē spraga, ir jų išmokslinimas nuo to turējo nukentēti. Ne tik spausdintų vadovēlių trūko, bet kaikurie profesoriai nepagamino ir rotatoriais multiplikuotų kursų. Kaip išimtis minētini: P. Avižonio "Akių ligų vadovas", Blažio "Įvadas į psichiatriją", J. Bagdono "Įvadas į vidaus mediciną" ir kiti. Vadovēlių stoką kiek papildē fakulteto organas "Medicinos fakulteto darbai". Per visą nepriklausomybēs laiką ējo mēnesinis žurnalas "Medicina" (redaktorius Dr. J. Žemgulys, po jo — Dr. J. Staugaitis), kur buvo nemažai vertingų straipsnių. Šio žurnalo leidējai buvo Kauno Medicinos Draugija ir medicinos fakultetas. Kitas gana svarbus laikraštis, "Sveikata ir Darbas", leidžiamas ligonių kasų, turējo platų medicinos skyrių; be to, leisdavo knygeles sveikatos klausimais. Lietuvos Vaiko dr-ja spausdino mēnraštį "Motiną ir Vaiką", kuriame buvo dedami populiarūs straipsniai iš vaikų ligų ir vaikų higienos. Kiti leidiniai: "Kova su džiova" (redaktorius Dr. A. Garmus), iš pradžių mēnraštis, vēliau metraštis (jo redaktorius Dr. Grinius). Metraštis "Pieno Lašas" — redaktorius Dr. K. Grinius. Be to, išējo ir daugiau

laikraščių — gailestingųjų seserų, akušerių, medicinos turinio knygų, kurių dėl vietos stokos čionai smulkiau neminėsiu.

Gydytojų suvažiavimai buvo šaukiami paskutiniais laikais L. Gydytojų Sąjungos. Jie buvo neperiodiniai — per 22 metus viso 5; suvažiavimų darbai buvo išleidžiami atskiromis knygomis.

Gydytojų organizacijos

Kaune buvo Kauno Medicinos draugija, kuri jungė lietuvius ir lietuviškai kalbančius gydytojus, šaukė mėnesinius posėdžius, kurių pranešimai ir protokolai buvo dedami į "Mediciną".

Kauno Gydytojų Sąjungos nariai buvo daugiausia kitataučiai gydytojai: žydai, rusai, lenkai ir kiti; pranešimai ir debatai dažniausiai ėjo rusų kalba.

Gydytojų korporacijos "Fraternitas Lithuanica" nariai daugiausia buvo karo gydytojai.

Panašiai kaip Kauno mieste, į dvi grupes rikiavosi ir provincijos miestų gydytojai (Šiaulių, Panevėžio), paskutiniu laiku Vilniaus: viena su lietuvių kalba, antra su rusų arba lenkų (Vilniuj). Tik čionai, dėl mažesnio narių skaičiaus, toks pasiskirstymas dar labiau mažino gydytojų organizacijų veiklumą.

Paskutinį dešimtmetį Kaune atsirado gydytojų specialistų draugijos (chirurgų, akių, vaikų, venerologų), kurios atitraukė dalį jėgų iš Kauno Medicinos draugijos ir šios aktingumas sumažėjo.

Atskiros žinybos sveikatos reikalams

Prie Vidaus reikalų ministerijos veikė Sveikatos departamentas, Krašto Apsaugos ministerija turėjo Karo Sanitarijos Vadybą, Susisiekimo ministerija apėmė geležinkelių gydytojus, švietimo ministerijos žinioj buvo mokyklų medicina, L. Šaulių Sąjunga turėjo savo sanitarinį skyrių.

Įvairios ligonių kasos turėjo savo medicinos skyrius.

Reikalas turėti vieną centrinį sveikatos organą — ministeriją ir gydytojų rūmus — buvo suprastas nuo pirmų nepriklausomybės dienų. Jisai buvo svarstomas jau pirmam Lietuvos gydytojų suvažiavime 1921 m. ir vėlesnio, bet vis užtruko. Nepriklausomybės laikais Lietuvos sveikatingumas kilo. Tai rodo tiek bendro, tiek kūdikių mirtingumo sumažėjimas. Užėjęs antras pasaulinis karas ir svetimos okupacijos pavertė niekais daug gerų pastangų ir įdėto darbo.

Dabar reikia laukti geresnių laikų, kad galėtume atkurti nepriklausomybės metais pasiektus kultūrinius laimėjimus. **Dr. V. Tercijonas**

P A S T A B O S

KAIP NEREIKIA RENGTI VASARIO ŠEŠIOLIKTOSIOS

Mūsų spauda ir radijas nuolat primena, kad dalyvauti Vasario Šešioliktosios minėjimuose yra kiekvieno lietuvio pareiga. Tačiau kažkodėl vis nutylima, jog yra šventa pareiga minėjimus žmoniškai surengti ir juos tinkamai pravesti.

Mūsų dėmesį atkreipė Vasario 16 minėjimai New Yorke. Jeigu pereitais metais apsikentę tylėjome, tai šiais metais yra gyvas reikalas prabilti, juo labiau, kad pernykščių metų tyla tiktai padrąsino organizatorius padaryti dar vieną žingsnį atgal.

Yra aišku, kad lietuviai, eidami į šios rūšies parengimus, ypatingų reikalavimų nestato. Jie ateina dar kartą draugėj išgyventi tą didžiąją mūsų tautos dieną ir nors savo dalyvavimu, kuklia auka ir nauju pasiryžimu atduoti savo dalį, kurios iš mūsų, laisvųjų žmonių, reikalauja Tėvynė.

Deja, rengėjai dažnai, gal per dažnai, šį pagrindinį uždavinį išleidžia iš akių.

Ką galima tarti apie tokius minėjimus, kur žmonės be reikalo ilgiausiai laikomi salėse, kur sakomos ilgiausios kalbos, ir kartais tik tuo sumetimu, kad kuris asmuo galėtų "pasirodyti"; kur meninės pajėgos duoda šiai progai tolimus veikalus, kiti bisuoja su kaukių baliui, o ne Vasario Šešioliktajai tinkančiomis arijomis, treti daugiau rūpinasi šokiais?...

Grįžkime prie Lietuvos Nepriklausomybės šventės paminėjimo New Yorke. Tai pavyzdys, kaip negalima minėjimo pravesti.

Ir štai kodėl.

1. Minėjimas per ilgai užsitęsė. Pirmiausia pažymėsime, kad ketvirtai valandai skelbtas minėjimas prasidėjo pagal visas "lietuviško punktualumo" taisykles, taigi su geru pavėlavimu ir nusitraukė iki devintos vakaro.

2. Minėjime nesijuto stiprios vadovaujančios rankos. Didesniems susirinkimams ar minėjimams pravesti reikia ir sugebėjimo, ir sklandesnio sakinio, ir pakenčiamo lietuvių kalbos vartojimo. O to dažnai trūko.

3. Per ilgos kalbos. Rengėjai nesilaikė taisyklės, kad tokios rūšies minėjime pilnai užtenka vieno pagrindinio kalbėtojo. Šiame minėjime buvo du valandiniai kalbėtojai.

Geriausiai šia prasme orientavosi svečiai, kurie žinojo ir saiką ir laiką.

4. Netinkama meninė programa. Nežiūrint, kad meninės pajėgos buvo tvirtos — jokiu būdu to paties negalima pasakyti apie programos pasirinkimą (minėjime dalyvavusio aktoriaus ši pastaba neliečia).

Kodėl choras pasirinko religinį muzikos veikalą, ir dar lotynišką, kur Vasario 16 proga girdėjosi ne Lietuvos, o Jeruzalės vardas?

Kur buvo populiariosios liaudies dainos? O jų tiek daug ir tiek gražių!

Dar blogiau buvo su solistu, kuris, be poros lietuviškų, pasirinko tėvo ariją iš "Traviatos" (Užmiršai tėvų namus) ir... Maksimo ariją apie Fru Fru ir kitas penkias meilužes (iš "Linksmosios našlės"). Horribile dictu atque auditu!

Gal ir šią ariją solistas pasirinko dėl "patriotinės" tematikos? Mat, ji baigiasi žodžiais — "savąją tėvynę lengvai aš pamirštu"?...

5. Šokiai, kurių nereikia, nes Lietuvos didybę ir garbę prisimindami mes negalime užmiršti, ką jaučia ir ką išgyvena Vasario 16 Lietuva šiandien.

Tai tiktai kelios pastabos. O jų būtų ir daugiau...

Žinom, kad buvo minėjimų, kurie puikiai pasisekė. Toki susilauks dar didesnio pasisekimo ir kitais metais. Gi tokiam New Yorkui, kuris turėtų vadovauti, nes turi rimtų pajėgų, tenka susirūpinti ir, organizuojant sekančius minėjimus, nebedaryti klaidų, kurios metėsi į akį eiliniam minėjimo dalyviui.

Šias pastabas laikome ne tik vietinio pobūdžio dalyku. Matome, kad ir kitur, kaip Bostone, šiemet Vasario šešioliktąją būta nuslūgimo. Į tokius reiškinius reikia atkreipti padvigubintą dėmesį — ne tik atitinkamiems skyriams, bet ir Amerikos Lietuvių Tarybos vadovybei. Vasario Šešioliktoji yra Lietuvos laisvės ir kovos šventė. Tokia dvasia ir pasiryžimu turi praeiti ir minėjimai.

V. Utenis.

APIE MASONUS

Masonų organizacijos vienur slapčiau, kitur viešiau tebeveikia. Jų vadai ar simpatikai masonų tikslus pristato viešumai kilnius kilnius — pagarbą žmoniškumui ir asmens laisvei. Jų priešai nurodo, kad tie šūkiai yra tik kaukė, kuria pridengtas tikrasis neskelbiamas tikslas — paimti

į masonų rankas vadovavimą atskirose tautose ir visame pasaulyje, kuris virstų galutinai vien valstybe ir kurio piliečiai būtų atpalaiduoti nuo Katalikų Bažnyčios įtakos. Tos rūšies pasisakymų aptinkame štai ir šiomis dienomis:

"Demokratiniuse kraštuose masonai niekam nekelia baimės ir nesudaro pavojaus. Priešingai, jie atkakliai gina demokratiją, saugo religijos, sąžinės ir asmens laisvės principus" (Vienybė, 1952, Nr. 23).

Kaip tą skelbiamą laisvę praktiškai vykdo, rodo pačių masonų pasisakymai:

"Jūs visi — kalbėjo referentas A. Giraud 1951 m. Prancūzijos "Grand Oriento" ložių suvažiavime Paryžiuje — nurodėte, kad įvairios respublikoniškosios vyriausybės turėjo ne'aimingą ranką. Jūs pripažinote, kad konfesinis mokymas mūsų šalyje laisvai išsiplėtė. Jokis ministeris nedrįso pasirašyti potvarkio, kuris buvo jau seniai reikalingas, būtent, panaikinti paskutinius Falloux įstatymo pėdsakus ir įvesti Elzase — Lotaringijoje ir visuose Prancūzijos Unijos kraštuose laicistinio mokymo įstatymą, sudaryti valstybės pasaulėžiūrinį neutralumą visur ir lygiai galiojantį, pasirūpinti pakankamu valstybinių mokyklų skaičium ir joms reikalingų laicistinių mokymo jėgų ir t. t. Mokiniai ir auklėtiniai turi gauti laicistinę dvasią. Jokis mokomasis institutas toliau neturi laikyti kapelionų, nei religijos mokytojų.

"Bažnyčia žygiuoja pirmyn; ji žino, ko nori, ir dirba tiksliu kovos planu. Jeigu masonerija nori likti ištikima savo teisingumo, laisvės ir tiesos principams, jeigu ji nenori atsisakyti nuo laimėjimų masonų, kurie praeityje, kartais su pavojum gyvybei ir laisvei — kovojo prieš visas tamsos galybes, — ji turi nedelsdama žygiuoti į priešpuolį.

"Šitie ponai (būtent, klerikalai) mums parodė pavyzdį. Kai tik jie pajuto valdžią savo rankose, ja tuojau pasinaudojo. Ką mes turime daryti, visai aišku: turime laimėti iš naujo daugumą už laicistinę mokyklą, o tada į darbą! Jokio tuščio fejerverko! jokių pusiau priemonių: turime nuslopinti visą dabartinę pluralistinę mokyklų sistemą, kad ji daugiau niekad neturėtų vilties atgyti."

Taip perduoda masonų kalbėtojo mintis žurnalas "Stimmen der Zeit" (1952, spalių mėn., 60 p.) ir priduria: "Šitų pavyzdžių užtenka parodyti Prancūzijos ložių neapykantai prieš Bažnyčią ir religiją. Ir šitie beatodairiniai kovotojai už mokyklų laisvės pavergimą neurausdami vadina save kovotojais už laisvę ir toleranciją".

Dar dėl atskirų tautų tautinio masonų nepriklausomumo:

"Atskirų kraštų masonų tautinis patriotizmas ir savo kraštui pasiaukojimas yra gal didesnis už įvairių tikybininkų, ypač tokių, kurie yra įpareigoti būti besąlygiškai paklusnūs vienam internacionalo centrui, net vienam asmeniui — vadui, tėvui ar paties Dievo vietininkui" (Vienybė, 1952, Nr. 23).

W. Forestier savo knygoje "Die Internationale Freimaurerei", Zuerich, apie masonus tuo atžvilgiu liudija:

"Nėra jokios tautinės masonerijos" (263 p.) O dėl internacionalo:

"1913 m., metus prieš pirmąjį pasaulinį karą, viešai, nors be susidomėjimo, Berne (Šveicarijoje) buvo sudaryta masonų "Pasaulio Sąjunga". Tuo pačiu metu Haagoje posėdžiavo VI masonų konferencija. Jos kvietime buvo nusakyta programinė kryptis: 'Per paskutiniuosius metus mūsų idealas laimėjo vis daugiau ir daugiau širdžių — tuojau sujungti masoniškas tautas. Iš naujo pabrėžiame nepalaužiamą valią įvykdyti pagaliau pasaulio masonų grandinę, kuri lig šiol buvo tik idėja". Autorius priduria, kad masonų organizacijos visur dirba tuo pačiu metodu, turi tą patį mokslą ir "politiškai vieningą pasaulio frontą" (76 p.). Kalbant apie Šveicarijos masonus iliuminatus, nurodomas ir tas politinis viso pasaulio masonų tikslas: "Ko siekė iliuminatai ir ko siekia apskritai masonai dar šiandien? Ne ko kito kaip pasaulinės valdžios, arba 'pasaulinės valstybės', kaip Išmintis sako" (209 p.).

Iš to pat rašto patiriame, kad pirmiausia masonų organizacija atsiradusi Anglijoje (1717). Iš ten anglų didikai ložę sukūrę Paryžiuje (1725). Tarp 1717 ir 34 organizavosi Olandijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Lenkijoje, Šveicarijoj. JAV pirmoji ložė buvo sudaryta 1730 Bostone. JAV kūrime masonai turėjo didesnės reikšmės nei bet kuriai kitai valstybei. Washingtonas ir kiti prezidentai davę priesaiką masonų biblija. Nepriklausomybės skelbimo akte iš 56 pasirašiusiųjų 53 esą masonai. Bendras masonų skaičius JAV minimas 3.000.000, Anglijoje 400.000 su 6000 ložių, Prancūzijoje apie 60.000, Vokietijoje buvo prieš karą apie 80.000. Visame pasauly kalbama esą 4-5 milijonai.

Tačiau savo karingumo atžvilgiu masonai nelygu masonams. Žinomi savo karingumu prieš religiją ir Bažnyčią prancūziškojo tipo masonai. Iš neapykantos krikščionybei jie rašė himnus šėtonui, jį savo viešpačiu vadindami. Kas kita anglosaksiškieji masonai, kuriems tas fanatizmas svetimas. Tačiau pereitais metais JAV pasireiškusi polemika dėl mokyklų rodo, kad ir JAV masonai šiai kovai nėra abejingi.

J. B.

NEPAISO PAVARDŽIŲ

Praėjusiais metais "Naujienų" 306 numeryje buvo atspausdintas rašinys "Galvas kapodami kultūros nepakelsime", kur paminimas augštas Katalikų Bažnyčios asmuo. Tūlas J. Vanagas, pasiryžęs patikslinti V. K. anksčiau tame pačiame dienrašty labai vienašališkai rašiusį tema: "Menas, mokslas ir herezija", be reikalo užkabino vysk. V. Brizgį. J. Vanagas, mat, tvirtina, kad šis ganytojas rašęs "Aiduose" apie Vinco Krėvės "Dangaus ir žemės sūnus". Perskaičius iš karto kilo abejonė, nes, būdamas senas žurnalo ėmėjas, nepastebėjau, kad minėtasis vyskupas būtų kada nors šiuo klausimu "Aiduose" išsitaręs. Tuojau perverčiau visus žurnalo komplektus, ir nieko neradau. Tiesa, 1950 metų "Aidų" 5 numery yra straipsnis: "V. Krėvės 'Dangaus ir žemės sūnūs' teologo akimis", bet jo autorius — ne vysk. V. Brizgys, o vysk. V. Podolskis. J. Vanagas, matyt, to neėmė į galvą. Jeigu vysk. V. Brizgio pavardė rašiny nebūtų minima kelis kartus, galėtume prileisti, jog čia tik paprastas plunksnos nuslydimas. Dabar gi atrodo kas tai daugiau.

Tikrai įdomus faktas! Žmogus, kuris pasineša į "Laisvą Tribūną", nebepaiso paliečiamųjų asmenų pavardės! Pažymėtina, kad tiek V. K., tiek J. Vanago rašiniai yra keistai užgaulūs Katalikų Bažnyčiai. Čia ir kyla mintis, ar tasai paukštis iš viso bus skaitęs "Aiduose" straipsnį "V. Krėvės 'Dangaus ir žemės sūnūs' teologo akimis". Gal jam apie tai kas nors kitas pasakė. O gal pavardžių maišymas jam neatrodo didelis dalykas raštuose? Jeigu taip, tai tektų laukti, jog ateityje jis panašiai pradės maišyti kunigus, gydytojus, advokatus... Bet ar tuo bus pasitarnauta tiesai ir pagerbta žodžio laisvė, kurios vardan dažnai nevengiama tendencingai užkabinti net Katalikų Bažnyčią?

B. Mikelionis

- Brocktono lietuviai tremtiniai jau ketvirtus metus dienos uždarbį paaukoja Lietuvos vadavimui. Pinigai įteikiami Altui. Tremtinių auka atsveria didžiąją pusę šiai vietovei uždėtos sumos.

ĮVYKIAI

• Vasario 4 d. mirė Elizabetho lietuvių parapijos klebonas kun. Juozas Simonaitis. Velionis buvo gimęs Brooklyne 1897 m. Įšventintas kunigu, porą metų vikaravo New Yorko Aušros Vartų parapijoje. 1924 m. paskirtas Elizabetho lietuvių parapijos klebonu, toje vietoje išbuvo iki mirties. Kun. Juozas Simonaitis priklausė prie tų Amerikoje gimusių lietuvių, kurie neužsigina savo tautybės ir tėvų kalbos. Visą amžių veikė Vyčių organizacijoje, "Kunigų Vienybėje" ir visame Amerikos lietuvių judėjime. Su vyčiais lankėsi Lietuvoje, įteikdamas jų vardu per gen. Nagevičių kariuomenei brangią dovaną — aukso kardą. Savo parapijoje įsteigė mokyklą ir rūpinosi, kad būtų dėstoma lietuvių kalba. Atvykus tremtiniams, pats pirmasis Amerikoje įvedė reguliarias lituanistikos pamokas visiems mokiniams. Savo bažnyčią išdabino lietuvių tautodailės ornamentais. Šventoriuje pastatydino didžiulį lietuvišką kryžių, kuris sako praeiviui, kad čia meldžiamasi lietuvių. Laidotuvės įvyko vasario 9 d., dalyvaujant Newarko arkivyskupui ir dideliam būriui dvasiškijos bei pasauliečių.

• Visose lietuvių kolonijose iškilmingai buvo paminėta Vasario Šešioliktoji. Daugelyje vietų ta intencija atlaikytos pamaldos. Didesniuose miestuose į susirinkimus atsilankė Kongreso atstovai, burmistrai, senatoriai, pasakydami apie Lietuvą palankias kalbas. Keliose valstybėse gubernatoriai paskelbė "L i e t u v o s Dieną". Šventės proga buvo renkamos aukos.

• Raštu pravestuose rinkimuose į Lietuvos Žurnalistų Sąjungos valdybą įėjo: A. Šalčius, S. Narkeliūnaitė, V. Rastenis, D. Penikas ir A. Merkelis. Į revizijos komisiją išrinkti J. Prunskis, K. Sruoga, G. Galva. Garbės teismą sudaro M. Biržiška, J. Vitėnas, V. Trumpa. Vasario 14 d. naujoji valdyba pradėjo eiti pareigas.

• Kolumbijoje kun. Tamošiūno, kun. Salduko ir dr. Siručio iniciatyva Bogotos mieste organizuojama lietuvių konsuliariniams reikalams įstaiga. Tikimasi, kad ji greit pradės veikti. Tuo reikalu su vyriausybe atliekami tam tikri formalumai.

• Vasario 3 d. į Jungtines Valstybes atvyko iš Romos šv. Kazimiero Kolegijos vicerektorius prel. V. Tulaba Jis kolegijos reikalais lankysis kai kuriuose miestuose. Toje auklėjimo įstaigoje dabar yra 21 studentas. Gyvenama iš aukų. Gegužės mėnesį, Lietuvių Kunigų Vienybės pakviestas, čia atvyksta ir kolegijos rektorius vysk. V. Padolskis.

• Vasario 1 d. Brooklyno Apreiškimo parapijos šeštadieninėje mokykloje buvo įteikti pažymėjimai pirmosios laidos abiturientams. Pažymėjimams įteikti buvo pakviestas Lietuvos gen. konsulas New Yorke Jonas Budrys. Brooklyno šeštadieninėje mokykloje mokėsi 193 jaunuoliai. Pažymėjimus gavo 11. Mokykla veikia klebono kun. Norberto Pakalnio globoje, kuris praėjusį rudenį į visas klases įvedė lietuvių kalbos pamokas. Šeštadieninės mokyklos vedėjas yra A. Simušis, mokytojai: kun. J. Pakalniškis, E. Dimavičius, A. Bendorius, E. Gerdvilienė, J. Košys, Šventoraitienė, J. Matulaitienė, M. Liuberskis, B. Kulys ir V. K. Jonynas.

• Sausio pabaigoje išėjo vysk. V. Brizgio ir kan. J. B. Konciaus pasirašytas atsišaukimas kunigystėn pašaukimų reikalu. Jame pranešama, kad tremtyje esą vyskupai rūpintis kunigų auklėjimu Lietuvai sudaro komisiją. Jos pirmininku yra arkivysk. J. Skvireckas, vicepirm. vysk. V. Padolskis, gen. sekretr. kan. J. B. Koncius. Garbės pirmininku sutiko būti kard. F. Spellmanas. Atsišaukime komisija prašo kunigų savo parapijose propaguoti pašaukimų į dvasinį luomą idėją. Pageidaujama, kad viena diena metuose būtų paskirta maldai ta intencija. Tinkamus jaunuolius raginama siūsti į šv. Kazimiero Kolegiją Romon.

• LTB Romos apylinkės surengtą Vasario Šešioliktosios paminėjimą savo atsilankymu pagerbė daug žymių svečių, tarp kurių ypatingai minėtini: kard. J. Pizzardo, arkivysk. L. Centoz, arkivysk. Gawlina, vysk. Bucko, vysk. V. Padolskis, Italijos užsienio reikalų viceministeris E. Dominedo, senatorius M. Cingolani. Akademinėje minėjimo daly nebuvo min. St. Girdvainio ir min. St. Lozoraičio.

• Amerikos Lietuvių Bendruomenės Chicagos apylinkės valdyba paskutiniame posėdy šalia spaudos ir informacijos komisijų dar nutarė įsteigti švietimo, kultūros, sporto, jaunimo ir ekonomijos komisijas ir į jas įtraukti rinktines šių sričių pajėgas. Chicagos Lietuvių Bendruomenės apylinkė arba apygarda apima Illinois, Wiscosino, Indianos, Missouri ir Kentucky valstybes.

• Seserų Kazimieriečių naujojoje Marijos vardo mokykloje šiemet mokosi 800 mergaičių. Vietos dar yra 300-400. Lietuvaitės sudaro pusę mokinių. Lietuvių kalba joms visoms privaloma. Tikyba taip pat dėstoma lietuviškai. Savaitėje vieną kartą duodama liet. dainų pamoka.

• Vliko Vykd. Tarybos Informacijų skyrius Eltos biuletenius pradėjo leisti vokiečių kalba. Leidiniai siunčiami vokiečių, šveicarų, skandinavų telegramų agentūroms, svetimų valstybių politikams, žymiesiems laikraščiams. Informacijų biuletenį nutarta leisti du kartu mėnesyje. Pirmasis išėjo sausio pabaigoje. Informacijų skyrius mano atgaivinti ir prancūzų kalboje ėjusį biuletenį.

• Balfo pirm. kan. J. B. Končiui New Yorke padaryta sunki operacija. Po jos sveikata pamažu taisosi.

• Vasario 8 d. Chicagoje sėkmingai praėjo dienraščio "Draugo" koncertas. Programoje buvo perduota Miko Petrausko kompanuotos dainos ir trys ištraukos iš operų "Birutė" ir "Eglė žalčių karalienė." Programą išpildė pagarsėjęs dainos ansamblis, vedamas A. Steponaitienės — Stephens.

• Vasario 11 d. Muenchene mirė kun. Antanas Šidlauskas. Gimęs jis buvo 1914 m. Pagirio parapijoje. Prieš karą dirbo Kauno arkivyskupijos kūrijoje. Tremtyje veikė Tautinėje Delegatūroje teisiniu patarėju. Buvo bažnytinės ir civilinės teisės daktaras.

• Pasibaigus dienraščio "Draugo" suorganizuotiems žurnalistikos kursams, kurie praėjo Loyolos Universiteto globoje, šios mokslo įstaigos vardu kursų rengėjams buvo išreikšti linkėjimai.

• Vasario 7-8 dd. Brooklyne įvyko Lietuvių Studentų Sąjungos suvažiavimas. Buvo gvildenti su mokslus einančio jaunimo reikalais susiję klausimai. Ta proga jaunosios meno jėgos pasirodė literatūros vakare.

• Čilė iškilmingai paminėjo lietuvio Igno Domeikos 150 metų gimimo sukaktį. Jis per sukilimus pabėgęs iš Rusijos, dalyvavo Čilės kultūriniame gyvenime. Jis buvo net Santiago universiteto rektorius. Domeikos vardu pavadintas vienas kalnas ir uostas.

• Vasario 13 d. mirė Chicagos šv. Petro ir Povilo lietuvių parapijos klebonas kun. Mykolas G. Švarlis. Velionis yra gimęs 1901 m. Chicagoje. Buvo uolus kunigas ir nuoširdus lietuvis.

Redaguoja — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — T. Leonardas Andriekus, O. F. M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tėvai Pranciškonai

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 85-64 144th St., Jamaica 35, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont., Canada

Administracijos adresas — Aidai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

BALANDŽIO 12 DIENĄ 5 VAL. PO PIETŲ

BROOKLYNE, APREIŠKIMO PARAPIJOS SALĖJE

(North 5th ir Havemeyer gatvių kampas)

į v y k s t a

Kultūros žurnalo A I D Ų metinis

MUZIKOS-LITERATŪROS VAKARAS

Muzikinę programos dalį išpildys:

Lietuvos Operos solistė

ANTANINA DAMBRAUSKAITĖ

ir

Pianistas A. Mrozinskas

Literatūrinei programos daliai pakviesti:

Bernardas Brazdžionis
Jurgis Jankus
Nelė Mazalaitė
Jonas Mekas
Alfonsas Nyka Niliūnas

VAKARE BUS ĮTEIKTA PREMIJA UŽ MOKSLO VEIKALĄ

Visi yra maloniai kviečiami savo atsilankymu paremti Kultūros žurnalą

A I D U S